

# **KULTURMINNER OG KULTURHISTORIE I TRILLEMARKA-ROLLAGSFJELL NATURRESERVAT**

**Kilde til kunnskap, kilde til opplevelse**



**Forvaltningsstyret for Trillemarka-Rollagsfjell naturreservat**

**2012**





*«Ein kar frå Sigdal som låg der aleine på hogst kom ut for huldra.  
Etter'n hadde stengd døra og lagt seg om kvelden kom det inn ein  
kvinneskpnad vilde plent opp i senga til han. Han blåheldt i skinnfellen  
som ho vilde rive av han – til han endeleg fekk lese ho frå seg. Namnet på karen  
er eg ikkje så viss på, meiner han var frå Eidalsroa».*

Illustrasjon Geir Helgen.



## FORORD

Trillemarka-Rollagsfjell naturreservat ble opprettet 5. desember 2008.

Forvaltningsmyndigheten ble lagt til kommunene ved et statlig oppnevnt lokalt styre, og det ble opprettet interkommunal forvalterstilling.

Trillemarka-Rollagsfjell naturreservat er på ca. 148 km<sup>2</sup> og ligger Sigdal, Rollag og Nore og Uvdal kommuner.

Verneområdet har mange kulturhistoriske verdier som har stor betydning både i arbeidet med forvaltning og skjøtsel av verneverdiene og i forbindelse med informasjon og formidling. Forvaltningsmyndigheten erkjente tidlig behovet for å kunne dokumentere omfanget av kulturminner og kulturhistorie som et grunnlag for den videre forvaltningen av verneområdet. Kulturminneprosjektet ble igangsatt i januar 2010, og har gått parallelt med og som et supplement til arbeidet med forvaltningsplan for verneområdet.

Det er gjennomført et omfattende arbeid både med innhenting av eksisterende kunnskap og registreringer i felt gjennom to hektiske feltsesonger. Arbeidet har vært organisert som prosjekt med arkeolog Hilde Roland som prosjektleder og Kjell Hongseth som prosjektmedarbeider. Forvaltningsstyret for Trillemarka-Rollagsfjell naturreservat har vært oppdragsgiver for arbeidet, mens forvalter har vært prosjektansvarlig og bindeledd mellom prosjektleder og oppdragsgiver. Arbeidet er i sin helhet finansiert gjennom midler fra Statens naturoppsyn (SNO).

En stor takk til alle som har bidratt med innspill og lokalkunnskap i arbeidet.

Sigdal/Rollag 16. april 2012

Kari Ask  
Leder forvaltningsstyret

Hege Jaren  
forvalter

### Kontaktinformasjon

**Trillemarka-Rollagsfjell naturreservat**  
Postadresse: 3626 Rollag  
Telefon: 31 02 30 00 / 31 02 37 03  
E-post: hege.jaren@rollag.kommune.no  
Hjemmeside: [www.trillemarkarollagsfjell.no](http://www.trillemarkarollagsfjell.no)



## Innhold

	Side
<b>Sammendrag</b> .....	9
<b>Kapittel 1 Beskrivelse av området</b> .....	11
1.1 Sigdal kommunes skoger .....	11
1.2 Madonnastatuen på Bjønnesskortanatten .....	13
1.3 Marka-Mørkje .....	13
<b>Kapittel 2 Skogsdrifta</b> .....	15
2.1 Sølvverket og skogene .....	15
2.2 Kongens reguleringer av skogsdrifta .....	16
2.3 “Skogens utryddelse” .....	17
2.4 Fløtningsdammer .....	18
2.5 Skogshusvære .....	21
2.6 Lakterveden og tømmerdrifta .....	25
2.7 Andre viktige næringer .....	26
<b>Kapittel 3 Seterdrifta i området</b> .....	29
3.1 Litt om seterlivet .....	30
3.1.1 Da Gjertrud 9 år var budeie .....	31
3.1.2 De krullehuga .....	31
3.1.3 Matnaden .....	32
3.1.4 Huldra og de underjordiske .....	32
3.2 Oversikt over setrene .....	34
3.2.1 Båsetra .....	34
3.2.2 Barlindos .....	35
3.2.3 Bergestulen .....	36
3.2.4 Båsumsetra .....	37
3.2.5 Bufjell .....	39
3.2.6 Ertesprangsetra .....	42
3.2.7 Gamleseterdalen .....	43
3.2.8 Gamlesetra (Grønhovd) .....	45
3.2.9 Gamlevollsetra .....	47
3.2.10 Gaulen .....	47
3.2.11 Grunntjennsetra .....	49
3.2.12 Grønnlisetra .....	50
3.2.13 Heimsetra .....	51
3.2.14 Hølsetra .....	51
3.2.15 Kampenhaug .....	52
3.2.16 Kattenberg .....	53
3.2.17 Kraviklangstulen .....	54

3.2.18 Mesetre .....	56
3.2.19 Minneskleiv .....	58
3.2.20 Nord-Gaulen .....	60
3.2.21 Nyset .....	61
3.2.22 Nåsåseter .....	62
3.2.23 Røislandsetra .....	64
3.2.24 Skålasetra .....	65
3.2.25 Skårsheimseter .....	66
3.2.26 Skår langseter .....	67
3.2.27 Snårsetra .....	68
3.2.28 Snaret seter .....	69
3.2.29 Stakkeli .....	70
3.2.30 Storliseter .....	71
3.2.31 Tjønnetra .....	72
3.2.32 Trilla seter .....	72
3.2.33 Tråen langseter .....	74
3.2.34 Vardefjellseter .....	75
3.2.35 Vinnordsetra .....	77
3.2.36 Øytjønneter .....	79
3.2.37 Øyasetra .....	80
3.2.38 Åset .....	81
<b>Kapittel 4 Fjøslien</b> .....	85
4.1 Sjur Halvorsen og hans slekt .....	86
4.2 Mat og måltider .....	88
4.3 Bjørn og ulv .....	90
4.4 Smedene .....	90
4.5 Åkrene i Fjøslien .....	91
4.6 Bygninger og tufter i Øvre Fjøslien .....	92
4.7 Bygninger og tufter i Nedre Fjøslien .....	93
<b>Kapittel 5 Ferdsl gjennom området</b> .....	97
5.1 Rideveger .....	97
5.2 Andre viktige veger .....	98
• Hesteveien i Juvet .....	99
• Veien gjennom Lefselie .....	100
• Vei i lia ved Tjønnetertjønn .....	101
5.3 Varder .....	101
• Langsetervarden .....	101
• Mehovsåta .....	101



---

• Valan .....	102
• Rausteinsvarden.....	102
• Bufjellvarden.....	102
• Trillefjell.....	102
• Vardefjell.....	102
• Løkjeset.....	103
<b>Kapittel 6 Øvrige kulturminner.....</b>	<b>105</b>
• Gundersenhula.....	105
• Krok i berg.....	105
• Fiskebu ved Rollagstjønn.....	105
• Plog .....	107
• Kullgrop.....	107
• Kullmile.....	107
• Kastet i Tjønnseterdæla.....	107
• “St.Olavs nakkehøl”.....	107
• Fiskebu ved Buvatn.....	108
• Torvstrøhytte.....	109
• Kastet ved Båsumsetra.....	109
• Kullgrop.....	109
<b>Etterord .....</b>	<b>111</b>
<b>Litteraturliste .....</b>	<b>113</b>
<b>Oversikt, objekter .....</b>	<b>115</b>
<b>Stedsnavn Trillemarka Rollag naturreservat.....</b>	<b>123</b>
<b>Illustrasjoner .....</b>	<b>129</b>



## Sammendrag

Prosjektet “Kulturminner og kulturhistorie i Trillemarka-Rollagsfjell” startet 1.1.2010. Det har vært gjort feltarbeid i to sesonger. Feltarbeidet har bestått i å oppsøke de stedene vi har hatt kjennskap til at det var kulturminner, og så registrere disse. Det har ikke vært ressurser til å søke etter ukjente kulturminner.

Det er registrert i alt 265 enkeltobjekter.

Dette er: 21 fløtningsdammer, 30 stående seterbuer, 11 tufter etter seterbuer, 12 stående fjøs, 33 tufter etter fjøs, 12 stående staller, 6 stående løer, 10 varder, 4 kullmiler, 2 kullgroper, 1 fangstgrop, 1 glimmerbrudd, 1 jettegryte (“St.Olavs nakkehøl”), 1 bjønnegard, 3 klopper, 2 huler, 1 krok i berg, 1 torvstrøhytte, 1 plog, 2 kast, 2 fiskehytter, 2 fiskehytter med båthus, 1 båthus, 1 sag, 1 slipestein, 34 tufter, 1 stige, 5 stående skogshusvære, 7 tufter etter skogshusvære, 7 registrerte veier.

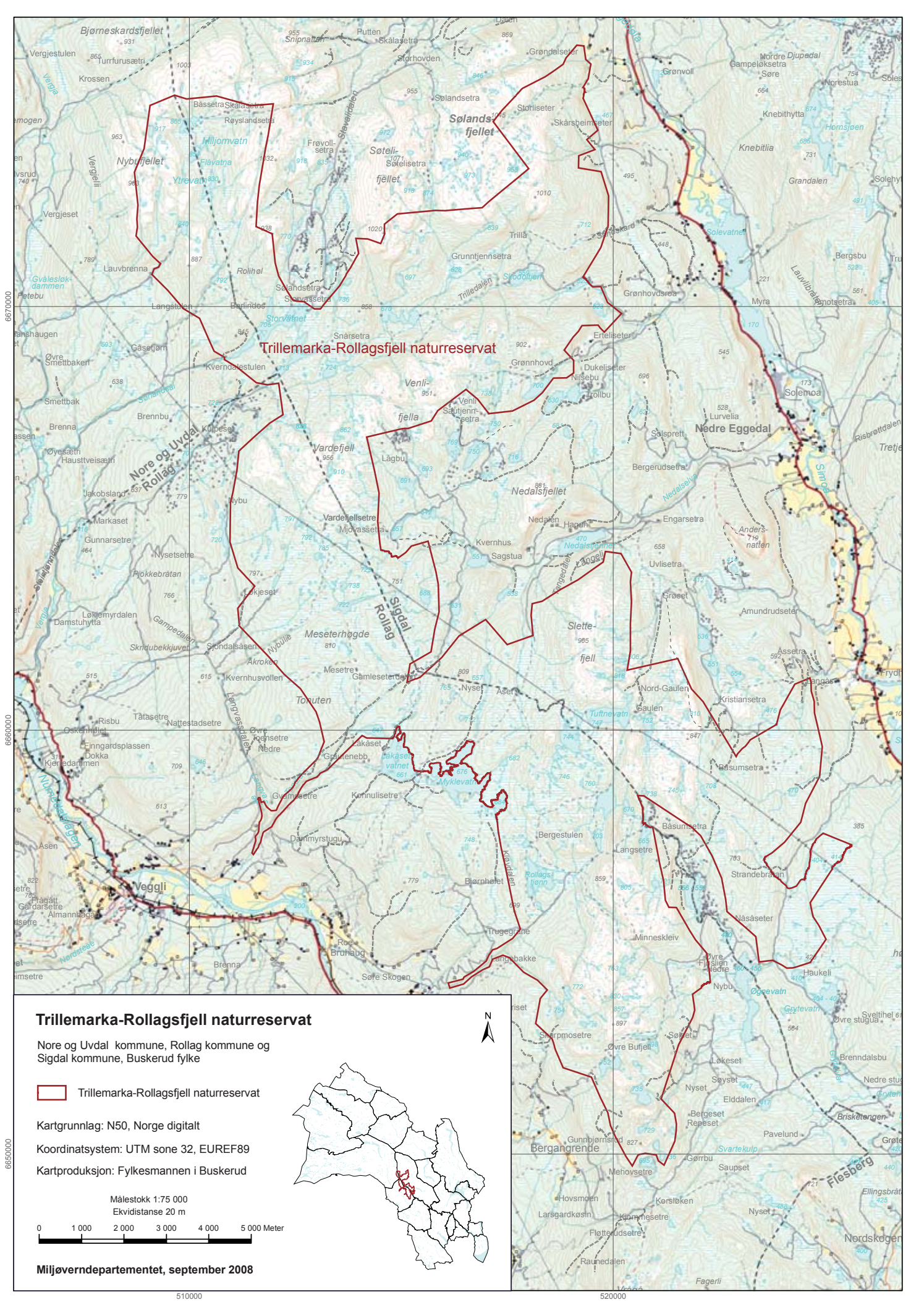
Samtlige objekter er beskrevet i teksten med egne registreringsnummer, samt at de er vist på kartet med nummer og symbol. Det er også en tabell bakerst i rapporten som gir en oversikt over hvert nummer.

Det er 38 setre innafor verneområdet. Mange av dem er fellesetre for flere gårder. Setrene beskrives i alfabetisk rekkefølge i teksten. 1 ligger i Nore Uvdal kommune, 15 i Rollag kommune og de resterende 21 i Sigdal kommune. Det er med stor sikkerhet flere setre i området som vi ikke har funnet.

Det er en gård innafor verneområdet; Fjøslien øvre og nedre. Gården nevnes første gang på 1600-tallet. Den var et to-tunsbruk der man flytta i fast syklus mellom det øvre og nedre tunet. Gården ble solgt til Blaafarveværket i 1900, og har siden vært fritidseiendom. Mange av husa står fortsatt slik de gjorde da det var fastboende her, og det er mange spor etter den gårdsdrifta som har vært her i århundrer. Selv om det har grodd til med skog synes åkrene, røysene og de oppbygde veiene.

Det er registrert 35 enkeltobjekter i Fjøslien. Da er ingen av røysene tatt med, dem er det antakelig flere hundre av. Det er også 15 navngitte åkre (ekrur). Disse er skissert på kart, men det har vært kapasitet til å registrere dem i terrenget.

Følgende er registrert i øvre og nedre Fjøslien: 3 bolighus, 3 smietufter, 1 bågåstalle, 4 oppbygde veier, 1 vannrenne, 1 hellelagt bekk, 7 tufter, 2 stabbur, 1 steingjerde, 1 dam, 1 låve, 3 brukar/bru, 2 tufter etter fjøs, 1 tuft etter løe, 1 laftet hytte (leikarstue), 1 stall, 1 fjøs.



### Trillemarka-Rollagsfjell naturreservat

Nore og Uvdal kommune, Rollag kommune og Sigdal kommune, Buskerud fylke

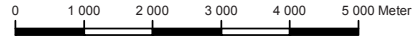
Trillemarka-Rollagsfjell naturreservat

Kartgrunnlag: N50, Norge digitalt

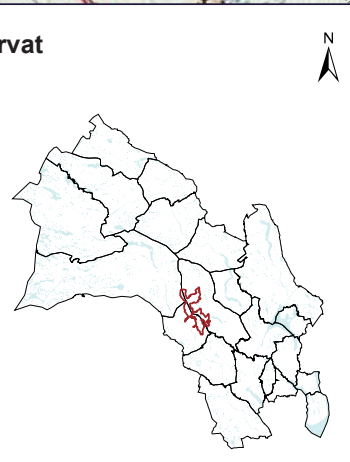
Koordinatsystem: UTM sone 32, EUREF89

Kartproduksjon: Fylkesmannen i Buskerud

Målestokk 1:75 000  
Ekvidistanse 20 m



Miljøverndepartementet, september 2008



## Kapittel 1 Beskrivelse av området

Trillemarka-Rollagsfjell naturreservat er et 147 kvadratkilometer stort utmarksområde. Det har vært benyttet av bygdelag i Sigdal, Eggedal, Vestbygda, Nore, Bergangrenda, Rollag og Veggli til seterdrift, tømmerdrift, jakt, fiske og førsanking. Minst 68 gårder og husmannsplasser har dette som sitt utmarksområde. Av den grunn har området en rikholdig kulturhistorie, og det finnes en rekke kulturminner her.

### 1.1 Sigdal kommunes skoger

I 1991 arvet Sigdal kommune en stor skogseiendom i området rundt Trillemarka. Området ligger sør for Sotelifjell, og øst for Leinåsen. Vinnordvannet og Skodølstjenn ligger begge innafor området. Sigdal kommune fikk det i gave fra Anne Margrete Bugge, som hadde arvet det etter sin far, Johan Christensen. Han hadde kjøpt eiendommen i 1906. Med i denne eiendommen er Skaar Langseter, Vinnordbrakka og hytta ved Skodølstjenn som alle disponeres av Sigdal jeger- og fiskeforening, og leies ut på døgnbasis.

Eiendommen består av gbnr. 130/6 Trillemarka (som i sin tid kom fra gården Kopseng, søre), gbnr.132/3 Skaar Langsetermark, gbnr.134/3 Kattenberg, gbnr. 133/7 Snårsetermarka, gbnr. 133/4 Rydningsnaret og gbnr. 135/1 Aasand. Gbnr. 130/6 Trillemarka er et sameie med Tore og Bjørg Guttormsen.

Bygninger i eiendommen:

Vinnordbrakka (reg.nr.**20144**), kalles også Tyskerbrakka. Ble bygget etter krigen i forbindelse med landssvikoppjøret. Ligger på Tangevollan, et gammelt beiteområde i nordvestenden av Vinnordvannet.



Hytta ved Skodølstjenn (reg.nr.**20134**). Er beskrevet under skogshusvære.

Skaar Langseter – er beskrevet i kapitlet om setrene.

Fiskehytte i vika øst for Vinnordvannet (reg.nr.**20085**). Har plass til båten i underetasjen. Tilhører Tore og Bjørg Guttormsen. (Bilde under)



Fiskehytte i vestenden av Vinnordvannet (reg.nr. **20143**). Har sannsynligvis vært ei gammel seterbu som er flytta fra Vinnordvollane og hit. Tilhører Gudmund Olsen. Bildet under er tatt på 1920-tallet. (Utlånt av Gudmund Olsen)



## 1.2 Madonnastatuen på Bjønnesskortanatten, 1020 moh

Et av fru Bugges ønsker var at det skulle reises en Madonnastatue i Trillemarka. Kommunen prøvde etter beste evne å oppfylle hennes ønske, men Fylkesmannen i Buskerud ville ikke godkjenne dette tiltaket, da de var redd det ville medføre økt trafikk innafør verneområdet. Statuen ble av den grunn satt opp på Bjønnesskortanatten, 100 meter utafor vernegrensa, og med en fantastisk utsikt inn i naturreservatet. Statuen er hugget i lys granitt av kunstner Turid Angell Engh, og avduket under en høytidlig seremoni sommeren 2009. Den er vigslet av den katolske biskopen i Norge. Madonnastatuen har blitt en yndet turmål i Eggedalsfjella, og idrettslaget arrangerer en egen turmasj i juni hvert år.



## 1.3 Marka-Mørkje

I Sigdal heter det marka, i Rollag Mørkje. Trillemarka er den del av marka som er mellom Trillefjell og Leinåsen, på sørsiden av Vinnordvannet.

I Rollag heter det mørkje. Hver gård har sitt mørkje – Rollag prestegård har Rollagsmørkje, og ellers er det Fulsåsmørkje, Tråenmørkje, Prestmoenmørkje, Ruarmørkje, Toenmørkje og Nattestadmørkje m.fl.

Et mer korrekt navn på naturreservatet ville kanskje vært Trillemarka-Rollagsmørkje naturreservat, eller Rollagsmørkje-Trillefjell naturreservat. Rollagsfjell er et stedsnavn som har vært brukt i begrenset grad i Lyngdal/Flesberg-området, det har ikke vært brukt i Rollag.





## Kapittel 2 Skogsdrifta

Skogen har fra gammelt av vært en viktig ressurs. Både Gulatingsloven og Frostatingsloven har lovregler for skogbruk. Skogen ga mat og brensel, den var utgangspunktet for tjærebrenning og jernutvinning. Bark ble brukt til garving av huder og skinn. Allerede på 1300-tallet ble det eksportert trelast til Tyskland, England og Nederland.

Da jernverkene kom i drift på 1500-tallet ble det økt etterspørsel etter innenlandsk trevirke, og i årene 1532-62 var det eksportforbud for trelast. Dette var dels for å sikre Danmark og Norges eget behov, men dels også for å unngå rasing av skogene. I 1650 ble det opprettet en egen stilling som generalinspektør for skogene i Norge, men stillingen ble fjernet etter 20 år. I 1739 ble Det eldre Generalforstamt opprettet i et forsøk på å etablere en fast skogadministrasjon. Tyske forstmenn satt i ledende stillinger i denne administrasjonen, men organisasjonen fungerte ikke, og det ble oppløst allerede i 1746. (Mørch 1964:228) Dagens skogadministrasjon ble opprettet i 1859.

Den første vannsaga man kjenner til er fra 1503, og i 1650 var det 1750 sagbruk i landet. Det vokste etter hvert fram en sagbruksindustri, og tømmerfløtningen ble satt i system slik at større skogsområder ble tilgjengelige.

### 2.1 Sølvverket og skogene

I 1721 sikret Sølvverket i Kongsberg seg rettigheten til skogene i Numedal gjennom den såkalte *Skogcirkumferensen*. Sølvverket fikk gjennom denne førstekjøpsretten til de private skogene, og ga bøndene pliktarbeid med skogsdrift og kjøring. (Tråen 2001:127) Sølvverkets folk var oppover alle elver i området og organiserte bygging av fløtningsdammer. Mange av dammene var *steinkistedammer*, tømmerkonstruksjoner fylt med stein og jordmasser.

De lærte opp utvalgte tømmermenn til å bygge dammene slik de ville ha dem. En av disse tømmermennene var Tjostolf Gjellerud fra Numedal som hadde eget arbeidslag han reiste rundt med. I 1774-75 var de i Sølundsåa innerst i Vergjedalen. De bygde 3 dammer i Eggedal, det var i Danmark, i Granlitjenn og i Svansvatnet. På denne tida var det mye gammel og hogstmoden skog her. (Tråen 2001-128)

Tømmeret fra disse vannene i Eggedal ble ført ned Vergja og ut i Lågen. Vergja er nevnt som fløtningselv første gang i 1716. Det ble fløta i 10 sideelver til Vergja, og det var i alt 30 dammer i vassdraget. (Bjørvik 2001:188-191)

Oseberbergamtet foreslo i 1742 at Sigdal allmue skulle inn under Kongsberg sølvverk med pålegg om hogst og kjøring. Dette ble det stor motstand i mot, og bøndene ba futen bære fram for de rette myndigheter at dette ville bli en stor byrde for dem. Det var stor fattigdom og nød og et slikt pålegg ville *"bli til deres ruin og undergang."* (Mørch 1964:226) I denne saken ble bøndene hørt, og Sigdal allmue fikk ikke pålegg om å levere til sølvverket.

Tømmerfløtningen i Lågen tok slutt i 1979.

## 2.2 Kongens reguleringer av skogsdrifta

Etter reformasjonen (1537) ble kongen landets største skog- og sagbrukseier og det var gode inntekter på avgifter og toll på sagbruksdrift og trelasthandelen til utlandet. I 1668 kom sagbruksprivilegiene som la strenge restriksjoner på sagbruksdriften.

Myndighetene var engstelige for total utrydding av skogen, og ga i flere omganger nye forskrifter for hogst for å regulere skogbruket, sagbruka og tømmerhandelen. (Mørch 1964:227) Det kommer tydelig fram i flere saker at kongen ønsket å regulere tømmerdrifta og alt vedrørende det. Bonden skulle være bonde, han skulle ikke drive sagbruk eller handel. Det ble også til stadighet klaget over at skogsarbeidet tok bøndene bort fra jordbruket, og at det dermed ble forsømt. Sognepresten Niels Bernhoft skrev i 1743 at jordbruket var satt til side for skogbruket. (Mørch 1964:224)

Men det var slik at skogsarbeidet ga noe så konkret som kontanter, noe som ellers var mangelvare. En ting var selve tømmerhogsten, men det var også brenning av trekull og tjære samt innsamling av aske, og alt ga penger. I 1739 betalte de militære 40-45 skilling for ei tønne aske av bjørk og "lauvved". Ei tønne aske av gran og furu betalte de 24 skilling for. (Mørch 1964:225)



**Fra Verjedalen. Ole Halsteinsen Stryse (1894-1981) kjører tømmer med Blakken.**  
Foto utlånt fra Rollag fotoarkiv.

Det var husmennene og lauskarene som sto for det meste av tømmerhogsten. De jobbet for dagsbetaling. Lønn for skogsarbeid er nevnt i ei regnskapsbok fra Kopseng i 1798: *"Engebret J. Skålia hogg tømmer for ei ort tylfta, med seks skilling tillegg pr. tylft "vestpå marka", 2 skilling for en bulning. For lunning om sommeren 12 skilling dagen, om vinteren 6 skilling, det svarte til vanlig husmannslønn på husbondens kost."* (Mørch 1964:225)

Tømmeret ble slepkjørt i dråg, noe man kan se rester etter på gamle huslifter. Det ble hogd inn på hver side av enden av stokken, 8-10 cm innover stokken, slik at det ble en tange tversover for enden, 4-5 cm tykk. I tangen lagde de et hull, gjennom dette smetta de lekket som ble festa til dråga. Hvis de skulle dra med seg flere stokker laga de hull i begge endene på den fremste stokken. (Mørch 1964:225)

### 2.3 "Skogens utryddelse"

I 1814 ble sagbruksrestriksjonene lempet på, slik at bøndene nå kunne skjære tømmer fra egen skog. Bøndene kjøpte tilbake mange skogseiendommer etter at mange handelshus gikk konkurs. I 1840 var det 2000 bondesager og 700 privilegerte sagbruk i Norge. Fra 1842 økte trelasthandelen og ga økt aktivitet i bygdene. Utbyggingen av jernbanen gjorde planketransporten enklere, og det ble satt i gang kanalisering av viktige vassdrag. (Hoen/Svendsrud, Store Norske Leksikon 2011)

Med de gode avsetningsforholdene ute i Europa ble mange av skogene hardt hogget. Sogneprest Borg nevner i sin innberetning i 1816 at skogene i Sigdal var *"meget forhogget i den seinere tid."* (Mørch 1964:232) Årsaken til dette var handelsspekulasjoner og kjøp mann og mann i mellom. Denne utviklingen ser man også senere utover på 1800-tallet, og både herredsstyret, lensmannen og amtmannen var enige om at tilstanden i Sigdalsskogene ikke var bra. Amtmannen skriver i innberetningen for årene 1846-50: *"Det er visst at skogene i dette amt går sin undergang i møte hvis ingen foranstaltninger treffes til å stanse det ødeleggende forpaktningssuvesen."* (Mørch 1964:234) For skogen i Sigdals ble det ingen bedring utover på 1800-tallet. *"Folk hogg på spreng"*, skriver Mørch (1964:234), og det var stadige klager over det de anså som "skogens utryddelse".



**Kubbvelte (vedvirke) ved Verja, nedenfor Rolfsrud. Dratt fram på kjelke av Johs. Åsen, Olaf og Lars Flatin. Foto utlånt fra Rollag fotoarkiv.**

Andreas Mørch forteller om Trillemarka skog som ca 1895 ble solgt til uthogst for kr. 18.000. Oppkjøperen blinket den ut, men dreiv den ikke. Han solgte det videre for kr. 36.000 til tre skogspekulanter, og de kjøpte også grunnen som de ga 14.000 for. Det ble

drevet ut et par tusen tylfter tømmer. Så ble skogen solgt igjen for kr. 50.000 til en ”Kristianiamann” som i 1901 solgte videre til en tysker som ga kr. 300.000 for den. Tømmeret skulle til Stettin, og hogsten var i full gang. (Mørch 1964:239)

Fra 1930 skulle herredskogmesteren ha ansvaret for skogen. Fra da av ble det opprydding, pleie og grøfting, og dette ga arbeid til mange som trengte det. (Mørch 1964:235)

I 1936/37 ble det drevet ut 72.000 kubikkmeter skog i Sigdal. Prisen var 14,50 pr. kbm. Året etter var det mangel på tømmerhoggere. Hogst- og kjøreprisene steg til omtrent det dobbelte i løpet av et år. (Mørch 1964:240)

## 2.4 Fløtningsdammer

Det er registrert i alt 21 dammer innafor verneområdet. Alle byggeår er etter Bjørn Ivar Berg: Kongsberg Sølvrerks fløtningsdammer i Lågenvassdraget, utgitt 1999.

- **Buvatn.** Bygd i 1774. Ingen beskrivelse.
- **Bufjelltjønn** (reg.nr. **20045**): Bygd i 1787. Ligger i sørenden av Bufjelltjønn (752 m.o.h.) Her er det bygd en lang mur i sørenden av vannet, og mye vann må ha blitt demt opp. Muren er til dels overgrodd i dag, men lett å se. Damluka ligger i den østligste delen av muren. Den er fint oppmurt og i god stand. Bunnstokken er synlig, samt en øvre stakk. Det ligger også noen stokker uti vannet som sannsynligvis er fra luka. Anbefalt tiltak: Her går stien til Svartetjønn og Bufjellnatten like forbi, slik at det ligger veldig godt til rette for skilting. Det har vokst til en del småskog, dette bør hogges slik at damluka blir mer synlig.
- **Damtjønn** (ved Svartetjønn og Bufjelltjønn) (reg.nr.**20050**): En liten dam, bare 5 meter i bredde. Ingen luke er synlig
- **Damtjønn** (øst for Løkjeset og nordvest for Mesethøgde) (reg.nr.**20197**): Bygd i 1762. Dammen er i sørenden av Damtjønn (780 m.o.h.). Det er ei smal klype der den er bygd. Bare få rester etter muren er synlig, 6 m bredde og noen få tømmerstokker er synlige. Mulig at den gamle dammen har blitt ødelagt av noe oppdemningsarbeid på 1980-tallet.



- **Danmark** (reg.nr.20248) – Bygd i 1775. Ingen beskrivelse
- **Grunntjenn** - ingen beskrivelse
- **Haslidammen** (reg.nr.20139): Dammen ligger på sørsiden av Haslitjenn. Det er en stor steinkistedam, bygd av store bruddstein. Den har 3 åpninger. Muren er 4 m bred og 50 m lang. Muren er 1-2 meter høy. Det er bygd 3 små bruer over den, og den brukes av dem som skal over til hyttene på den andre siden av elva.
- **Langevatn** (ved Hovsåta)(reg.nr.20057): Bygd i 1752. Dammen er i sørenden av Langevatn, og er murt opp der det er ei naturlig innsnevring. Muren er 7 m lang, og er murt inntil en bergvegg i sør.
- **Storvassdammen** (reg.nr.20169): I vestenden av Lauvåstjønn (704,5 m.o.h.) er det en stor dam, 36 m lang og 3 m bred. Den er murt av stor bruddstein og betong og har 3 luker. Ca 20 meter øst for denne er en eldre dam. Det er registrert at det ble bygd dam her i 1774. Restene etter noe av muren er fortsatt synlig, samt noen tømmerstokker i elva. **Damstua** (reg.nr.20170) ligger noen meter like nord for dammen. Her er også en gammel stall (reg.nr.20171). Anbefalt tiltak: Skilting.



Storvassdammen

- **Lislevatn** (reg.nr. 20088): I vestenden av Lislevatn (647 m.o.h.). Dette har vært en steinkistedam med 3 damluker. I dag er det to digre steinrøyser, ca 2 meter høye. Mellom dem er det en trekonstruksjon, bunnstokkene er bevart. Sidestokkene er rast ut. Muren er ca 50 meter lang sørover fra utoset. Den er 2-3 meter høy, og ca 5 meter bred. Herfra ble tømmeret sendt ut den fryktinngytende

- Tondra, med et fall på 440 meter og så videre ut i Lågen like vest for Kongsjorden.
- **Låkåsetvatn** (reg.nr.20038): I nordvestenden av Låkåsetvatnet (661 m.o.h.). Dammen er ca 200 meter lang i retning nord-sør. Er overgrodd. 2 bunnstokker er fortsatt synlige. De ligger i retning nord-sør og sperrer i utoset der det er en naturlig innsnevring og en liten foss i vest. På sørsiden av bunnstokkene er ei røys på 4x4 meter. Dammen er bygd av Sølvverket i 1765.  
Anbefalt tiltak: Skilting.
  - **Myklevatn** (reg.nr.20060): Ligger i nordvestenden av Myklevatnet (676 m.o.h.). Bygd i 1765. Dammen har vært 30 meter lang fra berget i nord og sørover. Det har vært en nåledam med steinkiste på begge sider. Nå ligger det masse stor stein i ei røys her. På 1970-tallet ble det lagt nye tømmerstokker i utoset for å sikre mer stabil vanntilgang. Anbefalt tiltak: Skilting.
  - **Rollagstjønn** (reg.nr.20037): I sørenden av Rollagstjønn. Steinkistedam bygd av Sølvverket i 1761. Det er rester etter to tømmerkasser, det har altså vært to luker i dammen. Dammen er bygd i tilknytning til noen berg som danner ei naturlig innsnevring før vannet renner ut i Søre Åe. Den vestligste kassa er 30 m lang i retning øst-vest, og 3 meter bred. Selve tømmerkassa er 2,5 m lang, resten av muren er stor stein. Anbefalt tiltak: Skilting.
  - **Storlidammen** (reg.nr.20240): Dammen ligger i elva øst for Storliseter. Det er myr her nå, men har sannsynligvis vært vann tidligere. Dammen har vært murt inntil et stort berg i nord. Kan ha vært 3 meter høy.
  - **Skodøldammen** (reg.nr.20138): Nåledam sør for Skodølstjenn. Har hatt en total bredde på 15 meter. Kassa har vært 5 meter. På samme side som veien er det murt opp en 20 meter lang mur. Det er også bygd opp en lededam i elva før den renner ut i Skodølstjenn (reg.nr.20137). Den er 10 meter lang, funksjonen har vært å stenge et mindre løp. Muren er i dag delvis ødelagt.
  - **Svartetjønn** (reg.nr.20069): Ligger på østsiden av Svartetjønn (735 m.o.h.) der vannet renner videre ned til Øgnevatn (460 m.o.h.) og så ut i Grytevassdraget. En beskjedne dam, 10 meter med oppbygd mur. Ingen tømmerkasse er synlig, men det ligger flere tømmerstokker uti vannet. Uvisst byggeår.
  - **Nedre Geiteskalltjønn** (reg.nr. 20001): I nordenden av N.Geiteskalltjønn (754 m.o.h.). Sammenrast dam laget av bruddstein. Er bygd over en naturlig innsnevring i bekken. Er ca 15 meter bred. Bygd i 1755.
  - **Store Øytjønn** (reg.nr. 20064): I østenden av Store Øytjønn, der elva renner ned berget og ut i Tråenvatna. Byggeår er uvisst, men den er antakelig bygd i forbindelse med fløtning i Grytelva. Steinkista er ikke synlig lenger, men det er bygd opp mur på begge sider av elva. Muren er 1 meter høy.
  - **Tjønnetertjønn** (reg.nr.20070): I nordøstenden av Tjønnetertjønn (724 m.o.h.). En 10 meter lang dam, den er ikke mer enn 30 cm høy, men har nok strekt seg lengre og vært høyere. Store tømmerstokker er synlig nede i bekken. Herfra renner vannet videre til Øgnevatn og ned i Grytevassdraget. Uvisst byggeår, men har en sammenheng med fløtninga til Grytelva.
  - **Vinnordammen** (reg.nr. 20083): Stor oppmurt dam i østenden av Vinnordvannet. Er oppmurt av bruddstein inntil berg i hver side. Treverket i midten er fortsatt

bevart. Dammen er 3 meter høy. En eldre fløtningsdam ligger ca 100 meter lenger vest, nærmere utoset (reg.nr. **20084**) Anbefalt tiltak: Skilting.



- **Øvre Geiteskalltjønn** (reg.nr. **20003**): En svært enkel dam i utoset av tjønnet. Bygd i 1755. Er knapt synlig. Et svaberg danner naturlig innsnevring i bekkeløpet. 4-5 rester etter stokker ligger uti vannet.
- Det har vært to dammer kalt Kleinstermyr øvre og nedre. Disse dammene skal være bygd i 1771 og 1772. Vi har ikke funnet rester etter dem, men de er i oversikten fra Sølvverket.

## 2.5 Skogshusvære

For tømmerhoggerne var det ingen selvfølge at de hadde et sted å overnatte, og ofte måtte de gå lange veier, f.eks til ei seterbu for å få tak over hodet. Det vanligste var at de satte seg opp såkalte "keitur" (sigdalsdialekt) eller "kjøiter" (rollagsdialekt).

A.Mørch forklarer hvordan disse byggverkene ble satt opp:

*"Ved å reise opp stokker mot hinannen som et møne, dekke med kvist, never og bar, fikk han et slags husvære som han kunne ligge tørt i. Det er ikke merker å se etter det "huset" på tufta der det lå."* (Mørch 1964:241)

Det har nok vært mange slike keitur/kjøiter i skogen her. Bl.a. ved Tjønnetertjønn heter det Kjøytehaugen. Narve Lid forteller om denne:

*”Ved utløpsoset på Kjønnseterkjønn ligg **Kjøytehaugen**. Navnet fortel at det har liggi ei kjøyte her - ei enkel skogskoie bygd av trevirke og jord, omtrent som ei same-gamme. Som regel kan ein sjå restar av ei pipe o.l, men her har eg ikkje funni noko, sjølv om eg har leita. Gunvald Bergan fortel at han hugsar far min og onkel Niri låg her og hogg tømmer. Kanskje låg dei da i kjøyta her, slik dei gjorde i 1930-åra i kjøyta heimom Svartetjønn, da dei låg der og hogg tømmer?” (N.Lid blogg, Lokalt frå Numedal, okt.2010)*

I enkelte tilfeller ble det satt opp laftede koier. Vi har registrert følgende skogshusvære:

- Sammenrast laftet bu, vest for Rollagstjønn. Ingen kjenner noe til historien her. (reg.nr.**20009**)
- På nordsiden av Rollagstjønn er det ei tuft med en stor fint oppmurt peis. Ligger inntil en bergvegg i nord. (reg.nr.**20014**) Det er Even Tråen som har funnet den, han kaller den ”pisst’n” (peisen). Er helt lik en som ligger ved Svartetjønn.
- Like inntil stien til Øytjønn ligger det et skogshusvære tilhørende Nord-Tråen. (reg.nr.**20018**) Over døra står det ANNO 1915-1951.
- Tuft 4x4 meter med stor tørrmurt peis beliggende i skråningen 20 meter nordvest for Svartetjønn. (reg.nr.**20050**) Narve Lid forteller at hans far og onkel bodde her da de drev tømmerhogst i området på 1930-tallet. Peisen er lik den som ligger nord for Rollagstjønn.



**”Kjøyta heimom Svartetjønn”. Den tørrmurte peisen er fortsatt intakt. Foran den er det ei tuft på 4x4 meter. Narve Lid er kjentmann.**



- Ved Tjenndalstjenn, midt mellom Nyset og Åset, ligger to tufter etter skogshusvære. Begge er helt sammenraste, men vi ser fortsatt laftehjørnene. Det ene har vært skogshusvære (reg.nr.**20063**), det andre stall (reg.nr.**20062**). Tor Fulsås forteller at hans far lå her en vinter på tømmerhogst i begynnelsen av 1920-åra. Dette ligger i Fulsås-sameie, der Nerdalen hadde hogsten. Tømmeret herfra ble kjørt til Nerdalsvannet.
- I vestenden av Skodølstjenn er det et skogshusvære (reg.nr.**20134**). Denne ligger i skogen til fru Bugge som ble testamentert til Sigdal kommune. Sigdal jakt- og fiskeforening disponerer hytta. Her er også en gammel stall (uthus) (reg.nr.**20135**). På utsida av hytta er det ei tuft (reg.nr.**20136**).
- På Gamlesetra (Grønhovd) står det ei hytte som opprinnelig ble bygd som skogshusvære på 1930-tallet. (reg.nr.**20140**) Seterdrifta her var slutt før den tid. Her er det også en stall, bygd samtidig med hytta. (reg.nr.**20141**)
- I nordvestenden av Vinnordvannet er det et skogshusvære som kalles Vinnordbrakka, eller også Tyskerbrakka. (reg.nr.**20144**) Den ble satt opp i forbindelse med landssvikoppjøret, og flere av de norske med landssvikdom satt her ”på straff”. Disponeres i dag av Sigdal Jeger- og Fiskeforening.



**Vinnordbrakka**

- Hytta på Grunntjennsetra er sannsynligvis også bygd som skogshusvære for tømmerhoggerne (reg.nr.**20086**) Den er altfor stor til å ha vært ei vanlig seterbu.
- Sør for Mesetra, og like inntil elva her, ligger rester etter et gammelt skogshusvære, kalt ”Lusheim”. (reg.nr.**20252**)



**Stall og damstue ved Storrassdammen**

## 2.6 Lakterveden og tømmerdrifta

av Kjell Hongset

Sølvverket på Kongsberg fikk stor betydning for skogeierne i Numedal. Byen skulle bygges. Hus skulle bygges, ved til fyring og ikke minst gikk det enorme mengder tømmer til alle anleggene.

Rundt 1670 begynte Verket med fyrsetning i gruvene, dvs at store mengder ved ble lagt på berget og satt fyr på, varmen gjorde fjellet sprøtt og de kunne hakke løs fjellet. Til dette gikk det med enorme mengder lakterved. For å ta ut 1 kubikk fjell måtte det til 4 kubikk ved.

Lakterveden var alt fra 1 til 3 meter lang. Et lakter var etter Sølvverkets mål en stabel ved på 4 kubikk. Lakterveden lot seg derfor lett fløte og nærmest overalt der det var vann som rant mot Lågen ble det fløtet.

Alle bekker og elver ble utnyttet, det ble bygget demninger i alt fra myrdrag og bekkesig med respekt for seg selv. Det finnes eksempler på at man hugg renner i myrer om våren for å få veden fram.

Etter hvert som skogen ble uthogd rundt Kongsberg måtte det skaffes tømmer og ved fra områder der det kunne fløtes. Kongen i København hadde jo store utgifter med alle krigene sine, det var viktig å utvinne så mye sølv som mulig.

Til nå hadde greven i Larvik hatt enerett på tømmer fra Numedal, helt til Dagali, men den 10.3.1721 kom det en kongelig res. – Circumferensen. Det betydde at alt tømmer og ved som kunne fløtes til Lågen skulle gå til gruvene. Alle gårder i Numedal og 4 gårder i Nore hadde da plikt til å levere tømmer og lakterved til Sølvverket. Fremdeles hadde greven rettigheter til tømmer fra øvre del av dalen og til Dagali, men hvis Sølvverket fikk for lite tømmer hadde det også mulighet til å sikre seg tømmer og ved herifra.

I verneområdet er det registrert 21 fløtningsdammer, de fleste dammene er på Numedalssida, bygd av Sølvverket mellom 1750 og 1780. Det er nesten utrolig hvor langt inne i Mørkje dammene ble bygd, det er kilometervis av bekker og bekkesildrer som har vært i bruk. Det var alt fra enkle tømmerdammer til store tømmerkistedammer, slik vi ser eksempel ved Lislevatn. Her var det en stor dam med flere tømmerkister fylt med stein. I dag kan vi bare ane konturene av hvor stor dammen var, for tømmeret er borte. I tillegg er det flere steder bygd demninger på flere hundre meter i tillegg til dammene.

De fleste dammene i Sigdal er fra “nyere tid”. Det er store dammer bygd av stein som er hugget til. Slike dammer finnes også i Verja. Det finnes også skådammer eller lededammer. Det var nok mer tømmer enn ved som ble fløtet i Sigdal fra reservatet.

Man kan jo merke seg at den første fløtningen av tømmer i Verja var i 1716, da greven i Larvik fikk fløtet 120 stokker på 8 halvmeter fra Verjedalen. (Hva skulle han med dem, mon tro).

Den første dammen er omtalt i 1721. Verja har altså vært fløtningselv i flere hundre år, enorme mengder tømmer har blitt tatt ut i områdene rundt elva, også innenfor dagens verneområde helt til våre dager.

I Sigdal var tømmerleveringene forbeholdt Drammensvassdraget. Tømmeret gikk til sagbrukene, skipsbygging og eksport. Fra Sigdal ble det levert ved og kull til Hassel Jernverk (opprettet 1649).

En kuriositet kan jo være å nevne at satte man alle kullkurvene som Hassel Jernverk brukte i året, gikk den en rekke herfra til Bergen.

En kullkurv skulle ha et standard mål på ca 2 kubikk, her skulle ingen jukse.

Blaafarveværket ble oppretta i 1773, og krevde mye ved til fyrsetting og kull. Dette kan jo ha fått betydning for skogen i reservatet. Flere av dammene i Sigdal ble nok bygget i denne tida. Numedalsbønder med skog som lå slik til at den ikke kunne fløtes til Lågen ble levert østover til Gryteelva. I reservatet ble bl.a. Svartetjønn, Store Øytjønn og Traaenvatn i Rollag, der tømmer og lakterved gikk ned til Gryteelva. Den var en viktig fløtningselv helt til tømmertransporten gikk over på tømmerbiler.

## 2.7 Andre viktige næringer

### **Tjærebrenning**

Tjærebrenning hadde stor betydning i skogsdrifta i Sigdal. I 1870 var det omkring 20 tjæreovner i dalen. I følge *Amtmannens beretning for 1840* solgte Modum og Sigdal ca 200 tønner pr. år. Tyriet de brente av ble sankt innover åsene og ofte kjørt lange veger (Mørch). Fururøtter og tyri har helt sikkert blitt hentet i store mengder også fra reservatet. Det ble brent tjyru ved Gryteelva nær Fjøslien, her heter det Tjyruovnen den dag i dag. Noen av disse ovnene var bygd av Ole Endeberg fra Sigdal. Han hadde riktignok lært det fra numedølene i Tunhovd.

Ovnene tok en lakter, dvs. 2 favner (4 kubikk) "reinspikka tjyruved", det var mange fururøtter som fant vegen inn i disse ovnene.

I nærheten av Danmark heter det Tjyruhjellhaugen.

Tjyruhjell ble laget slik: *"det ble gravd en hvelving (grop) i jorda der det var en liten bakke, den lignet ei stor skei med skaft."* For å få med seg resten av prosessen kan man lese A.Mørch: Sigdal og Eggedal, bind 4 s.290-300.

Det var også tjyruovn nær Mesetra i Veggli. Den ligger like utenfor reservatet.

Det ble også brent tjære i gryter, disse kan være vanskelige å finne, men det er en ved Myklevatn.

### **Fisking**

En viktig næring var fisking. Noen av de eldste rettsdokumentene fra både Numedal og Sigdal omhandler fiskerett.

Vi tar med et eksempel fra 1600-tallet som viser hvor viktig fisket må ha vært.

*“Vi får en tanke om hva et godt fiske var verdt når vi leser avtalen om fisket i Puttoset. Dette vesle vatnet Putten ligger i radelet mellom Numedal og Sigdal. Der fisket Nerdalen i Sigdal og Numedalspresten hvert sitt år på 1600-tallet. Presten ga sognebarna sine et slaktenaut hvert år for å ha dette fisket aleine. Det skulle atskillige bismerpund fisk til å dekke de utgiftene fisket førte med seg: to slaktenaut, redskap og leid arbeidshjelp for et års fiske. (Etter en pris av 4 skilling pr. kg fisk, og 3 riksdaler pr. slaktenaut trengtes det 144 kg fisk bare til å dekke utgiftene for to år.)” (A.Mørch)*

Vi ser at fisket har hatt stor betydning også i seinere tid, det finnes både båthus og fiskehytter i området.



## Kapittel 3 Seterdrifta i området

Det er registrert i alt 38 setervoller i naturreservatet. Enkelte av disse er store setervoller der flere gårder har egen voll med seterhus og fjøs, som for eksempel Båsumsetrane der det er 5 gårder som har sin egen voll. Andre setre, som for eksempel Bergestulen og Øytjønnsetra har bare en voll med ei seterbu og et fjøs, men det er 5 gårder som eier den i fellesskap. Vanligvis var det gårdene som hadde seter, men vi ser også at noen setre tilhørte husmannsplasser, dette gjelder for eksempel Øyasetra i den nordligste delen av reservatet, samt noen av setervollene ved Vinnordvannet.



Setra Gaulen sett fra Borofjell. Gaulsvatna i forgrunnen, Tuftnevann bak.

5 av setrene ligger over 900 m.o.h. Storliseter er den høyest beliggende på 910 m.o.h. Båsetra, Kampenhaus og Røislandsetra ligger 904 m.o.h., og Skålasetra ligger på 900 m.o.h.

3 av setrene ligger over 800 m.o.h. Dette er Gamlesetra og Øyasetra på 850 m.o.h., og Skår langseter på 815 m.o.h.

Flesteparten av setrene ligger mellom 700 og 800 m.o.h.: Bufjell, Minneskleiv, Tråen langseter og Vardefjellseter på 790 m.o.h., Gaulen på 783 m.o.h., Øvre Mesetre 777 m.o.h., Kattenberg og Nord-Gaulen 775 m.o.h., Skårshheimseter og Trilla på 765 m.o.h., Gammelsetervollen 770 m.o.h., Kraviklongsetre 760 m.o.h., Nedre Mesetre, Nyset og Åset på 750 m.o.h., Grønlisetra og Snaret seter 730 m.o.h., Snårsetra og Tjønnsetra 720 m.o.h., Barlindos 715 m.o.h. og Bergestulen og Øytjønnsetra på 700 m.o.h.

6 av setrene ligger mellom 600 og 700 m.o.h.: Gamleseterdalen 690, Ertesprangsetra og Vinnordvollane 680, Hølsetra 675, Grunntjennsetra 630 og Stakkeli 625.

Nåsåseter ligger på 550 m.o.h. og Båsumsetrane på 525, mens Heimsetra ligger på 475 m.o.h.

### 3.1 Litt om seterlivet

Vanligvis dro de på setra 8 dager før sankthans: *"Åtte dagar føre santehansti va're seterti før"*, het det i øvre Sigdal. I Grensroa måtte de i 1831 gjøre en avtale om at ingen skulle reise til seters før 8.juni. Det var om å gjøre at havnene ikke ble ødelagt før alle kom dit. Men enkelte år kom de ikke på setrene før ut i juli på grunn av snøfall.

Noen flyttet også opp på setra tidlig for å få nytta fôret fra året før. Det er ei historie om dette fra Grønhovd. De flytta innover så snart det var *"flekkebart"*, men de underjordiske hadde ikke fått flytta ut av seterhusa enda: *"...haugarfólka va ikkje færte te å flotta ut. Men døm måtte nok reise neatt ganske snart, før krøttera va lause på fjøse om døm batt døm aller så væl, og krøttera hølle slekk leven at døm kunne ikkje vara."* (Mørch 1964:164) De underjordiske slapp løs dyra i fjøset og dyra ble så urolige at de ble nødt til å flytte ned på gården igjen. Dette er ei typisk historie om de underjordiske.

Det var slik at de underjordiske holdt til i seterhusa om vinteren, men flytta ut når folka kom tidlig på sommeren. Bufardagen var 14.september, da skulle folk og dyr tilbake til gården, og huldra og tussen fikk flytte inn i seterbuia igjen.

Ellers holdt de underjordiske et strengt regime over livet på setra, folka skulle bl.a. ikke gå i fjøset for seint på kvelden, helst ikke etter at det var mørkt. Da ble det mye uro blant dyra.

Der det var underjordiske på setra het det i Sigdal at det var *"tussut"* på setra. Det var tuss der. Det var om å gjøre å holde seg inne med dem, det ville en ha igjen for på sommerdrotten, het det seg. *"Gamla på Bergan fôr fint fram når hun steig inn i bua, og lovde tussane at de skulle få flytte inn att på en fastsatt dag om høsten."* (Mørch 1964:178)

For å verne seg mot de usynlige maktene satte de magiske tegn på seterstyren. Særlig korset er mye brukt, og det skar de inn i både silene, trauga, smørforma, kinna og bjellene. Det kunne også være kors over inngangsdøra, enten skåret inn eller malt i tjære. I Fjøslien er det skåret inn 3 kors over flere av inngangsdørene, både på stabbur, bolighus og fjøs. (Mørch 1964:190)

Trua på de underjordiske levde langt inn på 1900-tallet, og alle på gården forholdt seg til dem som noe som virkelig eksisterte side om side med menneskelig liv.

Det var en fast syklus for hvor lenge de var på de setrene, som regel 2 uker på heimsetra, 10 uker på langsetra og så 2 uker på heimsetra igjen. (Mørch 1964:178) Det var viktig at dyra fikk så gode beiter som mulig, *"skulle det bli noe i koppene og hyllene"*, som



Andreas Mørch skriver. Ei flink budeie måtte alltid ha dyra i tankene: *"Ein må vara gla i krøttera ske'n vara på setra, elles går de ikkje vara der, "* sa Helge Brenna, hun hadde setra 70 somre. (Mørch 1964:178) Men det var også viktig med flinke gjeterere. Det var ansvarsfullt arbeid å gjete dyra, og de måtte holde seg til de pålegg de fikk fra budeia.

### 3.1.1 Da Gjertud 9 år var budeie

Gjertrud Pedersdatter Enderud (g. Yri), f.1873 har fortalt så levende om hvordan gjeterlivet var på 1880-tallet. Hun var budeie på Enderudsetra fra hun var 9 år gammel, hadde ansvaret for 9 kyr. Broren Erik, som var 4 år yngre, var med henne, og han ble sendt ut først med dyra i skauen mens hun gjorde seg ferdig med fjøsstellet. Etter at hun hadde melka kyra og Erik hadde tatt dem med ut på beite måtte hun ordne med melk og fløte, pynte i fjøset og kaste ut møkka. Da hun var ferdig med det gjorde hun seg klar til å dra ut og hjelpe bror Erik med gjetinga. Hun pakka sekken, nista var grøt og surmelk, og ellers hadde hun med en pose med salt, en kniv og en pisk:

*"Da tok ho gjeslesekken, la i ein grautklump og surmjølk i gjeslebollen, stramma et skinn over åpningen og surra rundt ein hyssing eller ei skinnreim og knytte godt att slekk at ho ikkje søla noko om denna bollen slang rundt i sekken. Ellers hadde ho med seg saltpåsa, kniv og viu (pisk)."* (Under Norefjell 2/1987)

De gjette sammen med Live Torsteinsdatter, kona i nedre Enderud, som lå på nabosetra *"vestpå markine"* (ved Vinnordvannet). I tillegg til å følge kyrne til gode beiter måtte de passe på å holde rovdyra unna: *"Døm høldt leven, skråla og skreik heile dagen før å hølde bjønn unna."* (Under Norefjell 2/1987)

Sorenskriver Falch forteller i en innberetning i 1744 at det var vanlig å ha gjeterhunder, som: *"...følger de daglig om sommeren og utgangs tiden gårdens samlede fe i skogen og der i fall noe sådant forekommer, djervelig og hissig beopagter og forsvarer feet i mot bjørn og ulv samt andre glupende dyr der ellers beskadiget og drepte til Eiermannens tap og forlis."* (Mørch 1964:179)

Det var helst ungene som gjette. De måtte passe på at dyra var på eget beite, og at de ikke gikk på *"grasingane"*. Det var inngjerdtede områder der graset ble slått. Det var særlig husmennene som dreiv med denne utmarksslåtten. Grasinga var sammen med lauinga (løv fra rogn, bjørk og osp) viktig tilleggsfôr for å klare seg gjennom vinteren. Graset og løvet ble tørka og lagt i ei *"grasingsløe"*. Om vinteren ble det dratt hjem til gården på skimeikjelke. (Mørch 1964:80)

### 3.1.2 De krullehuga

Ellers forteller A.Mørch om at gjeterungene *"krullehuga"*. *"Ved å krullehuga nådde menneskemålet lenger enn på noe annet vis."*

De lokka på kuene sine: *"Å, kom sjet bån!"* Så sa de navnet på kuene (alle hadde navn). *"Kom sjet, sjet, sjet, kom båna! Sjet!" "Tukksa, tukksa, sauine da!" "Å, - kom sjet båna! Sjet, sjet, sjeta, å kom båna! Kira stuten da! Kira ungen! Kom sjet båna! Kre-e geitane da! Å kom sjet båna!"* (Mørch 1964:181)

Gjeterungene hadde også prillarhorn og langlur til å blåse i for å skremme bjørnen. Langlur med prillarhol hadde de også. Den var laga av ved og surra med never. *"Gamla i Enderud spella så fint på 'n at det va reint moro å sitta og lie på 'o."* (Mørch 1964:182) Vanlig betaling for å gjete en sommer var noen klesplagg og et par sko. Ungene brukte ikke sko den tida de gjette.

### 3.1.3 Matnaden

I Sigdal kaller de det "matnaden", de produktene de skulle lage på setra. Det var smør, prim og ost. I mjølkebua, det minste rommet i seterhuset, hadde de hyller der all "styren" sto: mjølkekopper, holker, mjølkeringer, hevler, kjerner, baljer, ystingskjørel, traug, bøtter osv. Noen dager før de reiste på setra med dyra var de der og vaska og gjorde klart til drifta: *"Døm va oppå setra og gjorde reint nokon dagar i føreveigen. Baline og trauga vart lagt i bekken så døm trutna. Så vart døm sandskura og breskebaka, tørka i sola og gvælt på hilla i mjølkebua, så alt va færi te døm kom med kuine."* (Mørch 1964:178) Mjølkebua lå i den delen av seterhuset som var på skyggesida. Mjølkebua ble også kalt *kåvån*.

Melka sto til den ble sur, da steg fløten opp og la seg på overflata som rømme. De kalte det at "mjølka rømma opp." Rømmen ble hatt over i ei rømmebalje, og når det var nok rømme kunne de begynne kinninga. De brukte enten stavkinner eller kinnekagger av tre. De kinna til det tok en mer fast form, så tok de det over i et traug. Her ble smøret klemt godt sammen, og det ble vaska godt. Det ble det salta, og lagt over i smørbalja. Så ble det satt inn i mjølkebua der det sto til det ble frakta til bygda. (Mørch 1964:184) Den tykke melka som var under rømmen laget de gammelost av. Søtost laget de av søt melk.

### 3.1.4 Huldra og de underjordiske

Den som er omgitt av mest sagn og historier i Trillemarka-Rollagsfjell er huldra og de underjordiske. På flere av setrene er det historier om at setra måtte flytte fordi huldra var så ugrei, kasta bl.a. stein gjennom taket og var urolig på annet vis. Dette gjelder både på Gamlevollsetra, Tråen Langseter og Grunntjennsetra.

De underjordiske var med på å sette rammene rundt dagliglivet på setra, både for når fjøsarbeidet skulle være gjort og for når de skulle dra fra setra om høsten. Huldra og tussen likte ikke at folka dreiv i fjøset etter det ble mørkt, da ble det uro. Andreas Mørch forteller:

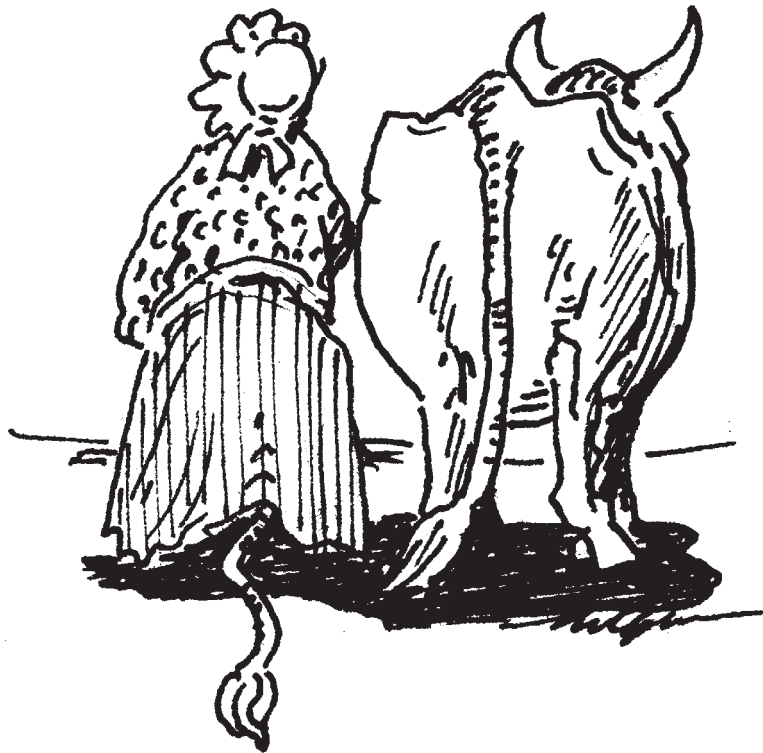
*"...dreiv folk seint med arbeid som larma, vart tussen urodd. Når det var mørkt, la han til. Han kunde holde på heile natta. Folk sa det var kvellkvart på slike stader."* (Mørch 1932:34)

Og etter bufardagen 14.september ville huldra ha setra for seg sjøl. Når folka dro flytta hun inn, het det seg.

Tussen bodde hjemme på gårdene hos folk. Han stelte hestene og vaska opp. Enkelte steder kom han opp av kjelleren etter hvert måltid for å vaske opp. På flere gårder er det historier om at kjerringa i huset sydde nye klær til tussen, og da så de ikke noe mer til

han. På gården Myre i Båseroa hadde han sagt: *”Nå må mor Myre ha takk for mei. Nå er je for pen gutt til å vaske opp.”* (Mørch 1932:15)

Andreas Mørch nevner opp mange ulike underjordiske. Det var bergtrølla som bodde i fjella, det var gasten som bodde i fjorden og i vatna, det var nykken som bodde i ollene der folk henta vann og i fossene, det var draken som fløy fra ås til ås, det var lussiferda som er et følge av døde som ikke har brukt opp tida si på jorda, og det var døgeret som var en slags god ånd som hjalp en hele livet. Men det vi hører historier om i naturreservatets område er først og fremst huldra og tussen. Historiene er gjengitt under de enkelte setrene.



*«Først var det ei lita turve av ei huldrekjerring som gikk føre og lokka».*

Huldra i Geir Helgens strek.

## 3.2 Oversikt over setrene

### 3.2.1 Båsetra

Gnr.170, bnr.6 - Sigdal kommune

**Beliggenhet:** Båsetra ligger 904 m.o.h., lengst nord og vest i området, tilhørende gården Båsen gbnr. 170/6 i Vestbygda. Båsen er nevnt i skattelista for 1652 som underbruk under Skåla. (Mørch, s.2600)

Setra ligger ca 1 ½ times gange fra gården. Seterveien går opp ved Fagerli innerst i Vestbygda, opp på østsiden av Vatnelifjellet (993 m.o.h.) og over et lite parti med snaufjell.

Her ligger det som i ei sørvendt li 4 setre på rad: Båsetra lengst vest, øst for denne Røislandsetra, så Kampenhaus og lengst øst Skålasetra.

På Båsetra er det bevart 3 bygninger. Øverst på vollen ligger seterbua (reg.nr.**20115**), som er restaurert og påbygd, og stallen (reg.nr.**20116**). Nederst på vollen ligger høyløa (reg.nr.**20117**). Det er ei tømra løe med lesseskjul i forkant. Fjøset er revet, men lå sannsynligvis bare 10 meter sørvest for seterbua, i følge eier Gunnar Båsen.

Det ble slutt på seterdrifta allerede før krigen.

**Anbefalt tiltak:** Merking av stien fra Fagerli og opp til Båsetra og de 3 andre setrene her. Infotavle.



**Høyløa på Båsetra ligger nederst på vollen. Løa har lesseskjul i forkant.**

### **3.2.2 Barlindos**

Gnr.139, bnr.3 - Sigdal kommune

**Beliggenhet:** –Setra ligger 715 m.o.h., i nordvestenden av Storvatnet med Lauvåsen (825 m.o.h.) i sørvest og Storvassåsen (825 m.o.h.) i nordøst. Den del av Storvatn der Barlindos ligger kalles Barlindosrumpa, og Barlindosbråtan ligger like nord for setra. Tvers over sundet for setra heter det Brenntangen.

Setra har eget br.nr. 3, og ble utskilt fra gården Tjernås i 1829. Setra gikk gjennom årene på flere handler, og har siden 1992 vært i Gunbjørn Aasands eie.



**Seterbua på Barlindos, med utsikt mot den del av Storvatn som kalles Barlindosrumpa.**

Vollen er holdt åpen helt ned til vannet, og det er to bevarte hus – seterbua (reg.nr.**20163**) og ett uthus (reg.nr.**20164**). Denne har sannsynligvis vært stall. Like bak uthuset ligger det ei tuft (reg.nr.**20165**). Helt nede ved vannet er det ei stor tuft, sannsynligvis etter ei løe (reg.nr.**20166**), og i skråningen nedenom seterbua ei tuft etter fjøs (reg.nr.**20167**).

A. Mørch (s.2173) skriver at i 1866 kunne de avle 16 skippund høy her årlig, noe som må ha vært et godt resultat. (Et skippund er ca 160 kg)

Til Barlindos kan man enten komme ved å kjøre inn Frøvollseterveien fra Vestbygda, og gå fra Storvassåsen, eller man kan kjøre inn i Verjedalen, forbi Kverndalstulen og gå inn fra Damstua. Der traktorveien gjør en kraftig sving må man gå ned til vannet. Her går det fin sti helt fram til setervollen.

**Anbefalt tiltak:** Merking av sti. Infotavle.

### **3.2.3 Bergestulen**

Gnr. 44, bnr. 4,5,6 7,8 - Rollag kommune

**Beliggenhet:** Bergestulen ligger nord for Rollagstjønn, og 700 m.o.h. Den ligger like øst for Vomtjønn. Setra bærer sitt navn med rette der den ligger mellom knauser og bergframspring. Bergstulen ligger i *Rollagsmørkje*, og hørte i sin tid til Rollag prestegård. Det er i felleseie for gårdene Øvre Hanseplass (Bjønnåsen) (gbnr. 44/8), Nedre Hanseplass (gbnr. 44/7), Øvre Solberg (gbnr. 44/5), Nedre Solberg (gbnr. 44/4) og Øyberg (gbnr. 44/6). Disse gårdene var tidligere husmannsplasser under prestegården.

Det er to stående bygninger i dag. Seterbua er erstattet av ei hytte, som ligger på ei sørvestvendt hylle. Sørøst for hytta ligger det to sammenraste fjøs like inntil en høy bergvegg. Sammenrast fjøs 6x5 m (reg.nr.**20016**). Sammenrast fjøs 5x4 m med lafesteiner i forkant (reg.nr.**20017**).

Vest for seterbua ligger det en laftet geitestall i to etasjer (reg.nr.**20015**). Den ligger på et platå nedom hytta, og omtrent midt mellom Bergstulen og Vomtjønn.

På en flat stein på sørsida av hytta er det hugget inn OHS 1841. Det er initialene til Ola Halvorsøn fra Nord-Traaen.

Hytta tilhører gården Øyberg.

**Anbefalt tiltak:** Rydde og merke den gamle seterveien mellom Bergestulen og Øytjønnseter. Infotavle på setervollen.



Geitestall på Bergestulen.

### **3.2.4 Båsumsetra**

Gbnr.106/1, gbnr.107/1, gbnr.108/1, gbnr.109/3, gbnr.109/4 - Sigdal kommune

**Beliggenhet:** Båsumsetra ligger i lia vest for Båsumgårdene, 525 m.o.h. I nordvest stiger landskapet opp til Skjærsnatten (786 m.o.h.)

Dette har vært ei felleseter for 5 gårder: Myre (gbnr. 106/1), Nedre Øvre-Båsum (gbnr. 107/1), Båsum, mellom (gbnr. 108/1), Skredderud (gbnr. 109/3) og Bøle-Båsum (gbnr. 109/4).

- Myre: På vollen til Myre er det ei seterbu (reg.nr. **20092**). Den har melkebu i den nordlige delen, og bølgeblikktak, så den er godt bevart. Det har trolig ikke vært fjøs på denne vollen.
- Nedre Øvre-Båsum: På denne vollen er det registrert 4 tufter. Dette er etter seterbu (reg.nr. **20093**), etter et sauefjøs (reg.nr. **20095**) og etter et fjøs (reg.nr. **20096**). Den fjerde tufta (reg.nr. **20094**) kan muligens ha vært kokehytte. Det er rester etter peis i den.
- Båsum, mellom: Denne vollen er den vestligste, og øverste. Her er det ei sammenrast seterbu (reg.nr. **20089**), og tuft etter mulig fjøs (reg.nr. **20090**). Inni ei lita hule mellom to flyttblokker står det en gammel slipestein (reg.nr. **20091**).
- Skredderud: På vollen til Skredderud står det ei seterbu (reg.nr. **20098**). Denne er i veldig god stand. I flg. Marta Skredderud (f. 1931) har det ikke vært setring her på det hun kan huske. Vi tror ikke det har vært fjøs på denne vollen.
- Bøle-Båsum: Dette er den nordligste av vollene. Her er seterbua (reg.nr. **20100**) og stallen (reg.nr. **20099**) bevart. Stallen skal restaureres i vinter (2012). Det er også ei tuft etter en fjøs (reg.nr. **20097**). Dette var fellesfjøs for 109/4 og Myran. (opplysning fra Olaug Hagavold). Vollen er nylig ryddet, slik at det utsikt utover Soneren og langt nedover bygda.

I flg. Mørch (s.1711) var Båsumsetra delvis i bruk fram til 1934. (s.1711)

**Seterbu tilhørende Myre.**





Seterbu tilhørende Skredderud (reg.nr.20098)



Seterbua tilhørende Bøle-Båsum med fjøset i bakgrunnen. Oddvar Tonby er kjentmann og grunneier.

**Anbefalt tiltak:** Her er det svært tilgrodd, og skulle vært ryddet, slik at opplevelsesverdien av setra ble større. Infotavle.



### **3.2.5 Bufjell, øvre og nedre**

Gbnr.48/1 og 4, Gbnr. 48/3 - Rollag kommune

**Beliggenhet:** Øvre og Nedre Bufjell ligger ved Bufjelltjønn, mellom Fagerliåsen (895 m.o.h.) i vest, Raudsteinvarden (897 m.o.h.) i nord og Bufjellnatten (865 m.o.h.) i sør. Øvre Bufjell ligger 790 m.o.h. og Nedre Bufjell 760 m.o.h.

Det var i sin tid en stor og åpen sammenhengende voll mellom de to setrene. Øvre Bufjell (tilhører N.Bjørge gbnr. 48/1 og 48/4) er den vestligste vollen. Seterbua (reg.nr.**20046**) står fortsatt, og vollen her er ryddet i nyere tid. Fjøset (reg.nr.**20047**), som er helt sammenrast, ligger en høydekote over seterbua, og lengst vest på vollen. Sør for fjøset er det ei tuft etter et mindre fjøs.(reg.nr.**20076**) Like ved seterbua er det også ei tuft. (reg.nr.**20075**) Langs stien mellom Øvre og Nedre Bufjell ligger nok et sammenrast fjøs. (reg.nr.**20048**)



**Øvre Bufjell sett fra Bufjellnatten. Lomesteinen i forgrunnen.**

Nedre Bufjell (tilhører Søre Bjørge gbnr. 48/3) ligger på en sørvendt tange i Bufjelltjønn, seterbua (reg.nr.**20054**) lengst sør, kun 30 m fra vannet. To sammenraste fjøs ligger nordvest for seterbua. (reg.nr.**20051** og **20052**)



Seterbua på Nedre Bufjell

Det er også registrert ei fangstgrop (reg.nr.**20053**) på vollen her. Fangstgroper er kjent i bruk langt tilbake i tid, og har vært brukt i forbindelse med jakt på elg og reinsdyr. Vi vet ikke hvor gammel denne er, men bruken er kjent fra steinalderen og helt opp til middelalderen. Sannsynligvis har det vært ledegjerder knytta til denne. Disse er det vanskelig å finne spor etter. Vi vet ikke noe om alderen på denne, men at Bufjell har vært er flott sted for jakt og fiske i uminnelige tider er sikkert.



Øvre Bufjell på 1930-tallet.



**Gunhild og Håken Lid på Bufjell (1940-tallet). Vollen er åpen helt ned til vannet, og vi kan se seterbu og fjøset på Nedre Bufjell.** Foto utlånt fra Rollag fotoarkiv.

I den sørlige enden av Bufjelltjønn er det fløtningsdam. (reg.nr.20045) Muren her er mange meter lang, og det må ha blitt demmet opp store mengder vann. Luka er i den østlige delen av demningen, og denne er fint oppmurt og veldig godt bevart.

I tillegg til Nordre og Søre Bjørge drev også gårdene Tørrhaug og Bjørndalen setring her før i tida.

**Anbefalt tiltak:** Skilt ved dammen som forteller om tømmerfløtningen. Rydding av kratt. Også ved de to setervollene bør det settes opp skilt som forteller om seterdrifta. Det er mange fine bilder fra denne vollen som kan benyttes. Skilting av fangstgrop. Ytterligere søk etter kulturminner. Det kan bl.a. være steinalderboplasser ved vannet.

### **3.2.6 Ertesprangsetra**

Gnr.130, bnr.17 – Sigdal kommune

**Beliggenhet:** Ertesprangsetra ligger i den sørvestlige enden av Vinnordvannet, like nord for Vinnordsetra. Setra ligger 680 m.o.h.

Den ble skilt ut fra gården Ertesprang, gbnr. 130/2 i 1941, og eier i dag er Kristen Kopseng på Kopseng, søre.

Det er ikke stort vi vet om denne setra, men i flg. A.Mørch (s.2023) ble gården Ertesprang i 1866 ”satt til 36 mål dyrka mark, fødde 1 ku og 4 sauer, det var seter og litt skog”, så setra var tydeligvis i bruk på dette tidspunktet.

Det er registrert ei tuft på eiendommen, sannsynligvis etter en stall (reg.nr.20145).

Den ligger like inntil det som kalles Vinnordvollene, se der for nærmere beskrivelse. Husmannsplassene Enderud, Mellom Enderud, Nedre Enderud under Kopseng hadde egen seter ved Vinnordvannet som ble kalt Enderudsetrane. Husmannsplassene Skålia og Tollemsgard, også disse under Kopseng, hadde også seter ved Vinnordvannet. Det er uvisst om det er disse som kalles for Vinnordvollane, eller om det kan finnes enda flere setre her som vi ikke har funnet.

**Anbefalt tiltak:** Noe rydding rundt tufta. Infotavle.



Tuft, Ertesprangsetra. Laftestein og en bunnstokk er fortsatt synlig. Her har kanskje stått en stall eller ei løe?

### **3.2.7 Gamleseterdalen**

Gbnr. 39/2, gbnr. 39/4, gbnr. 40/1 og gbnr. 40/2 - Rollag kommune

**Beliggenhet:** Gamleseterdalen (690 m.o.h.) ligger ca 1,5 km nord for Låkåset. Setra ligger i et daldrag mellom Nysethøgda (809 m.o.h.) i øst og Mesethøgda (810 m.o.h.) i vest. Dalen strekker seg i retning NØ-SV, og man kommer hit ved å følge den gamle seterveien fra Låkåset. Kommunegrensa mellom Rollag og Sigdal går over den nordlige delen av setervollen. Her gikk den gamle ferdselsveien til Nerdalen i Sigdal.

Gamleseterdalen er ei felleseter for gårdene Nordre Kongsjorden (gbnr. 39/2), Søre Kongsjorden (gbnr. 39/4), Årud (gbnr. 39/3 nå tilhørende Prestmoen), Rud (gbnr. 40/1) og Øvstrud (gbnr. 40/2).

Vollen er inndelt med klare eiendomsgrenser for hva de ulike gårdene disponerer.

Øvstrud har den sørligste del av vollen. Her er det et sammenrast fjøs (reg.nr.**20041**), og tuft etter ei seterbu. (reg.nr.**20040**) Fjøset er i følge Toeneiet satt opp etter 1776. (Toeneiet 2004:61)

Nordre og Søre Kongsjorden har hver sin teig på den midterste del av vollen. Søre Kongsjorden har et uthus på sin teig, dette er av stokker fra det gamle fjøset. De to gårdene har felles buhegne med ei felles seterbu. Denne seterbua var i følge Toeneiet satt opp like etter 1863. Denne var imidlertid i så dårlig stand at den ble revet i 2009. Nerid Kongsjorden som er grunneier her satte i 2010 opp ei ny bygning på samme sted. Den har samme størrelse og utforming, og er flytta fra Kongsjorden og opp hit.



**Gammelseterdalen sett fra Nedalssida. Foto utlånt fra Rollag fotoarkiv.**



Viel Skuggerud var den siste budeia i Gamleseterdalen. Her med geitene utafør fjøset. Foto utlånt fra Rollag fotoarkiv

Rud har den nordligste del av vollen. Her er det 3 bygninger: Ei seterbu (reg.nr., et fjøs (reg.nr.**20042**)og et sauefjøs (reg.nr.20044). Fjøset er i følge Toeneiet satt opp like etter 1734, og sauefjøset antakelig rundt 1785.

4 m nord for fjøset ligger det ei tuft (reg.nr.**20043**), sannsynligvis etter et fjøs. Nerid Kongsjorden kan ikke huske at det har stått noe der, så det må være før hans tid.

På teigen til Årud er det ingen bygninger.

Setra er avmerket på Burchardts kart fra 1732 (Toeneiet 2004)

Nerid Kongsjorden forteller at de ulike gårdene hadde dyra sine her samtidig. På 1950-tallet var det både kyr og geiter her. Viel Skuggerud var den siste som var budeie her, i 1952 eller '53. De siste åra hun var her brukte hun seterbu til Rud.

Målfrid Toeneiet har tatt dendrokronologiprøver av bygningene her i forbindelse med sin masteravhandling på Ås. Disse viser at husene her er fra perioden 1734 til 1863. Den nordligste vollen tilhørende Rud har de to eldste husene, som er bygd på 1730-tallet og i 1785.

Gamleseterdalen er omtalt som "Gamle setterdalen" i et dokument fra 1700. (Toeneiet 2004:55)

Det går dyr på beite her fortsatt, og da vi var der den 7.juli 2010 vokste det følgende blomster på vollen: Smørblomst, harerug, storknebb, tyrihjelms, einstape, høymolsyre, matsyre, karve, ryllik, sveve, marikåpe, brenesle, natt-og-dag, rød jonsokblom, tveskjeggveronika, hvitkløver og myrull.



**Folk og dyr utafør Reiarbu, seterbuia til Rud.** Foto utlånt fra Rollag fotoarkiv.

**Anbefalt tiltak:** Stien fra Låkåset til Gamleseterdalen er ryddet og delvis merket, bør merkes bedre, og evt sette opp skilt. Infotavle på setervollen. Stien her kan være egnet som sykkelsti mellom Sigdal og Rollag.

### **3.2.8 Gamlesetra (Grønhovd)**

Gnr.127, bnr.1 - Sigdal kommune

**Beliggenhet:** Gamlesetra ligger 850 m.o.h., nordøst for Gammalsetertjenn og rett sør for Sinernatten (902 m.o.h). Sinern (700 m.o.h.) ligger sørøst for setra.

Dette var langsetra til Grønhovd, nedre, nordre og Grønhovd nedre, søre, gbnr. 127/1. A.Mørch skriver *"det va årebite på den setra."* (s.1969), noe som betyr at de to gårdene bruka setra annet hvert år. (Mørch 1964:158) Han skriver ikke noe om når den gikk ut av bruk, men i følge Sigrid Green, f Grønhovd (f. 1946) setra ikke hennes bestemor Sigrid der heller. Sigrid ble tidlig enke, og det var hun som bygde den hytta (reg.nr. **20140**) som står der i dag. Den ble bygd som skogshusvære og leid ut. Stallen (reg.nr. **20141**) ble også

bygd da. Selve setervollen ligger i bakken nedenfor hytta. Stien går like forbi tufta etter seterbu (reg.nr. **20142**). Det er trolig flere tufter her.



Hytte på Gamlesetra, bygd som skogshusvære på 1930-tallet.

**Sagn:** A.Mørch forteller om en av gamlekarene i Grønhovd som hadde vært på fiske ved Sinern akkurat i den tida isen gikk om våren. Der hadde han fått se huldra som kom med kuflokken sin: *”Først var det ei lita turve av ei huldrekjerring som gikk føre og lokka, så kom kuene. Alle hadde blanke bjeller, og kom i rekke, han telte til 14 stykker. Midt i flokken gikk det ei feit, fin ku, gildere enn de andre.”* (Mørch 1964:190) Det spør om hun skulle på Gamlesetra.

**Anbefalt tiltak:** Det er veldig tilgrodd på den opprinnelige setervollen, den burde vært ryddet slik at man ser tuftene etter de gamle seterhusene. Skilting av vollen.



### **3.2.9 Gamlevollsetra**

Gnr.47, bnr.1 - Rollag kommune

**Beliggenhet:** Gamlevollsetra ligger 770 m.o.h., og ca 500 m sørvest for Minneskleivsetra. Den har Seteråsen (864 m.o.h.) like i vest, og Gamlevolltjønnen i øst.

Setra har tilhørt gården Skarpmoen, gnr.47, bnr.1.

Det fortelles at setra ble nedlagt fordi huldrefolket ikke likte at setra lå der under åsen ved Gamlevolltjønn. De lagde så mye leven for både folk og fe at seterfolket en sommer måtte flykte hjem igjen til gården Skarpmoen i Rollag.

Men så var det en soldat på gården som ikke ville tro på at det var huldrefolket som laget slikt leven om nettene. Han var ikke redd, sa han, og ville til setra for å finne ut av dette. Han var sikker på at ståket om nettene hadde en naturlig forklaring.

Tidlig neste morgen kom mannen ned igjen til gården. Om natta hadde det blitt kastet en stor stein gjennom taket på seterbu. Så hadde huldrefolket kommet inn i bua og kasta mannen ut og langt bort på vollen. Da hadde han blitt så redd at han sprang hjem.

Setra ble flyttet etter dette (til Hølsetra), og siden var det ikke seterdrift her. (Fortalt av Narve Skarpmoen til Olav Traaen).

Det er registrert tre tufter på vollen (reg.nr.20005, 20006, 20007).

### **3.2.10 Gaulen**

Gnr.118, bnr.1 - Sigdal kommune

**Beliggenhet:** Gaulen ligger 783 m.o.h., midt mellom Tuftnevann (747 m.o.h.) og Gaulsvanna (752 m.o.h.). Setervollen er fortsatt åpen slik at man ser begge vannene, og fra den vesle knausen bak seterbu ser man sørvestover mot Gaustadtoppen. Like sør for setervollen er den karakteristiske bratte bergveggen til Gaulsnatten, 850 m.o.h.

Andreas Mørch (s.1805) skriver om Gaulen:

*”I 1809 solgte Ola og Engebret Åsen setra Gaulen til Peder Pedersen Tveiten. Den ble skyldsatt til 1 lispund av Åsen og grensa til radelet mot Rollag, der prestegarden og Tråen gikk i mot, sørover mot Båsum, i øst mot Åsen og i nord til Ulberg. Her var godt beite, skog og fiske i Gaulsvatnet og Tuftevatn. Gaulen følger Tveiten. I 1866 ga denne setra jamt over 5 skippund høy årlig.”*

Setra tilhører gården Tveiten, nedre gbnr. 118/1, og har vært langseter.



**Gaulen med Gaulsvatnet i bakgrunnen. Fjøset (nærmest) er det i dag bare tufter etter. Seterbua står fortsatt, men er påbygd. Foto utlånt fra Sigdal Museum**

Den gamle seterbua (reg.nr.**20123**) ligger lengst øst på vollen. Den har et tilbygg i den sørlige delen. Ellers er det 2 fritidsboliger (reg.nr.**20122** og **20124**). Den ene av disse kan opprinnelig ha vært ei seterbu. Like nord for seterbua ligger tufta etter fjøset (reg.nr.**20126**). Om lag 200 m øst for vollen ligger løa (reg.nr.**20125**), som er i ferd med å ramle helt sammen.

På berget like vest for vollen er det rester etter en såkalt ”bjønnegard” (reg.nr.**20127**) – en spesiell type gjerde med oppmurte nubber hvor det var plass til å tre inn liggende stokker. Dette er det eneste stedet vi har funnet rester etter denne typen gjerde.

**Anbefalt tiltak:** Dette er ei seter mange går til, siden den ikke ligger langt fra hyttefeltene ved Tråenvann og Grunntjenn. Den ligger også midtveis mellom parkeringsplassen ved Tråenvann og Grøset seter, som er i drift. Det er godt egnet for skilting her.



### **3.2.11 Grunntjernsetra**

Gnr.130, bnr.5 og gnr.130, bnr.154 - Sigdal kommune.

**Beliggenhet:** Setra ligger like nord for Grunntjenn, der hvor elva fra Søtelifjell og Sølandsfjell renner ut i Grunntjenn. Mot nord stiger terrenget opp mot en stor ås, noe som må ha gjort dette til et lunt sted skjermet for nordavind. Setra ligger 630 m.o.h.

På eiendommen er det i dag to bygg. Det er ei (jakt)hytte (reg.nr.**20086**), tilhørende Bjørg Guttormsen. Den er sannsynligvis bygd som husvære for de som lå på tømmerhogst her. Den er for stor til å ha vært seterbu. Den har eget gårds- og bruksnummer, 130/154.

I tillegg er det en gammel stall (reg.nr.**20087**) på eiendommen, tilhørende gården Kopseng, øvre gbnr. 130/5.



**Stall, Grunntjennsetra**

**Sagn:** Andreas Mørch forteller i ”Frå gamle dagar” at det var tuss på Grunntjenn, og at de måtte gi seg med seterdrifta der, for tussen si skyld:

*”Døm laut slutte med heile seterstyren der, for var døm i fjøset seint ein kveld og mjølka, så dreiv det på og kasta mjølkestabbane (krakkane) og mjølka susa i byttune langt utover natt. Så radt nokon let opp døra og såg inn, var det stilt, alt stod der det skulde stå. Høgg døm ved seint om kvelden, ja om døm bare skulde høgge sund litt småved til å nøre i, så dreiv det og høgge heile natta etter.”* (Mørch 1932:34)

De underjordiske ville ha fred om kvelden, og så med ublide øyne på at folka drev med både vedhogst og mjølkestall kveldstid.

Videre forteller han at når tussen hadde ”ruska” slik i fjøset om natta så var både sauebukkene og geitebukkene, alle som hadde horn, ute på bakken og dansa i morgensola, sjøl om dørene var igjen og låsen på! ”Men ut hadde døm kømme.” Da det ble så ille, slutta folk å ligge på seter på Grunntjenn. Dette fenomenet gjelder for mange av setrene i naturreservatet.

**Anbefalt tiltak:** Denne setra ligger like ved bilvei og ved en av rasteplassene til Sigdal jeger- og fiskeforening. Det er også her stien til Vinnordbrakka starter. Det er godt egnet for å sette opp ei infotavle. Godt utgangspunkt for å merke en runde “Vinnordvannet rundt”.

### **3.2.12 Grønnlisetra**

Rollag kommune

**Beliggenhet:** Grønnlisetra ligger 730 m.o.h., like nord for Minneskleivsetra og øst for Langseterfjellet (859 m.o.h.). I øst stuper landskapet ned mot Grunntjenn, hvor vannet fra Grønli tjønn renner ut.

Setra her lå på vestsiden av vannet, og her ligger restene av ei seterbu (reg.nr. **20026**) og et fjøs (reg.nr. **20027**). Seterbua ligger nærmest vannet, og fjøset vest for bua. Setra tilhørte Rundingen og Me-Tråen og har ikke vært i bruk på over 100 år.

Nord for Grønli tjønn ligger Grønnlistein, også kalt Tjyv-Trondstein (se bilde) – en diger stein med ei hule innunder (reg.nr. **20028**). Her skal en fredløs ved navn Trond ha holdt til på 1600-tallet.

**Anbefalt tiltak:**  
Rydding av vollen.  
Skilting.



### **3.2.13 Heimsetra**

Gnr. 104, bnr.2 - Sigdal kommune

**Beliggenhet:** Heimsetra ligger like innunder den bratte østsida av Heimseteråsen, 475 m.o.h.

Det er registrert 3 tufter og ei grop her. Det bærer preg av at det må være lenge siden det var i bruk. Tuft etter fjøs ligger nederst på vollen (reg.nr.20157). De to tuftene ligger ca 30 meter ovafor denne. Den ene er trolig etter seterbu fordi det er rester etter peis (reg.nr.20156). Den tredje tufta kan ha vært en stall, det er usikkert (reg.nr. 20154). Gropa har reg.nr. 20155.

Dette har vært heimsetra til Sør-Strand, gnr. 104/1. Langsetra var Nåsåsete, som ligger 1 km lenger sørøst. Begge disse eiendommene er nå i Per Olav Mørks eie, br.nr. 2.

I bygdeboka for Sigdal og Eggedal skriver A.Mørch:

*”Heimsetra til søre Strand lå innved Heimseteråsen. Bua ble revet omkring 1875, da var det noen år sia setra var nytta. Det var best å fare varlig fram på den setra, særlig utpå ettersommeren, det var ikke så greit å gjøre de underjordiske til lags. Over døra i seterbua sto i lange tider fasthogd et sverd fra 1600-åra, det var for å holde de underjordiske unna.”*

Stålet beskytta menneskene fra kreftene til de underjordiske.

**Anbefalt tiltak:** Ikke vurdert.

### **3.2.14 Hølsetra**

Rollag kommune

**Beliggenhet:** Hølsetra ligger øst og sør for Minneskleiv, og vest for Øvre Fjøslien. Den ligger i ei bratt sørvendt li, 675 m.o.h., og navnet Hølsetra kommer trolig av at landskapet her er nærmest som ei gryte med bratte lier på alle kanter unntatt i sørøst, der det er utsikt mot Tekslehogget.

Hølsetra var felleseter for Øvre Skarpmoen, nedre Skarpmoen og Asbjørnrud. (Rollag bygdebok) De tre gårdene skal ha hatt hver sin voll på setra, men vi har funnet rester etter kun 2 bygninger, sannsynligvis et fjøs (reg.nr. 20077) og ei seterbu (reg. nr. 20078). Det er vokst til med store grantrær i hele lia, og derfor ikke lett å se spor i bakken. I følge Jørund Rolstad er trærne ca 100 år gamle, noe som betyr at setra har gått ut av bruk i tida rundt år 1900.

I følge sagnet måtte Gamlevollsetra flytte hit fordi tussen var så vrang. Det ble bl.a. kastet stein gjennom taket. Dette var på 1700-tallet.

**Anbefalt tiltak:** Dette er ikke et sted folk vanligvis går til. Det går ingen sti forbi, og setra ligger på ei hylle i ellers bratt terreng. Tiltak er av den grunn ikke vurdert.

### **3.2.15 Kampenhaug**

Gnr.170, bnr.1 - Sigdal kommune



**Fjøs og seterbu, Kampenhaug**

**Beliggenhet:** Kampenhaug var langseter til gården Skåla, nedre gbnr. 170/1 i Vestbygda i Eggedal. Det er en av de nordligste setrene i området, og har Røislandsetra vest for seg og Skålasetra i øst. Den ligger 900 m.o.h.

Det er to bygninger på setervollen, ei seterbu (reg.nr. **20120**) og et fjøs (reg.nr. **20121**). Seterbygningene ligger oppå et berg, det er mulig den har fått navnet sitt av det.

Seterdrifta her tok slutt antakelig før krigen, i følge Torstein Hagen i Røisland.

**Anbefalt tiltak:** Merking av stien fra Fagerli og opp hit. Infotavle ved ei av setrene.



### **3.2.16 Kattenberg**

Gnr.134, bnr.3 - Sigdal kommune

Dette var i si tid langseter til gården Juvet, gbnr. 134/1 i Eggedal.  
Er i dag i Sigdal kommunes eie, i den del som ble testamentert fra fru Bugge i 1990.

**Beliggenhet:** Kattenberg ligger øst for Svansvann og vest for Kattenbergdæla, det store juvet som går ned til Vinnordvannet. Setervollen ligger 775 m.o.h.

På vollen er det rester etter ei seterbu (reg.nr. **20152**) og ei esse (reg.nr. **20153**). Seterbua har rester etter ei grue som må ha vært veldig stor. Tufta etter fjøset ligger litt lenger øst (reg.nr. **20151**). Det kan være ei tuft til på vollen som vi ikke har funnet (jfr. bilde fra A.Mørch).



**Kattenberg med Søtelifjelli bakgrunnen, 1948. Vi ser rester etter to sammenraste bygninger.** Foto utlånt fra Sigdal Museum.

**Sagn:** Setra var gått ut av bruk allerede lenge før Andreas Mørch skrev bygdeboka i 1951 og det finnes få minner etter den. Mørch skriver imidlertid i "Frå gamle dager" (1932:21) at setra har fått navn etter at en katt ble tatt inni fjellet der:

*"Katten eller Kattenberg er kalla så for ein gong vart ei katte ti'i inni fjellet der. Det hadde folk sti'i og sett på. Ho vart borte beint i fjellet, sa døm."* (Ti'i er dialektord for tatt, sti'i for stått).

Det er også ei historie om Klemmet Stalsbråten (f.1857) som setra på Sølandssetra, ca 1 km vest for Kattenbergsetra. Han så ”haugfolket” flytta med buskapen sin:

*”Krøttera gikk så fint etter einannan,  
kløvhesten fyst og småkrøttera til slutt. Døm  
fløtte frå Sølandssetra over til Katten.  
Buskapen gikk beint i fjellet, og vart borte  
der.”* (Mørch 1932:21)



Det store juvet like øst for setra kalles Kattenbergdæla, og ei av vikene i Svansvann kalles Kattenbergvika.

**Anbefalt tiltak:** Litt rydding av vollen. Infotavle som forteller om setra og sagnene.

### **3.2.17 Kraviklangstulen (utt.Kraviklongsetre)**

Gnr.165, bnr.8 - Nore og Uvdal kommune

**Beliggenhet:** Kraviklangstulen ligger i ei vestvendt li 760 m.o.h., nordvest for Lauvåsen (825 m.o.h.) og sør for Kortefjell (887 m.o.h.). Setervollen begrenses av Langseterbekken like i vest, og i øst stiger landskapet til en topp på 812 m.o.h. Det går sti fra Kraviklangstulen til Barlindos. Setra tilhørte i si tid Kravik, men ble solgt til Tryterud for ca 100 år siden.



**Seterbua på Kraviklongsetre**

Dette har vært en stor voll med fin beliggenhet helt ned til elva. I dag er seterbua (reg.nr. **20159**) den eneste stående bygningen. Innrisset i døra er årstallet 1818. Litt lenger øst på vollen ligger fjøset (reg.nr. **20160**), som ramlet ned i 1994. Det er bygd i grovt tømmer, og har hatt *sultak*, dvs tak av ”halvkløyvinger” med stein på. (Det samme er det også på fjøset på Vardefjellseter.)



Noen meter lenger sør ligger en stall/lite fjøs (reg.nr. **20161**). Taket har ramlet ned, men veggene står fortsatt. Båsskillene er fortsatt synlige. Mellom fjøset og denne stallen er det et steinbrudd.

10 m øst for seterbua er det murt opp en kjeller (reg.nr. **20158**). Denne har trolig hatt et tretak. Kan ha vært til matforråd. Høyløa (reg.nr. **20162**) ligger like vest for seterbua. Her står fortsatt veggene, men taket er ramlet ned. Også her har det vært sultak.

**Sagn:** Andreas Mørch forteller i boka "Frå gamle dagar" (1932:25) om karane fra Kravik som dreiv med bjelkehogst i skogen. Om kvelden gikk de på setra for å overnatte, og ikke lenge etter at de hadde lagt seg hørte de lyden av bjeller og lokking og huging. Det var tussen som kom og satte buskapen sin inn i fjøset for å mjølke dem. De to tussejentene hadde lue med rød dusk og en kort stakk med røde bånd rundt.

*"Snart etter kom det inn to tussekarar og bar inn et langt bord. Kvinnfølka tok til å reide på bordet med lefsekling og slik god mat. Brennevin og vin hadde døm og. Døm åt og drakk, ponsa og skåla, lo og prata."*

Etter dette tok de til å koke prim, og da den var blitt kald helte de det opp i ei balje. Så pussa de kjelen så blank at det skinte av den.

Enden på historia er at den ene av tussekarane ble så "i beit", han måtte hoste. "Huff", sa den eine tussen, "her er kristne folk". Dermed så dro tussefolka. "Om mårån var det så fint i bua som det kunde bli."

**Sultak:** Begrepet kommer av ordet sul; todelt. Det er en tekking som består av delvis uthulte halvkløyvinger, liggende som over- og underliggere.

Det ble teljet en "trekant" i både over og underligger for slik å få ei god vassrenne, og for at stokkene skulle ligge stødig på hverandre. Sulene ble lagt direkte på åsene, det var ikke noe undertak. Taket lå løst, veid ned av sin egen vekt, men det kan i enkelte tilfeller ha blitt brukt treplugg, eller evt. stein som her på Kraviklongsetre. Av og til ble det også lagt mot en "trogard" for å hindre nedglidning. Oppå den øverste sula ble det lagt en rundstokk som stein kunne få anlegg på. (se illustrasjon)

Sultaket var vind- og vanntett, og ga isolasjon. Det hadde lang levetid, da trevirket var malmen furu, og virket var kløyvd og ikke skåret. Kløyvd trevirke er mer fuktresistent enn virke fra saging.

Denne tekkeformen er sannsynligvis mye eldre enn bordtaket, som først ble vanlig etter at sagene ble etablert på bygdene på 1600-tallet.

Vanligst var det å ha sultak på uthus og spesielt seterhus, da det ikke var aktuelt å frakte materialer lange veier, men brukte det som var på stedet. (Friis 1999:17-20)

Denne type tak i kalles i Sigdal "dæletak".

**Anbefalt tiltak:** Her er det så tett med skog at man går helt innpå veggen i seterbua før man ser den. Rydding av vollen ville vært en fordel for opplevelsen av denne setervollen. Skilting med tekst som forteller om seterdrifta og byggeskikken med sultak.

Turgåere kan få en fin rundtur herfra til Barlindos og videre ned til Storvassdammen med damstua.

### **3.2.18 Mesetre, øvre og nedre**

Gbnr. 9/6, 9/11 og 9/12 - Rollag kommune

**Beliggenhet:** Mesetre ligger like sørøst for Mesethøgde (810 m.o.h.) og nordøst for Tonuten (789 m.o.h.). Den ligger 1 km vest for Gamalseterdalen. Vollen har åpen og fin beliggenhet med utsikt sørover, og fra øvre Mesetre (777 m.o.h.) ser man ned til Låkåsetvatnet.

Mesetre var felleseter for gårdene Hvammen (gbnr. 9/11), Nedre Toen (gbnr. 9/12) og Lykkja (gbnr. 9/6). Hvammen og Nedre Toen har hver sin voll på Nedre Mesetre (750 m.o.h.), mens Lykkja har Øvre Mesetre.

Hvammen har nederste del av vollen på nedre Mesetre. Her er det seterbu (reg.nr. **20103**), fjøs (reg.nr. **20104**) og geitestall (reg.nr.**20105**). (Bilde under)

Nedre Toen har husa sine ca 100 m lenger nordøst. Her er det ei seterbu (reg.nr. **20107**), et fjøs (reg.nr.**20106**) og ei tuft (reg.nr. **20108**).



Målfrid Toeneiet har i sin avhandling ”*Historisk bruk av Trillemarka-Rollag Østfjell, med vekt på Mørkje mellom Låksåset og Langevatn*” (2004) tatt dendrokronologiprøver av seterbua her. Disse viser at den trolig er satt opp på slutten av 1700-tallet. (Eldste stokk er datert til 1760). Fjøset/låven på samme voll er satt opp etter 1767.

På øvre Mesetre (bilde under) er det ei seterbu (reg.nr. **20111**), et fjøs (reg.nr. **20112**), to staller (en av disse brukt til røyking av fisk), rester etter stall (reg.nr. **20113**), samt ei tuft etter den gamle seterbua (reg.nr. **20114**). (I følge Åsmund Pålerud sto seterbua tidligere lenger ned på vollen.)

Dendrokronologiprøvene viser at seterbua på Øvre Mesetre satt opp like etter 1849, og låve på Øvre Mesetre tilhørende Lykkja, er satt opp etter 1849. (Toeneiet 2004:70)

Det ble drevet seterdrift på Ø.Mesetre fram til 1953. Vollen har blitt slått etter den tid. (Toeneiet 2004:70)

Mesetre er inntegnet på Burchardts kart fra 1732. (Toeneiet 2004:55)

Navnet Mesetre kommer av at dette var den midterste setra. Mjogevassetra var langsetra.



**Anbefalt tiltak:** Merking av sti. Infotavle på vollen.

### **3.2.19 Minneskleiv**

Rollag kommune

**Beliggenhet:** Minneskleiv ligger på ei sørvendt hylle ca 790 m.o.h., like sør for Minneskleivnuten (856 m.o.h.), og øst for Seteråsen (860 m.o.h.). Fjøsli ligger ca 1,5 km lenger øst.

Minneskleiv var i sin tid seter for Søre Tråen og Me-Tråen. Det er Søre Tråen som har stedet i dag. Det er 2 bygninger på vollen – ei seterbu (reg.nr. **20030**) og et fjøs (reg.nr. **20031**).

I følge eier Olav Tråen er det minst 100 år siden det var seterdrift her. Nåværende seterbu ble satt opp på 1950-tallet. Fjøset er eldre.

Lenger sør på vollen ligger ei tuft etter den gamle seterbua til Me-Tråen (reg.nr. **20029**).



**Minneskleiv**

**Sagn:** *”Torstein Traaen fra Rollag låg att aleine her ei natt, etter at dei andre hadde flyttet heim med buskapen om høsten. Da han hadde lagt seg om kvelden hørte han at huldra kom med buskapen sin. Bjøllune song og kyrne rauta. Det var mest sløkt i grua. Da kjem det eit kvinnfolk med ei mjølkeringe på armen inn i seterbua. Ho gjør ein sving bortpå golvet, men så merker ho at det er folk der og går igjen. ” (Fra ”Gamalt frå Numedal” av Tov Flatin)*



**Seterbua, Minneskleiv**

**Glimmerbrudd:** Sørvest for setra ligger et glimmerbrudd (reg.nr.**20004**). Det ble brutt ut for omtrent 100 år siden.

**Stige:** Den gamle stien fra Fjøslien til Minneskleiv går opp langs noen bratte bergpartier, og her må man ett sted gå i stige (reg.nr.**20214**).

Betydningen av navnet Minneskleiv er uklart, men Even Tråen mener det kan ha samme opphav som i Minnesund, *sted ved et os, der vannet renner ut*. Minnes kan komme av at vannet minker, og kleiv er det at vannet renner ut i ei kleiv.

**Anbefalt tiltak:** Merking av sti både fra Sigdal og fra Rollag. Infotavle.



### **3.2.20 Nord-Gaulen**

Gnr. 114, bnr.1 - Sigdal kommune

**Beliggenhet:** Nord-Gaulen ligger i vika nordøst for Tuftnevan (747 m.o.h.), og 450 m nord for Gaulen. Setra ligger i daldraget mellom Slettefjell (905 m.o.h.) i vest og Borofjell (848 m.o.h.) i øst.

Setra tilhører gbnr. 114/1 Ulberg, nord, og i følge A.Mørch er den bygd ca 1822: *”Det er seter på Gaulen, Nord-Gaulen, bygd omkr. 1822 av Peder nordre Ulberg, fordi Gaulsmarka kom til Rødningen.”*



Setervollen her er fortsatt åpen og det er fin utsikt til Tuftnevan i sør og vest. Stående bygninger på vollen er ei laftet seterbu (reg.nr.20172) og et uthus (reg.nr.20173). Like utafør seterbua står ei vedbod (reg.nr.20174, bilde over) som er i ferd med å rase sammen. Fjøset (reg.nr.20175), som ligger litt nord for seterbua, her er taket ramlet ned. Bygningen har fint murt låvebru inntil østveggen. Det er også et steingjerde mellom seterbua og fjøset.

**Anbefalt tiltak:** Merking av stien mellom Gaulen og Nord-Gaulen. Infotavle. Dette er et mye brukt turområde for både hyttefolk og fastboende.



Seterbu (rød) og uthus. Sammenrast fjøs lengst til venstre i bildet.

### **3.2.21 Nyset**

Rollag kommune

**Beliggenhet:** Nyset ligger i ei sørvendt li et par kilometer nord for Myklevatnet, og midt mellom Gamleseterdalen og Åset. Nysethøgda i nord er 809 m.o.h. Nyset ligger 750 m.o.h. og tilhører gården Prestmoen.



Nyset. Seterbua lengst til høyre i bildet. Foto utlånt fra Rollag fotoarkiv.

Det er tre bygninger her i dag – ei seterbu (reg.nr.**20255**), et sauefjøs (reg.nr.**20254**) og et stort fjøs (reg.nr.**20253**). Det største av disse fjøsene har inngravert 1893 i tømmerstokken ved siden av inngangsdøra. Målfrid Toeneiet har datert et av disse fjøsene og sier at det er satt opp senere enn 1823. (Toeneiet 2004:71)

Navnet Nyset tyder på at setra er yngre enn Gamleseterdalen og Åset, og den er heller ikke inntegnet på Burchardts kart fra 1732. I flg. Rollag Bygdebok ble fjøs og løe bygd nytt i 1879. (Toeneiet 2004:55)

Årstallet 1893 er risset inn i veggen på det største fjøset.

**Anbefalt tiltak:** Merking av sti fra Oset, samt merking av sti mellom Gamleseterdalen og Nyset. Gir en fin runde. Infotavle.



Turgåere på Nyset, sommeren 2010.

### **3.2.22 Nåsåseter**

Gnr. 104, bnr. 2 - Sigdal kommune

**Beliggenhet:** Nåsåseter ligger på sørsida av Heimseteråsen, ca en km nord for Øgnevatn. Like vest for setra ligger tjernet Rebbe. Setra ligger ca 550 m.o.h.

Vollen er helt gjengrodd i dag, og det er rester etter 3 bygninger – et fjøs (reg.nr.**20072**), ei seterbu (reg.nr.**20073**) og et uthus (reg.nr.**20074**).

Narve Lid forteller at på 1950-tallet kunne de se lysene på Nåsåseter fra Øvre Fjøslien. På det gamle bildet som er tatt i Øvre Fjøslien i 1899 ser vi tydelig husene på Nåsåseter like over pipa på bolighuset.

Den gamle sommerveien fra Fjøslien til Strand går over Nåsåsetervollen, forbi Bjønnemyr og ned til Strandebråtan. Nåsåseter var langsetra til Sør-Strand (gbnr. 104/1), og den er nevnt i et debrev alt i 1555. (Mørch 1964:159) I 1588 er den i jordeboka ført som Nesseseter øde, det er krongods med 1 album vissøre. Den er også nevnt i 1650 som *”et seterbol i utmarka, kongen tilhørende”*, det ble da svart særskilt landskyld. (Mørch 1964:160)

På slutten av 1800-tallet hadde Fjøslien setringa i Nåsåsete.



**Sagn:** Gamle Narve H. Lid fortalte at også på Nåsåseter kunne det være *uro* – plutselig kunne den stengte døra i seterbua gå opp på vid vegg uten at noen skjønnte grunnen. Det var ingen å høre eller se utenfor. Gamle Narve fortalte også:

*”Ein kar frå Sigdal som låg der aleine på hogst kom ut for huldra. Etter ’n hadde stengd døra og lagt seg om kvelden kom det inn ein kvinneskapnad vilde plent opp i senga til han. Han blåheldt i skinnfellen som ho vilde rive av han – til han endeleg fekk lese ho frå seg. Namnet på karen er eg ikkje så viss på, meiner han var frå Eidalsroa.”*

**Bjørn:** Narve H. Lid forteller i ”I ring om Fjøsli” om da bjørnen herja på Nåsåseter. Det var Knut Fjøslien som var der sammen med søstera Bergit og gjette dyr. Bergit ropte plutselig: *”Nei, sjå der står Strandebikkja og vil slå i hæl ho Lykkerei!”* ”Men je skjønnte ratt håssen bikkje det va, - at det va bjønn som var på ferde.” Krøttera ble helt ville og sprang i mot bjørnen fra alle kanter. De to gjeterungene satte seg oppå en stor stein – *”Hadde vi ikkje søtti der så hadde krøttera ti uss, så ville vart døm.”* Bjørnen la på sprang, med de sinte krøttera etter seg. *”Ho Bergit og je flaug etter heilt opp te Gudbrandseterfjellet, men vi vart langt etter, og det var noko lengen før krøttera snudde og kom att, så oppørta va døm.”* (Lid 1950:233)

En dramatisk hendelse for to små gjeterer alene på setra, og de glemte nok aldri denne dagen.

En annen bjørnehistorie fra Nåsåseter er fra Kristoffer O. Fjøslien, sommeren 1876, da han var 9 år gammel. Han hadde med broren Knut, som var 15. De skulle gå med krøttera fra Fjøslien til Nåsåseter. Da de var kommet forbi Fjellbråtån ble dyra urolige – *”å vi sjønna at de va noko på tiss.”* Kristoffer sprang ned til dyra og fikk se en stor bjørn som sto på to, bare 10-12 meter unna. *”Je syns je ser ’n ennå. Han va så brei over panna, augun va små å øyrun au va små, å døm sto omtrent rett opp, yttaste på hugu.”* Kristoffer sto å så på bjørnen, men så begynte krøttera å raute, de gikk i mot bjørnen *”å det va snart kgyrhønn imot ’n frå fleire kantar.”* Bjørnen tok ut østover og krøttera jaga etter ham, *”å døm va borte ett godt bel før døm kom att.”* (Lid 1950:232-233)

Kristoffer forteller også om noen år senere, da han sist i 1880-åra var med i slåttan på Nåsåseter. Bjørnen hadde vært på vollen om natta og tatt to sauer. *”Han hadde bladd etter det likaste som fanns au, før ’n hadde tikje begge bjøllesøyunn.”*

Han sier at det var siste gang han hørte om at det ble tatt dyr av bjørn på de kanter.

Nåsåseter er nå i Per Olav Mørks eie, gbnr. 104/2.

**Anbefalt tiltak:** Rydding av vollen. Både fjøstufta og uthustufta er helt igjengrodd av gran og bjørk. Infotavle. Rydding og merking av den gamle sommerveien fra Fjøslien til Strand.

### **3.2.23 Røislandsetra**

Gnr.170, bnr.3 - Sigdal kommune

**Beliggenhet:** Setra ligger 904 m.o.h., og lengst nord i naturreservatet, mellom Båsetra og Kampenauhaug. Stien mellom disse setrene går i nordkant av vollen og like utafor seterbu. Seterveien hit er den samme som til Båsetra. Den går opp fra Fagerli og øst for Vatnelifjellet (993 m.o.h.).



Seterbu og fjøs på Røislandsetra. Stien til Båsetra går like forbi de to byggene.

Røislandsetra tilhører gården Røisland gbnr. 170/3 i Vestbygda i Eggedal. Gården Røisland er nevnt i 1788 da Kristoffer Fingarsen fikk skjøte fra foreldrene for 250 rd., og det var hus her da han overtok, så gården er eldre. (Mørch, s. 2594)  
Dette var langsetra til Røisland. (Heimsetra heter Puttvollen.)  
På vollen står ei seterbu (reg.nr.**20118**) og fjøs (reg.nr.**20119**) med høytrev over.

Vollen er noe tilgrodd. Det ble slutt på seterdrifta her før krigen.

**Anbefalt tiltak:** Rydding av vollen. Merking av stien fra Fagerli og opp hit.

### **3.2.24 Skålasetra (Lurenhol langseter)**

Gnr.170, bnr.5 - Sigdal kommune

Skålasetra tilhører gården Skåla, øvre gbnr. 170/5. Gården er delt fra Skåla, nedre i 1686.



Skålasetra sett fra Kampenauhaug. To fjøs, seterbu, høyløe .

**Beliggenhet:** Setra ligger ca 900 m.o.h., og er den østligste av de 4 setrene her nord i naturreservatet. Den har setra Kampenauhaug i vest og en åsrygg i øst. Den ligger lunt til som i ei skål i terrenget.

Det er 4 bygninger på vollen. Seterbua (reg.nr.20129) ligger lengst sør, med navnet Lurenhol skrevet i finurlige kvistbokstaver over inngangsdøra. To fjøs (reg.nr.20130 og 20131) ligger tett i tett like nord for seterbua, og lengst vest på vollen er høyløa (reg.nr.20128). Løa har lesseskjul i forkant, som også løa på Båsetra har. Det er spesielt fine steingjerder på denne vollen, både mellom seterbua og høyløa, og i det partiet hvor man kommer inn på vollen, altså mot fjøset.

Tostein Hagen (f.1932), som eier Røislandsetra, forteller at han og en eldre bror var gjetergutter på Skålasetra under krigen. Det var enten sommeren 1943 eller 1944. Det var dårlige tider, og to av Torsteins tanter reiste på setra med kyr denne sommeren. Det var siste gangen det ble setra på Skålasetra. Alle de fire setrene som ligger her i den nordlige delen av naturreservatet, Båsetra, Røislandsetra, Kampenauhaug og Skålasetra gikk ut av drift før 2.verdenskrig.

**Anbefalt tiltak:** Merking av stien fra Fagerli. Infotavle.

### **3.2.25 Skårsheimseter**

Gnr.132, bnr.5 - Sigdal kommune

**Beliggenhet:** Skårsheimseter var heimseter til gården Skaar, gbnr. 132/1. Den ligger i lia vest for gården, på ei hylle øst for og nedenom Sølandsfjellet. Setra ligger 765 m.o.h. I gangavstand er det 1 ½ times gange fra gården. Området rundt setra kalles Skårskogen, naturlig nok, da dette var skogen til Skaar.

På Skårsheimseter er det registrert ei seterbu (reg.nr.**20243**) og to tufter (reg.nr.**20244** og **20245**). På veggen ved inngangsdøra til seterbua er det risset inn initialene P.T.D. og årstallet 1914.

Eier i dag er Kari Killingstad, hun har arvet den etter sin far, Gulbrand Juvet. Han igjen hadde kjøpt det av sin svoger, Anders Nyhus i 1942. Før det var det i Anders A. Blegebergs eie. Det ble i 1914 solgt fra Knut F. Rugland til Knut K. Rugland.

**Anbefalt tiltak:** Rydding av vollen. Skilting. Herfra og opp skaret til Storliseter går det en gammel sti. Denne kan ryddes og merkes.



Seterbu, Skårsheimseter

### **3.2.26 Skår langseter (utt.Skørr)**

Gnr.132, bnr.3 - Sigdal kommune

**Beliggenhet:** Setra ligger 815 m.o.h. på sørsiden av Søtelifjell og 1 km øst for Madonnastatuen. Den ligger på en markant hylle i terrenget og med bratte fjellvegger i både nord og vest er den skjermet for disse vindretningene.

Tilhørte gården Skaar gbnr. 132, og har eget bruksnummer 3. Kalles også Langsetermarka, og ligger i følge A.Mørch 2 1/2 times gange fra gården. (Mørch s.2095) Setra ble solgt fra Skår i 1906, og kjøper var Johan Christensen. Eiendommen ble i 1990 gitt i gave til Sigdal kommune av hans datter, Anne Margrethe Bugge. Jakt- og fiskeforeningen i Sigdal disponerer setra i dag, og den leies ut til overnatting både til foreningens medlemmer og andre. Setra er skiltet ved Grunntjernveien (like bortafor Trilla seter), og man kan følge fin sti helt fram til setervollen.



Seterbu, Skår langseter

Den gamle seterbua (reg.nr.**20101**) er restaurert. Vegg i vegg med den ligger tuft etter et fjøs (reg.nr.**20102**). Det står også et nyere uthus på vollen.

**Anbefalt tiltak:** Infotavle. Det går sti videre herfra og opp skaret til Madonna. Den kan ryddes og merkes.

### **3.2.27 Snårsetra**

Gnr.133, bnr.7 - Sigdal kommune

**Beliggenhet:** Snårsetra ligger i østenden av Buvatn og like nord for Danmark. I øst ligger Leinåsen, som er 858 m høy. Snårsetra ligger 720 m.o.h., og har fin beliggenhet med lang solgang og flott utsikt vestover fjella i Numedal. Det må ha vært en betydelig ferdsel mellom de to dalførene her, fra Trilledalen, til Snårsetra, på sørsiden av Buvatn og inn i Verjedalen, så denne setra har hatt en sentral beliggenhet inni selve fjellet.



Den ble skilt fra søre Rødningen (gbnr. 133/5) i 1870-åra og lagt attåt nordre Rødningen (gbnr. 133/3). Har eget bruksnummer 7, under gnr. 133 Ertesprang. Ble solgt til Truls og Knut Rugland i 1905. A. Mørch skriver at i 1865 kunne de avle 4 skippund høy årlig på setervollen. Knut og Truls Rugland var fra gården Rugland (gbnr. 151/1) (Knut hadde gården, mens Truls ble gift til Jellum gbnr. 144/2) Slik kom den østligste vollen på Snårsetra til å tilhøre Odd Rugland, som er eier i dag, og oldebarn av Knut Rugland.

Vollen er fortsatt åpen, og alle seterhusa står. Seterbua (reg.nr.**20187**) har fått et tilbygg i senere tid, og ligger øverst på vollen sammen med fjøset (reg.nr.**20188**). En stall (reg.nr.**20186**) står like sør for seterbua, og høyløa (reg.nr.**20185**) ligger lengst nede på vollen (bilde over). Alle husene er laftet og i god stand. Nederst på vollen, like ved stien, ligger ei tuft (reg.nr.**20189**).



Seterbu, Snårsetra

Denne setervollen gir oss opplevelsen av hvordan setervollene har sett ut, fordi den er bevart i stor grad. Bare dyrene mangler.

Begge de to Snårsetrene har hvert sitt båthus, noe som er nokså sjeldent. Den østligste vollen har båthuset sitt ved Danmark, mens den vestligste har det i nordenden av Buvatn.

**Anbefalt tiltak:** Merking av sti fra Sølandsetra og hit. Infotavle.



Stall, Snårsetra. Med utsikt mot Buvatn.

### **3.2.28 Snaret seter (kalles også Snårsetra eller Rydningsnaret)**

Gnr.134, bnr.6 – Sigdal kommune

**Beliggenhet:** Snaret seter ligger i nordøstenden av Buvatn, og ca 300m vest for Snårsetra. Den ligger 730 m.o.h.

Var tidligere seter til Juvsrødningen (gbnr. 134/2), men ble solgt herfra i 1904. Den ble skilt ut fra Rydningsnaret, gbnr. 134/4, i 1914 til Steinar S. Åsand. Senere eiere var Steinar og Martin Åsand, og fra 1975 er det Brynjulv Aasand, Harald Aasand og Kari Kaugerud.

Vollen er delvis åpen, slik at man kan se ned til vannet. Seterbua (reg.nr.**20182**) står fortsatt, og like nord for denne ligger ei tuft etter fjøs, evt. høyløe (reg.nr.**20183**), og det er også en nedrast stall (reg.nr.**20184**).

Setra har eget båthus (reg.nr.**20181**), det ligger like sør for vollen, helt nede ved Buvatn. (Se forsidebilde til rapporten.) Denne delen av vannet kalles Buvasshugu, sannsynligvis

fordi vannet kan ligne på profilen av et fuglehode. At setre har båthus er relativt sjelden. Begge Snårsetrene har det.



Seterbu, Snaret seter

På odden noen hundre meter lenger vest ligger tufta etter det som kalles ”Den gamle fiskebua” (reg.nr. **20180**). Det er synlige rester etter en peis og noen bunnstokker som fortsatt er bevarte. Alt er overgrodd av mose og lyng. Vi vet ikke når denne var i bruk.

Seternavnet skrives Snaret seter, men uttales Snårsetra. Dette har nok å gjøre med Sigdalsdialekten som i mange ord omgjør bokstaven a til å, som at for eksempel ordet garn i dialekten blir til ”gåån”.

**Anbefalt tiltak:** Litt rydding av vollen.

### **3.2.29 Stakkeli**

Rollag kommune

**Beliggenhet:** Stakkeli seter ligger i lia ca en kilometer nordvest for Sølset, akkurat der skogsbilveien fra Fjøsliia ender i ei rundkjøring. ”Numedalsveien” (stien fra Øvre Fjøslien til Bufjell og videre til Rollag) går noen hundre meter vest for vollen.



Setra ligger 625 m.o.h., og tilhørte Bjørndalen i Rollag. I dag er hele vollen tilgrodd, og veldig vanskelig å se. Det er registrert to tufter; ei etter seterbu (reg.nr.20066), hvor det er rester etter ei stor pipe, og ei etter fjøset (reg.nr.20067).

**Sagn:** Gamle Narve H. Lid skrev i 1950 om Stakkeli, og om at det "etter segner derifrå kunde det visse tider vera uhuglege hende seterfolka kom ut for." Og videre:

*"Det vart innsvikken ei geit med der på Stakkeli eingong. Han Knut Bjørndalen var gjetar for mor si den somaren – så det er truleg 100 år sidan den hendinga. Dei heldt da til på ei annan seter, men gjette til Stakkeli. Geite vart tvert borte med dei kvilte på Stakkelivollen. Andre dagen gjætte dei på same kanten for dei meinte no geite laut vikle på ein stad borti der. Og rett nok – det høvde til med – for da dei kom framåt vollen fekk dei sjå geite på buhaugen, og gla vart dei. Dei hadde noko nistemat i ein spunsebolle – så tok dei seg ei matkvil og fekk tømte bollen så dei hadde noko å mjølke geite i. Men dei vart spara for bryet med mjølking, for da dei kom innåt geite så ho ut som ho var både "tøgginn og uttatt sputta" og det var ikkje mjølkedropen i ho!"*

**Anbefalt tiltak:** Rydding av vollen. Infotavle.

### **3.2.30 Storliseter**

Gnr.134, bnr.1 - Sigdal kommune

**Beliggenhet:** Storliseter er den høyestliggende setra i naturreservatet, med beliggenhet på 910 m.o.h. Den har også en av de bratteste seterveiene, med en stigning på 500 høydemeter i løpet av 2 km. Første del av stien er felles med stien til Skårshimseter, før disse skilles etter ca 1 km. Mens stien til Skårshimseter går over elva og sørover forsetter stien til Storliseter vestover og opp den bratte lia på nordsiden av elva. Etter ca 700 meter går den over elva og videre inn lia. Storliseter ligger som i ei gryte i terrenget og har den bratte fjellveggen til Sølandsfjellet (1045 m.o.h.) like i vest. Fra Storliseter kan man følge stien videre vestover gjennom et skar i Sølandsfjellet og komme til Sølisetra (utafor reservatet) og Skår Langseter.

Storliseter var heimseter for Juvet, gbnr. 134/1. A. Mørch (2007:2123) skriver i 1951 at den "er utlagt for lenge sia." Tidligere eier av Juvet, Kristian Jellum f.1926 forteller at han aldri har brukt Storli som seter, og at hans besteforeldre, Gunhild og Reier heller ikke gjorde det. Så den må trolig ha gått ut av bruk allerede før 1900.

Det er registrert to tufter på den vestligste del av vollen. Det er etter ei seterbu (reg.nr.20237) og et fjøs (reg.nr.20236). For øvrig står det en fritidsbolig og et uthus (begge av nyere dato) på eiendommen i dag.

**Sagn:** I boka "Frå gamle dagar" (1932:30-31) forteller Andreas Mørch at "det var mykje rart på den setra", og med det mener han at det var tuss og hulder der. Den ene historia er om Ingebjørg Juvet som "låg" (altså var budeie) på Storli. Hun hadde hatt med seg en

guttunge på setra. En dag syntes han det var noen som ropte på ham, og ville dra av gårde. Da hadde Ingebjørg holdt en kniv over guttungen, og dermed berga ho gutten fra å bli bergtatt. *”Ho trudde sikkert at det var noko trøllpakk som vilde narre ungen ifrå ho. Difor hadde ho stål over.”* Det het seg at stålet beskytta menneskene mot kreftene til huldra.

Ei anna historie fra Storli lyder slik:

*”Ein gong vart hesten heilt borte. Han gikk i vollen og beita. Så ein mårå var han borte. Skigarden var heil alle stader og alle lea stod att. Døm leita etter’n i lang tid, døm leita både likt og ulikt. Men hesten var borte. Inga far var å sjå etter hestebein. Det var ingen som venta å få sjå’n meir. Så ein mårå var hesten der att, like blank og fin. Garden var heil, lea stod att og ingen stad var det far å sjå etter hesten da hell. Detta syntes alle var rart.”*

På vei opp til Storli er det en voll med ei tuft (reg.nr.**20238**) og mange store røyser (reg.nr.**20239**). Det er minst 9 store røyser. A.Mørch (s.2126) skriver under Juvsrødningen gbnr.134/2 at de hadde ei seter som het Sjøheim. Det er mulig det kan være denne. Dette er usikkert.

**Anbefalt tiltak:** Rydding og merking av stien. Infotavle.

### **3.2.31 Tjønsetra**

Rollag kommune

**Beliggenhet:** Det heter seg at det har vært seter i gammel tid ved Tjønsetertjønn, noe også navnet på vannet tilsier. Tjønsetertjønn ligger sør for Svartetjønnåsen (852 m.o.h.) og nord for Hovsåta (827 m.o.h.). Ingen vet noe konkret om hvor setra har vært, men vi har funnet ei tuft (reg.nr.**20242**) ved den nordlige del av vannet. Her kalles det også ”Kjøitehaugen”. Det er sannsynlig at setra kan ha ligget her, like ved bekken og utoset. Bestefar til Narve Lid skriver om at flere setre ble nedlagt og fraflytta fordi det spøkte. Dette gjelder også *”Kjønsetra i den gamle Hov, Bergan og Nessameiga, der veggen til Langsetrane og østmorkine går over – var det (...) så brysam og uhuglegt å vera at setrane vart utlagt.”* (Narve Lid, blogg okt. 2010)

### **3.2.32 Trilla seter**

Gnr. 130, bnr.1 - Sigdal kommune

**Beliggenhet:** Trilla seter ligger sør for Trillefjell (1010 m.o.h.), og øst for Hestliåsen (839 m.o.h.). 1 km sør for setra ligger Skodølstjenn. Bekken fra Trillefjell og ned til Skodøl renner like på østsiden av setervollen. Setra ligger 765 m.o.h. oppå ei markant og rund kule i terrenget.

Seterbua (reg.nr.**20081**) står fortsatt, mens fjøset (reg.nr.**20080**) har ramlet ned. Dette var i si tid det største seterfjøset i området, med hele 36 båsplasser. I den bratte skråningen sør for fjøset ligger tufta etter høyløa (reg.nr.**20082**).

Over og på begge sidene av inngangsdøra henger det fine navneskilt fra alle som har vært her opp gjennom årene, som for eksempel Beret Enderud 1920, Kristofer Kopseng 1945, Gunnar Kleiv 1945, Ragna Mjøseng 1946 og Reidar Olav Enderud 8/8 1959.



Seterbua på Trilla seter.

På en stor stein midt på vollen er det risset inn AHK 1937

Setra tilhører gården Kopseng, søre, gbnr. 130/1 og var i bruk fram til 1950. Vollen er helt igjengrodd, og ikke mulig å se før du kommer innpå husveggene.

**Sagn:** Andreas Mørch forteller om huldra som flytta buskapen sin over fra Trillenatten og til en annen natte:

*”Ho var uvandt klædd, med grått skaut og grå klær. Men det var ein gillande buskap ho hadde. Kyrne var brandute alle sammen. Det var geitar med og, alle døm var blakke. Etter buskapen flaug ein liten fillute gjetargutt. Han var så fillute klædd, at det var reint følt å se’n. Han hadde ei fillute skreppe på ryggen. Døm drog bortover til Natten. Det gikk ei stor ferm bjelleku fyst i buskapen. Ho bar ei ringe på det eine hønnet. Da ho var kømmi fram til bergveggen, ga ho ut et følt raut. Så bar det beint inn i Natten med alt sammen. Natta etterpå vart det så uroleg oppi fjøset hennas mor. Ho hadde lagt sei da ho fekk høre et leven oppi fjøset. Ho gikk stad og skulde sjå hå det kunde vera for noko. Men da låg kuine og jorta. Etterpå var det stilt. At det var så uroleg i fjøset*

*om kvelden, trudde ho mor kom av det ho hadde sett om dagen. Det skulde ikkje mykje til før døm vart i ugreie tussefølka.” (Mørch 1932:21)*

**Navnet Trilla:** I flg Even Traaen kan navnet Trilla komme av det gammelnorske (gno) ordet prifluga der p er en th-lyd. Ordet betyr dugelig eller godt. Og hvis prifluga har utvikla seg til trilla så var det gjerne særlig godt beite for dyra der. En annen mulighet er at det kan komme av gno ord prifla; plundersamt arbeid. (Even Traaen, pers.med.)

**Anbefalte tiltak:** Denne setra ligger slik til at det er kjørevei nesten helt fram, fra parkeringsplassen og opp på vollen er det ca 150 meter å gå. Det anbefales å sette opp skilt ved veien, og hogge noe av det som vokser like rundt vollen. Denne seterbua kan også egne seg til utleie på døgnbasis for dem som går dagsturer i området. Taket må restaureres (det renner vann inn ved pipa).

### **3.2.33 Tråen Langseter**

Rollag kommune.

**Beliggenhet:** Tråen Langseter ligger mellom Tråennatten (843 m.o.h.) og Langseterfjellet (859 m.o.h.) med fantastisk utsikt mot Gaustadtoppen og de andre fjellene i vest. Dette var langsetra til Traaen Nordre. Den ligger 790 m.o.h.

Seterbua brant ned under en dramatisk brann i 1912, og er i dag kun synlig ved peisen som kan gjenkjennes som ei steinrøys. (reg.nr.**20022**) Der bua sto er det så tilgrodd at det er ikke mulig å se selve tufta. Litt lenger sør på vollen ligger det sammenraste fjøset, 12 meter langt. (reg.nr.**20023**)

Det er også tuft etter ei løe, hvor bare hjørnesteinene er synlige. (reg.nr.**20024**)

Den dagen det brant var det gamlekona Jøran Narvesdotter og Torgun Brattensborg som var på setra med buskapen. De to kvinnene og Jørans sønn Knut gjorde det de kunne for å slokke brannen og ”sprengte seg mest.” Sot og røyk dreiv og bua brant ned. Knut fortalte etterpå ”at Torgun hadde nok også i naua vore ned på kne med bøn til Storemannen. Men du veit, dæ hjølppte ikkje noko, so svart o’fæl som ho va, o’ slekk som det blæs!” (Rollag bygdebok)

Even Tråen forteller at i følge hans bestemor lå setervollen tidligere litt lenger nord, altså nærmere Tråennatten. De måtte flytte derfra fordi det var så mye ”haugety”.

Anbefalt tiltak: Hogge de grantrærne som står i tufta etter seterbua slik at tufta blir synlig. Infotavle på vollen. Bedre merking av stien som går hit og videre opp på Langseterfjellet.

### **3.2.34 Vardefjellseter**

Gbnr.6/7, gbnr.8/1, gbnr.7/1 - Rollag kommune

**Beliggenhet:** Vardefjellseter ligger sørvest for Vardefjell 956 m.o.h., som har gitt setra navn, og 3 km nord for Mesetra. Grasbekktjønnan ligger ca 200 m vest for setervollen. Setra ligger 790 m.o.h.

Dette har vært ei felleseter for gårdene Helle, sør (gbnr.6/7), Nattestad (gbnr.8/1) og Tåta (gbnr. 7/1).



Vardefjellseter på 1920-tallet. Vi ser fjøset lengst til venstre. Foto utlånt fra Rollag fotoarkiv.

Det er i alt 7 stående bygninger på vollen.

På Nattestads del av vollen i nordøst står det ei gammel seterbu (reg.nr.**20190**) og ei løe (reg.nr.**20191** – bilde til høyre).

Helle, sør har den nordvestlige del av vollen. Her er det låve (reg.nr.**20192**) og seterbu (reg.nr.**20193**). Låven har vært felles for de to gårdene. Det er en av de største låvene i naturreservatet. Det er to bygningskropper bygd sammen av en midtgang, lengden er til sammen 15 meter. Fjøset har sultak, samme type som på Kraviklongsetra (for beskrivelse av sultak, se der.) Målfrid Toeneiet har gjort dendrokronologiundersøkelse på denne låven. 3 av stokkene er datert



spredt utover 1800-tallet, og en stakk er fra 1926. Uvisst når den er satt opp. Lengst sør på vollen er det ei laftet hytte, mulig seterbu (reg.nr.20194) og et fjøs (reg.nr.20195). Denne delen av vollen er skilt ut med gbnr. 6/31.

Mye av området mellom bygningene består av reinskurte berg. Her er det 2 inskripsjoner risset inn i berget: OTS 1942 og RT 1950.



**Fjøs, Vardefjellseter**

Vardefjellsetra er inntegnet på Burchardts kart fra 1732. (Toeneiet 2004:55)  
Det fins gamle bilder her fra 1920-tallet, da var vollen full av kuer. Seterdrifta her ble trolig nedlagt før krigen.

**Anbefalt tiltak:** Merking av sti både fra Sigdal og fra Rollag. Stien fra Sigdalssida må også ryddes noe. Infotavle.



### **3.2.35 Vinnordsetra (Vinnordvollane)**

Sigdal kommune

**Beliggenhet:** Vinnordsetra ligger i sørvest enden av Vinnordvannet, 680 m.o.h.

Selve seterhusene har ligget på en tørr forhøyning omgitt av myr på alle kanter, og ca 200 meter sør for Vinnordvannet. Det er to tufter her, ei etter seterbu (reg.nr.**20147**) og ei etter fjøs (reg.nr.**20146**). Seterbua har ramlet ned for lengst, og er synlig som en mosegrodd forhøyning på bakken. Vi ser neverrester og skilleveggen mellom mjølkebua og hovedrommet. Restene etter fjøset ligger like nord for seterbua. Her står lafsteinene i sin helhet, og en del av tømmerstokkene er fortsatt bevart.



**Fjøstuft, Vinnordsetra**

Noe nærmere vannet, altså nord for seterhusene, er enda ei tuft, sannsynligvis etter ei løe (reg.nr.**20145**). Lafsteiner og en stokk er fortsatt synlige, ellers er den helt igjengrodd. På kartet er denne navngitt som Ertesprangsetra.

Det må være veldig lenge siden denne setra ble nedlagt. Opplysninger om eksakt tidspunkt har vi ikke. Flere av husmannsplassene under Kopseng hadde seter, bl.a. Enderud, Mellom-Enderud og Nedre Enderud, som hadde **Enderudsetra**. Den ”*lå ved Vinorden*”, skriver A.Mørch (s.2050). Den siste som setra her var Svanaug H. Enderud.

Det er livet ved Enderudsetra Gjertrud Pedersdtr. Enderud har fortalt om, og som er gjengitt tidligere i teksten. Husmannsplassene Skålia og Tollevsgard hadde også seter, også denne lå ved Vinnordvannet: *"Skålia og Tollevsgard hadde setervoll sammen ved Vinorden. Den er for lenge sia utlagt."*, skriver A.Mørch (s.2053)

Han skriver også (s.2031) at Vinnord voller ble solgt fra gården Kopseng, nedre i 1904, vi vet ikke til hvem. (Mørch, s.2031). Senere i teksten (s.2033) står det at *"Grunntjern og Vinorden av bruk 4, eier er fra 1941 Margrethe Blegeberg Albjerk."*

Det er trolig flere tufter her enn de vi har funnet.

**Seterveien:** Seterveien fra Enderud til Vinnordvollane var ca 8 km. Først den bratte lia opp fra Enderud, kalt Sandskard, hvor det er minst 300 meters stigning, så bort til Trillesetra, og så ned til Skodøltjenn hvor de gikk over elva. Videre herfra gikk de opp Trilledalen og kom så inn i det som heter Trillemarka sør for Vinnordvannet.

Gjertrud Pedersdtr. Enderud forteller om turen til setra. Hun hadde følge av broren Erik, som var 5 år, og nabokona Live Torsteinsdatter. Live gikk først og Gjertrud sist for å holde flokken samla. *"Kuine var reint gælnе før å komma te seters."* Seterveien gikk forbi Trillesetra, og der fikk Live seterkjerringa til å holde igjen krøttera mens hun gikk nedover bakkene mot Skoddøl,

*"men enda tok krøttera ho att før ho kom fram te ælva. Ved ælva venta ho Live og krøtterflokken te ho Gjertrud og han Erik kom etter. Der gvilte døm og fekk seg mat. Krøttera vadde over ælva, men kælvene, sauine og gjeitane måtte ho Gjertud få med seg litt nedover ælva der døm gikk over på ei klopp som han Peder og han Ola hadde laga. Ho Gjertrud va dugelig trøtt da døm kom fram te setra bufirdsdagen."* (Under Norefjell 2/1987)

A.Mørch skriver i "Frå gamle dagar" om Live Bakken som lå på Vinnordsetra sammen med søstera si, og som opplevde at de underjordiske forstyrre i fjøset:

*"Ein kveld etter det var mørkt, vart det slikt leven i sauestallen. Sauine breka og bjellune skrangla så døm trudde det hadde kømmi bjønn inni stallen. Men da døm kom borti og vilde sjå, låg alle sauine still, og det var ikkje noko å høre eller sjå."* (Mørch 1932:35)

Live Fingarsdatter Bakken vokste opp i husmannsplassen Tollevsgard og var født i 1855. Om faren Fingar står det at han var slik en *"omframt skomaker"*, og i tillegg også den beste skimakeren i bygda. Tollevsgard ble lagt øde 1910.

Snårsveien går fra Vinnordsetra og vestover gjennom daldraget mot Danmark og Snårsetra. Dette har nok vært en mye brukt vei mellom Sigdal og Numedal, og den er avmerket på kart fra 1940-tallet.

**Navnet Vinnord:** Navnet skrives på flere måter, både Vinnol og Vinnord. Det kan i flg. Even Traaen komme av Vindhol; dvs en ås eller et bratt lende er det blåser mye, altså er mye vind.

**Anbefalt tiltak:** Rydde rundt de to setertuftene. Infotavle. Merke sti rundt hele Vinnordvannet.



### **3.2.36 Øytjønnseter**

Gnr. 44, bnr. 4,5,6 7,8 - Rollag kommune

**Beliggenhet:** Setra ligger 700 m.o.h. på vestsiden av Store Øytjønn med utsikt mot Tråennatten (843 m.o.h.) i sørøst. Den ligger i *Rollagsmørkje*, og tilhørte tidligere Rollag prestegård.



**Fjøs og seterbu, Øytjønnseter**

Setervollen er åpen og går helt ned til vannet. Det er to bygninger her – den gamle seterbu (reg.nr.**20020**) og fjøset (reg.nr.**20019**). Øytjønnseter har vært felleseter, og fjøset her er stort, hele 14 meter langt.

Dette var felleseter for 5 av husmannsplassene under Rollag prestegård: Øvre Hanseplass (Bjønnåsen) (gbnr. 44/8), Nedre Hanseplass (gbnr. 44/7), Øvre Solberg (gbnr. 44/5), Nedre Solberg (gbnr. 44/4) og Øyberg (gbnr. 44/6). Disse gårdene har også Bergestulen.

**Anbefalt tiltak:** Stien fra parkeringsplassen og opp til Store Øytjønn er allerede merket, og hvis den gamle seterveien mellom Øytjønnsetra og Bergestulen også blir merket vil det gi en fin runde for turgåerne. Infotavle på vollen.

### **3.2.37 Øyasetra** (utt. Eiarsetra)

Sigdal kommune

**Beliggenhet:** Øyasetra ligger i et lite daldrag nordvest for Vestmannsskard, og øst for Flåvatna. Setra ligger 850 m.o.h. Det er 3 tufter her: lengst sør etter et fjøs; muren og noen av tømmerstokkene er synlige (reg.nr.20176). Noen meter nord for denne ligger rester etter seterbua (reg.nr.20177). Mjølkebua i den nordlige enden er synlig, og restene etter grua i vestveggen ses som ei røys. Litt nord for dette er rester etter ei høyløe (reg.nr.20178). Den er helt igjengrodd og synlig som ei forsenkning med voll. Spesielt her er imidlertid at det er murt opp ei lita låvebru i sørveggen.



**Rester etter seterbu, Øyasetra. Halve veggen på melkebua er fortsatt synlig.**

Setra tilhørte gården Øya (på Eggedalsdialekt Eia) som lå like ved der bomkassa inn til Frøvollseterveien står. Øya var en plass under Frøvoll gbnr. 140/1. Frøvollveldet var stort, strakk seg helt fra Juvet i sør og hadde hele Vestbygda. A.Mørch skriver at plassen var i bruk i 1790-åra, men kanskje også før, og at den siste som bodde her var Knud Amundsen som flytta herfra i 1901.

Øyasetra var felleseter for de to husmannsplassene Øya og Kverna (Kvenna). A. Mørch forteller at gårdene tok de beste seterstøene, mens husmannsplassene måtte nøye seg med det nest beste: *”Derfor finner vi setra til Øya og Kvenna av Frøvoll lengst vestpå ved*

*Flåvatn, de andre plassene til Frøvoll hadde setrer i Vestmannskard. Det var vel gode nok beiter der, men vegen var lang.” (Mørch 1964:158)*

**Anbefalt tiltak:** Rydding av vollen, som er igjengrodd av mye kratt. Infotavle.

### **3.2.38 Åset**

Gnr. 42, bnr.3,5 og 6, gnr.43, bnr.1 - Rollag kommune

**Beliggenhet:** Åset ligger nordøst for Myklevatn og sørvest for Slettefjell (905 m.o.h.). Setervollen ligger i flatt lende med myrdrag i vest. Vestmannåa renner i østre delen av vollen. Den ligger 750 m.o.h.



**Høyløe tilhørende gbnr. 42/5. Tuft etter seterbu tilhørende gbnr. 42/6 i forgrunnen**

Den gamle seterveien går fra Oset (mellom Låkåset og Myklevatn), etter ca 500 meter deler stien seg og den nordlige går til Nyset mens den som dreier østover går til Åset. Den følger etter hvert i kanten av den nordlige del av Myklevatn (Åsetvikji). Stien tar så opp åsen og er lett å følge helt fram til Åset.

Navnet Åset kommer kanskje av at setra ligger like inntil elva Vestmannåa, som renner ned til Nedalstjennet.

Åset har vært felleseter for gårdene 42/3 (Nils Fulsås), 42/5 og 6 (Tor Fulsås) og 43/1 (Gunnar Solberg).

Setervollen er inndelt med eiendomsgrenser der hver gård har hatt sin voll med sine bygninger. Den sørligste del av vollen tilhører gbnr. 42/5, her er det 4 eksisterende bygninger: Seterbua, er i god stand, og benyttes som fritidsbolig (reg.nr.**20265**). I flg Tor Fulsås er den gammel. Like sørvest for denne ligger ei gjestehytte, som opprinnelig er en stall, kjøpt på auksjon i Brattensborg, og flytta hit (reg.nr.**20260**). Lengst sør på vollen ligger høyløa (reg.nr.**20262**). Den er lang og smal, med dobbel dør i sørvegg slik at de kunne kjøre sleden inn for å hente høy. Mellom seterbua og høyløa ligger en hestestall (reg.nr.**20261**). Nordvest for seterbua er restene etter den gamle kokehytta (reg.nr.**20264**).



**Fjøs tilhørende gbnr.42/3. Vi ser luka til høytrevet i vestveggen. Bak er sammenrast fjøs.**

Vollen til gbnr. 42/3 er vestligst. Her står seterbua, den er godt bevart (reg.nr.**20263**). Fjøset til denne teigen ligger et godt stykke lenger nordvest, ved siden av fjøset til 42/6. Fjøset er i to etasjer, med 12 bås plasser nede og høytrev oppe. Det er luke til høytrev i vestveggen (reg.nr.**20258**).

Gbnr. 43/1 har den nordligste teigen. Seterbua eksisterer ikke lenger, men det står en nyere fritidsbolig her. Fjøset er helt sammenrast (reg.nr.**20259**).

Vollen til gbnr. 42/6 er i den østligste delen av vollen, og ligger nærmest Vestmannåa. Her er det tydelig tuft etter seterbua (reg.nr.**20061**). Det er også en sammenrast stall (reg.nr.**20256**), og en fjøs der taket er borte (reg.nr.**20257**).

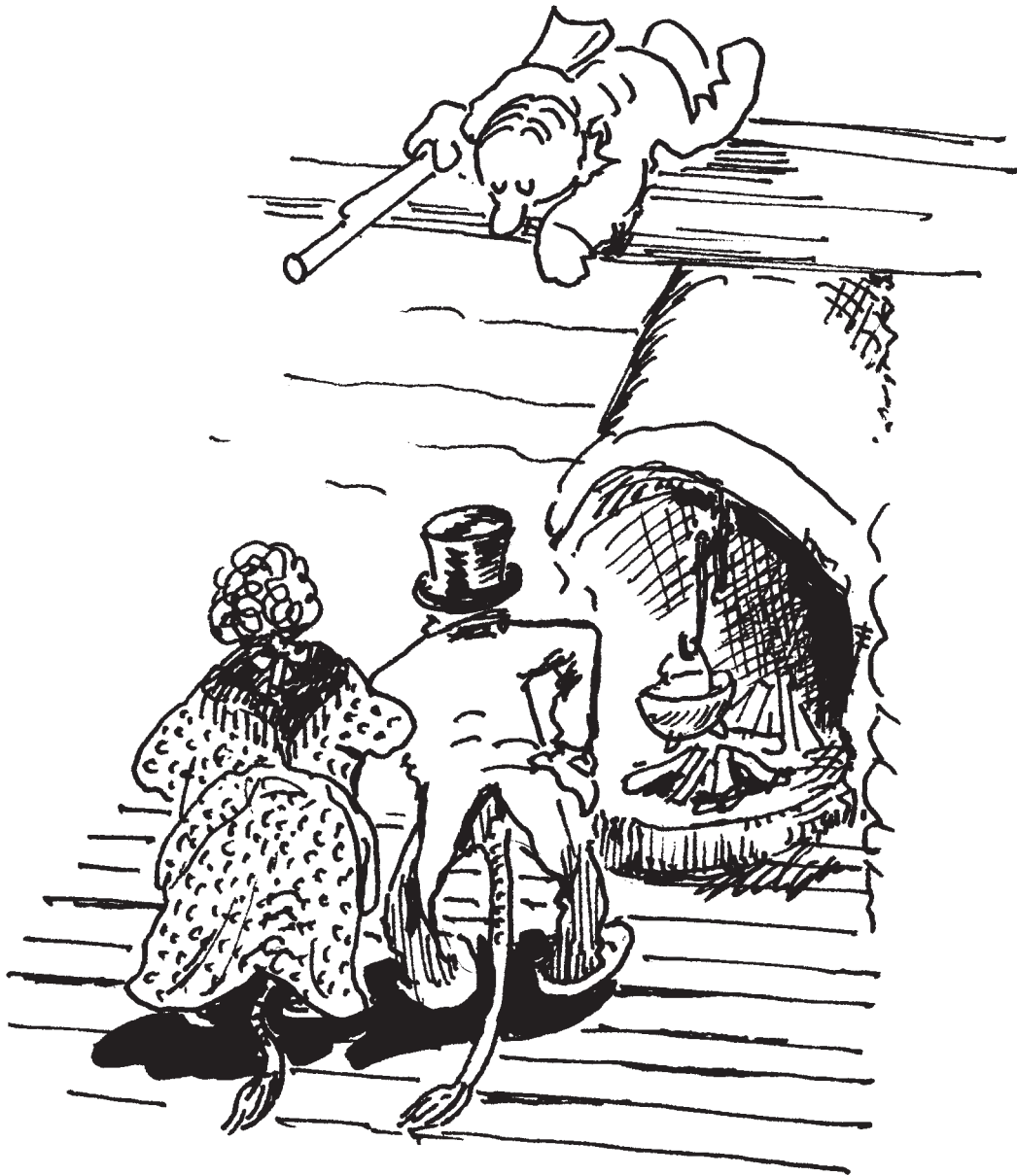
Seterdrifta på Åset tok slutt sist på 1950-tallet. I følge Tor Fulsås var '59-60 antakelig siste sesongen, og det var Tors tante, Kristi Fulsås som var den siste budeia her. Det gikk beitedyr her fram til 1970.

Hele setervollen er åpen, og flere av bygningene står i sin opprinnelige form. Det er en opplevelse å komme hit og se denne store fine vollen.

**Anbefalt tiltak:** Merking av stien fra Myklevatn og hit. Fra Sigdalssida kan man kjøre nesten helt fram, ca 15 min å gå fra p-plass. Også denne stien bør merkes. Infotavle på vollen.



**Kokehytte, Åset. Tor Fulsås og Nerid Kongsjorden er med som kjentmenn.**



Andreas Mørch forteller om ei seter oppi bygda, det var seint på høsten, en ung gutt som ville være der og se hva som foregikk når tussen flytta inn i seterbua:  
*«Han krabba opp på hjellen, og la sei der. Børsa hadde 'n med om det skulde komma noko gæli på. Da det leid ut på kvelden, visste han ikkje av, før det kom et heilt brurefølgje. Brura og brudgommen kom fyst, og etter døm heile ferda. Så tok døm til å danse. Døm dansa så rompune slang, for rompur hadde døm alle sammen. Spellemann satt på ein pinne på vegg. Brura var stor og fin, og hadde ein mengde med sølvstas på sei. Krone hadde ho, og mange søljur og ringar. Brudgommen var gammal og stygg og krokut, hønn (horn) hadde 'n og var krokut i knea, så gammal var 'n.»*

Illustrasjon Geir Helgen.

## Kapittel 4 Fjøslien

### Fjøslien, øvre og nedre

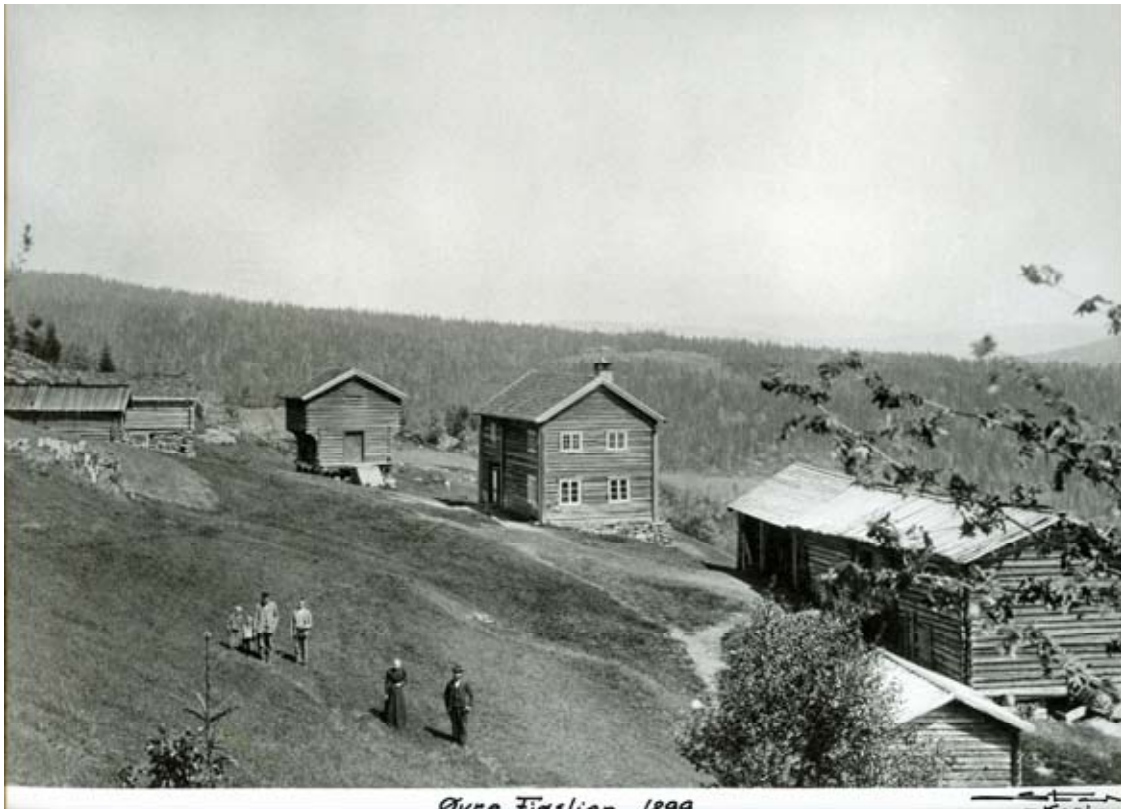
Gnr. 53, bnr. 3 og 4 - Rollag kommune

**Beliggenhet:** Gården Fjøslien ligger i lia vest for Øgnevatnet og øst for Hovda (827 m.o.h.). Øvre Fjøslien ("der oppe") ligger 565 moh, og fra tunet her ser man sørøstover mot det karakteristiske Tekslehogget (721 m.o.h.). Nedre Fjøslien ("der nede") ligger 500 m.o.h.

Gården er første gang nevnt i 1629, da Jon Fiøsslj er med i skattemanntallet. I Landkommisjonen 1661 er gården nevnt blant "Smaa Rødnings-Pladzer". (Narve Lid, blogg) I følge Rollag bygdebok er Fjøslien trolig skilt ut og rydda før Svartedauen.

Fram til 1834 var det et 2-tunsbruk, der hovedtunet lå øverst i lia og et tun til bruk i kortere perioder vår og høst lå litt lenger ned i lia. I 1834 ble tunene i Fjøslien delt mellom 2 brødre.

Gården ble fraflyttet i 1901, og har etter det vært fritidseiendom.



Øvre Fjøslien 1899. Kjellarbu, bryggerhus, uthus, stabbur, bolighus, fjøs og uthus. Over pipa på bolighuset ser vi vollen på Nåsåseter. Bildet er utlånt fra Rollag fotoarkiv.

#### 4.1 Sjur Halvorsen og hans slekt

Ola Kvisle forteller ”I ring om Fjøsli” (1950) om livet i Fjøslien fra 1700-tallet og fram til gården ble fraflytta i 1900. Ola Kvisle starter med å fortelle om sin tippoldefar Sjur (også kalt Sjul og Sjugurd) Halvorsen Fjøslien, som drev gården samlet i 40 år fra 1794 til 1834.

Sjur Halvorsen Fjøslien var født på Lid i Rollag i 1769. Hans far, Halvor, kom til Fjøslien i 1772. Sjur vokste opp her ”*millom bakkar og berg*”, som Ola Kvisle kaller det. Sjur ble gift med 19 år gamle Sigrid Eriksdotter Vasedokk i 1794. Samme år fikk Sjur skjøte på Fjøslien.

Sigrid flytta til Fjøslien våren 1795 og bodde her resten av livet. Etter henne er ”Bestemorstugua” og moltemyra ”Bestemordokka” (ligger 3-400 meter nedenfor stugua).



**Bestemorstugua og stabburet i Nedre Fjøslien**

Sjur og Sigrid hadde 9 barn: 1. Jøran, f. 1795 2. Halvor, f. 1798 3. Erik, f. 1800 4. Bergit, f. 1803 5. Ole, f. 1805 6. Kristoffer, f. 1808 7. Ola, f. 1810 8. Sigrid, f. 1813 9. Turi, f. 1816.

Både Sjur og Sigrid ble gamle. Sjur døde i 1857, 88 år gammel og Sigrid i 1867.

I 1834 solgte Sjugurd gården til sønnene Halvor og Kristoffer, som 4 år senere solgte til brødrene sine, Erik (Ramstad) og Ola. Ikke lenge etterpå overtok Ola hele gården.



Han var bruker av begge gårdene fram til 1876. Ola var gift to ganger. Første gang i 1837 med Aase Gundersd. Blegeberg. De fikk 5 barn:

1. Sjul, f. 1837 2. Sigrid, f. 1838 3. Gunder, f. 1840 (døde liten) 4. Boel, f. 1841 5. Aase, f. 1843 (døde liten).

Ola ble gift igjen i 1844 med Aases søsterdatter, Sigrid Haakensdt. Tangen. De fikk 11 barn, og alle vokste opp:

1. Håken, f. 1844 2. Aase, f. 1845 3. Gunhild, f. 1847 4. Halvor, f. 1849 5. Jøran, f. 1851 6. Erik, f. 1854 7. Ole, f. 1857 8. Gunnar, f. 1859 9. Knut, f. 1861 10. Bergit, f. 1863 11. Kristoffer, f. 1867.

Håken var eier og bruker av Øvre Fjøslien fra 1876 til 1901 da han solgte gården til Blaafarveværket. Broren Erik hadde Nedre Fjøslien fra 1876 til 1886. Da solgte han til broren Gunnar, som var gift med søster av Eriks kone. (Kvisle 1950:139)

På denne tida hadde de 5-6 kuer og hest i Øvre, og 7 kuer og hest i Nedre. De leide slått i Svenskerud, fiske i Grytevatnet og setra i Nåsåseter. Dit flytta de ei uke før Jonsok.

Til hjelpefôr brukte de kjervelauv, rispelauv og reinsmose. Låven i nedre Fjøslien har egne rom til kjervelauv og i underlåven var det plass til rispelauv. Mosen la de sammen i hauger på fjellet, og kjørte det ned på sledeføre.



Låven i Nedre Fjøslien. Stall til venstre, eldhuset til høyre



Nedre Fjøslien 1899. Bestemorstugu, stabbur, låve, badstaug (bak låven), eldhus, bolighus, fjøs og smie. Bildet er utlånt fra Rollag fotoarkiv.

#### 4.2 Mat og måltider

Kristoffer Fjøslien, f 1867 forteller i ”I ring om Fjøsli” (s. 240-241) om maten og måltidene i Fjøslien på 1870-tallet. Det de spiste mest av var grøt av byggmel, melk og diverse melkemat, samt potet, kjøtt, flesk og fisk.

Ellers var flatbrød regna som ”det daglige brød” den gang. Det var bakt av havremel, og de bakte to ganger i året, slik at de hadde for et halvår. Brød spiste de bare i helgene.

Frokosten, *bisk* kalte de det, besto av flatbrød med smør, prim og ost, poteter og melk.

Formiddagsmaten, *dugurd*, besto av grøt av sammalt byggmel med tjukkmelk til.

Til middag var det kjøtt og flesk, eller fisk, med poteter og flatbrød til. En dag i uka var det spekesild til middag. I stedet for suppe brukte de soll av flatbrød og tjukkmelk ved siden av middagsmaten.

Til kvelds spiste de poteter med tjukkmelk, med prim eller sild ved siden av. Sommerstid var det helst grøt og melk til kveldsmat. Kaffe og sukker brukte de lite av.

Fisk var en viktig del av føden i Fjøslien. De fiska grov aure både i Grytevatnet og i Gamlevolltjernet. Ellers fiska de mye også i Øgnevatn, Rebbe og Grunntjønn. De brukte både garn, line, stang og juster. De største fiskene ble lagt ned til rakfisk, de andre ble spist fersk. (Kvisle 1950:239) Håken var særlig flink til å binde og bøte fiskegarn, og

hans søster Aase, som er mye av kilden i Ola Kvisles bok forteller at: *"Han bømte og bandt fiskegarn i hver eneste mathvil om han ellers drev med tungarbeide ute."* (Kvisle 1950:139)

Det heter seg at det aldri var uår i Fjøslien, og god jord var det i liene her. Årlig avling på hver av gårdene var: Ca 40 tønner poteter, 8-10 tønner korn av hvert slag av bygg og havre. De dyrka gulrot, kålrot og løk i kjøkkenhagen.

Da Ola drev gårdene var det 1 hest, 10-12 kyr og 10 sauer og 10 geiter. De bodde i øvre Fjøslien om sommeren og flytta "der ne" om høsten (når de måtte begynne å føre dyra inne). De bodde i nedre til uti februar, så flytta de opp igjen og var der til om høsten. Kristoffer forteller også om faren Ola som var til byen (Drammen) to ganger i året for å selge og kjøpe varer. Han solgte smør, 120 kg hadde han med seg hver tur til Drammen. Litt geiteprim solgte han også. Det han kjøpte med seg hjem var rugmel, salt, spekesild, bomullsgarn, litt sukker og kaffe. (Kvisle 1950:238)



**Bolighuset i Nedre Fjøslien.** Bildet er utlånt fra Rollag fotoarkiv.

Alt tøy de trengte til klær ble laget på gården. Om høsten og vinteren satt damene med karding, spinning og binding. *"Dei nytta tida godt, og rokken dura bortmed peisen både morgon og kveld"*, forteller Kristoffer. (Kvisle 1950:240) Når dagene ble lengre med litt

mer lys begynte de med veving. Den første parafinlampa fikk de i 1875. Før det var det lyset fra peisen de måtte bruke. De hadde fast skredder og skomaker som kom en gang i året.

### 4.3 Bjørn og ulv

Narve H. Lid forteller i boka "I ring om Fjøsli" om da det var bjørn i Fjøslien. Det var i slutten av 1870-åra. En morgen kom jenta ut av geitefjøset og fortalte at det måtte ha vært en fæl hvirvelvind om natta, for taket på geitefjøset var revet opp. *"Far fælte straks kva for kvervilsvind som hadde vore ute. Han fata ei øks og for vestaat."* Der var never og torv revet opp på taket og det var "rispur" etter bjørneklør i åsene. Han hogg et par rajer som han barka og satte opp foran fjøset. Bjørnen ville ikke gå på igjen når disse sto og lyste. Byttet hans var to småkrøtter, de hadde han gravd ned i ei myr vestpå. Dyreflokken var vettskremt etter denne hendelsen. Geitefjøset sto senere med *"dei uhuglege saar etter bjørneklørne i aasane"*, før det til slutt råtne ned og ble borte. (Lid 1950:231)

Ei anna historie er om da de hørte ei kvige belja ved Øgnevann:

*"Far sendte 'n Sjugul ågarde å 'n tok mè sei ei øks. Da 'n kom oppi lia østafør Øgnevatn fekk 'n sjå ein bjønn som låg over ei kvige å saug bloe tå'o. Då 'n Sjugul kom ganske nere, drog bjønn sei unna, men han va visst dugeleg arg før 'n skreik så stygt mè det samre 'n drog."*

Kviga var ikke død, men så fælt opprevet at de måtte avlive den. I Fjøslien hadde de hørt den fæle lyden av bjørn, og ble redde for Sjugul. Far hans tok med seg ei øks og dro for å hjelpe han. De satte en grov staur ned i bakken der kviga lå, da våget ikke bjørnen å komme nærme. Så ble det sendt bud til dem som eide kviga, at de måtte komme og hente kjøttet. (Lid 1950:233)

Narve H. Lid forteller også om ulv i Fjøslien: *"Ein gong me 'n far hadde Fjøsli 'n med de va lenge fyri mi ti, hadde ein skrubbeflokk rivi ihel sju smårøtter åvåfør Rebbe, å ei vikus ti seinare tok døm ett småkrøtter te."*

### 4.4 Smedene

Smedene i Fjøslien var kjente for sitt gode arbeid. En av smedene var Sjul Halvorsen Fjøslien, kalt *Sjugurd*. Smia hans, kalt *Sjugurdstova*, lå bak Bestemorstugua, og tett inntil bekken i Nedre Fjøslien.

Ola Kvisle forteller om da far hans reiv ned Sjugulssmia: *"Det var mykje gamalt verktøy. Lange borar til å bora op borsepipur med, borar i ymse grovleik, der var gamle flintlåsar. Ja, reiskap til sølvarbeid var og blant sakene til den gamle verkstaden til*



*Sjugul, fine spisse ting, med treskaft på, ting som dei vaksne sa, var bruka til å gravera med.*” Ikke noe av det ble tatt vare på, og Ola Kvisle skriver videre: *”For ei verde dette i dag vilde havt for eit gards eller bygdemuseum eller slektsmuseum.”*

Gamle Sjugul var viden kjent som både sølvsmed og børsemaker. Ola Kvisle skriver: *”Frå alle kantar kom dei til han med sine ”muskedundrar” når noko var i ulag. Når reparasjonen var gjort, så var det å prøveskyte på blenk var det snakka om. Det var nok ikkje så lite salutering i Fjøsli i dei dagane.”* (Kvisle 1950:20)

#### **4.5 Åkrene i Fjøslien**

Narve Lid har på bakgrunn av bestefarens tekst om stedsnavn i Fjøsli-boka (Lid 1950:226-230) laget et kart over alle åkrene (ekrun) i Fjøslien. Det er i alt 15 åkre som har hvert sitt navn.

I Øvre Fjøslien er det Smiuåkeren, Harpåkeren (harp for hamp), Kjellaråkeren, Kallåkeren (etter siljukallane nedom bolighuset), Skigardekrunn, Haugåkeren, Langvenda, Skriuekra, Vårfjøsekrunn og Tonekra.

I Nedre Fjøslien er det Loftsåkeren, Badstuguåkeren, Svenskebrøtningen, Storåkeren og Køsaekrunn.



**Utsikt fra Øvre Fjøslien mot Øgnevatn og Tekslehøgget**

Alle disse åkrene er synlige i dag, til tross for at de er helt igjengrodd av skog. Mange av dem har store åkerreiner i nedkant. Det er i tillegg rydningsrøyser overalt, sikkert flere hundre, mange av dem er kjempestore. Det var for ressurskrevende i dette prosjektet å registrere alle røysene, men det kan være en jobb for framtidig kartlegging av området.

Merk at åkrene gjengitt på kartet heller ikke er registrert i terrenget, og at nøyaktigheten er deretter. Kartet er uansett et godt bilde på den drifta som har vært her, og hjelper oss til å forstå noe av det livet som var her.

I tillegg til alle åkrene er det også flere veier gjennom og mellom gårdstunene. Fra Øvre Fjøslien går *Numedalsveien* fra tunet og sørvestover. Bak bolighuset går *Østmannveien* nordøstover, det var veien til Sigdal. *Almeveien* er sommerveien mellom de to tuna. Vinterveien gikk over Haugåkeren.

#### 4.6 Bygninger og tufter i Øvre Fjøslien

I tunet i Øvre Fjøslien er det 4 stående bygninger. Det er bolighuset, en 2-etasjes laftet bygning med overbygd veranda i øst (reg.nr. **20201**). Nord for denne ligger stabburet (reg.nr. **20202**). Både bolighuset og stabburet skal være fra gamle Sjugul si tid. Han døde i 1857.

Sør for bolighuset er et lite fjøs, som i dag fungerer som uthus (reg.nr. **20203**). Inntil dette er tufta etter en større fjøs, 12x6 meter. (reg.nr. **20204**) Vi ser fjøset på bildet fra 1899. Litt lenger sørvest ligger ei lita laftet stue på 4x4 meter. Denne kalles "Leikarstua", og har også vært brukt som det. (reg.nr. **20205**)



3 kors er skåret inn over uthusdøra, Øvre Fjøslien

I tillegg til dette er det 4 tufter i selve tunet: Tuft etter kjellarbu (reg.nr. **20199**) VNV for bolighuset, tuft med oppbygd mur (reg.nr. **20200**) 10 meter vest for stabburet. Dette bygget er synlig på bildet fra 1899. Like ved denne ligger tufta etter eldhuset (reg.nr. **20212**). Her er det tydelige rester etter en peis. Bekken renner like inntil tufta. Dette huset er lengst til venstre på bildet fra 1899.

I den sørvestligste enden av tunet (sør for “leikarstua”) er det tuft etter ei løe (reg.nr.**20206**) Den har en stor mur på 1,5meters høyde i østvegg, og låvebru i nordvegg.

Østmannveien går fra bolighuset og nordøstover. Langs denne ligger det flere tufter og andre kulturminner: Like inntil veien, og på høyre side når man går mot Sigdal er det tuft etter sannsynlig smie (reg.nr.**20213**). Det er kull i bakken her. Tufta er helt igjengrodd. Den har en tydelig oppbygd mur mot skråningen i øst. Narve H. Lid skriver i Fjøsliboka (s.226) at “*smiutufta er litt ovanfor Smiuåkeren – truleg har der vore smiu frå utgamal tid.*”

På vestsiden av Østmannveien er det et steingjerde (reg.nr.**20207**), det følger veien bortetter i omtrent 100 meter.

Mellom steingjerdet og veien er det ei tuft (reg.nr.**20208**). Den har tydelig mur i nord- og østvegg. Muren i nord er 60 cm høy.

Etter hvert kommer Østmannveien til Smiuåkeren. I flg Narve H. Lid en mer grunnlendt åker, “*men det var*

*ein sers god potetåker.*” Like nord for Smiuåkeren er Østmannveien oppmurt i 20 meters lengde. Muren er 70 cm på det høyeste. (reg.nr.**20209**)

Like bortafor dette ligger ei tuft, 3x3 meter, og med en stor mur i nord og øst. (reg.nr.**20210**) Den har grue i det ene hjørnet. Tufta ligger helt inntil Østmannveien.



I samme område er det også murt opp med større stein inntil bergveggen. Det danner en vinkel, og kan kanskje ha vært et bågastelle? (reg.nr.**20211**)

#### 4.7 Bygninger og tufter i Nedre Fjøslien

I Nedre Fjøslien er det 6 stående bygninger. Det er bolighuset, stabburet, “Bestemorstugua”, uthus, låven og eldhuset. På bildet fra 1899 er det synlig 3 bygninger til – badstaug (bak eldhuset), låven (nedafor bolighuset) og smia (i nedkant av Loftsåkeren).

Bolighuset (reg.nr.**20226**) er en toetasjes laftet bygning med inngang i nord. Over inngangsdøra er det hogget inn 3 kors, som det er på flere av bygningene i Fjøslien. Stabburet (reg.nr.**20216**) ligger nordvest for bolighuset. Det er et høyt, toetasjes stabbur.

Vest for stabburet er Bestemorstugua (reg.nr.**20217**). Stua har fått navn etter bestemor Sigrid, kona til Sjugul. Hun kom til Fjøslien som 19-åring i 1795, og bodde her hele sitt liv. Hun ble over 90 år. Barnebarnet Knut Fjøslien huska godt bestemor si:

*“Ho rusla omkring og såg te med litt av hvert, ho. Ho hadde ei svart ku, som ho kalla “Tuppi”. Og denne kua si hølt ho svært gjæv, ho stella rekti godt me ho og.”* (Kvisle 1950:25)

3-400 meter nedom Bestemorstugua er det ei moltemyr, den kalles “Bestemordokka”: *“for der fann ho sine moltur etter ho vart for gamal til langrekster etter denne skogens mest dyrebare frukt. Det var vel ein uskreven lov millom folka hennar, at dette skulle ikkje rørast av dei, for det låg så lagleg til for bestemor.”* (Kvisle 1950:24)



Kjell Hongseth og Narve Lid nyter en kaffekopp i tunet i Nedre Fjøslien, oktober 2011.

Like vest for Bestemorstugua, og inntil bekken ligger tufta etter “Sjugulstova”, smia hans Sjugul. (reg.nr.**20219**) Tufta er 5x5 meter stor, og har en tydelig mur i østvegg, 1,20 meter høy. Sørøst for Bestemorstugua er det et laftet uthus (reg.nr.**20218**). Mellom Bestemorstugua og uthuset er det ei tuft (reg.nr.**20225**).

Lengst øst i tunet ligger låve og eldhus. Låven (reg.nr.**20229**) er i to etasjer med utkraget 2.etasje og låvebru midt på. Det er lør på hver side av midtpartiet, små rom til kjerv nærmest låvebrua og store rom til høy. I nordveggen er det en liten stall (reg.nr.**20230**). Like sørøst for låven ligger eldhuset (reg.nr.**20228**).



Rett øst for låven ligger tufta etter badstaug (reg.nr.**20215**). Bygget er synlig på bildet fra 1899. Badstaugåkeren ligger i området mellom denne tufta og eldhuset.

Sør for bolighuset er tufta etter fjøset (reg.nr.**20232**). Fjøset er synlig på bildet fra 1899. Tufta er 12x6 meter og har tydelig låvebru i nordøst.

Like øst for fjøstufta er det en hellelagt bekk (reg.nr.**20231**). Den har startpunkt like utafør grinda inn til Nedre Fjøslien og er i ca 25 meters lengde. Den er bygd opp med heller i sidene og delvis over. Den hellelagte bekken tangerer en oppbygd vei (reg.nr.**20233**) på nedsiden. Denne er murt opp i inntil 1 meters høyde, og stopper ved ei stor flyttblokk. Veien har trolig gått ned til et jorde på nedsiden av fjøset.



**Hellelagt bekk, Nedre Fjøslien**

Sør for stabburet og Loftsåkeren ligger tufta etter ei stor smie (reg.nr.**20235**). Dette huset er også synlig på bildet fra 1899. Tufta er 11x6 meter og har rester etter to piper, ei i sørøst-hjørnet av bygget og ei midt i bygget. Det kan ha vært to esser. Hele sørveggen er en stor oppbygd mur. Det er forøvrig masse kull i bakken her. Denne tufta ligger like inntil en oppbygd vei (reg.nr.**20234**). Denne er 2 meter bred og er murt opp med store steiner i 1 meters høyde. Veien stopper i jordet nedom Bestemorstugua.

Vest for Bestemorstugua er det registrert 3 bruer (reg.nr.**20222**, **20223** og **20224**). Førstnevnte er nærmest Bestemorstugua og er laget av heller som er lagt over bekken.

De to andre har gamle brukar bygd i stein, men nytt tredekke.

Vest for disse er det en oppbygd vei (reg.nr.20227) i 2,5 meters bredde og murt i høyde +/- 50 cm. Det er også en rekke åkerlapper og rydningsrøyser langs denne veien.

I bekken like vest for Bestemorstugua er det en dam (reg.nr.20220). Den er bygd i vinkel, med en gammel steinmur i den ene siden og en trevegg i den andre.

Noen meter nedenom denne er det ei vannrenne med steinsatt kulp (reg.nr.20221).

Renna er en uthulet stokk, 6 meter lang. Kulpen er murt og 2 meter i diameter. Kan ha vært gammel vaskeplass?

**Anbefalinger:** Fjøslien er unik. Gården er intakt med hus, veier og åkerlapper slik den ble forlatt for over 100 år siden. Bortsett fra tuna er alle åkrene gjengrodd med skog, men åkerreinene er fortsatt synlige. Det har ikke blitt bygd noe her, verken hus eller veier, og de gamle husa er bevart i sin opprinnelige form. Fjøsliboka fra 1950 forteller detaljert om livet i Fjøslien, og vi brukte denne for å orientere oss og for å finne bl.a. smietuftene. Her er også beskrevet alle åkerlappene, og det er på bakgrunn av denne teksten Narve Lid har tegnet kart over åkrene.

Det er registrert i alt 36 bygninger/kulturminner i Fjøslien, men det er åpenbart flere kulturminner her. Det er bl.a. en hel masse rydningsrøyser, som vi ikke hadde tid til å registrere. Det er ønskelig at hele Fjøslien blir underlagt en systematisk kartlegging, der både røyser og åkerreiner blir koordinatfestet. Det er helt sikkert flere tufter og andre kulturminner i området.

**Fjøsli-garden** av Narve H. Lid

**Bratt i sollid der ligger ein gard, lysande fagert med lider og skard.**

**Fjellheimen attom stigande rakt, storfelt og hardsett til varning og vakt.**

**Augnevatn stillblankt i morgonsols flaum, speglar det heile som i ein draum.**

**I heiljug eg helsar med fagnande ord barnheims minne og fedrane jord.**



## Kapittel 5 Ferdsl gjennom området

av Kjell Hongset

På eldre kart ser vi stier overalt, stiene går på kryss og tvers, vi vil kanskje se det som tilfeldige tråkk, men det er et system.

*“Stien er som et barn; den gjør kroker og sving rundt steiner og busker, og dens motto synes å være: gå utenom. Den voksne, som vet alt så mye bedre, vilde både hist og her tråkke en annen vei. Og la ham tråkke: erfaring vil snart bringe ham tilbake til den gamle sti.”* (Sverre Steen: Veier og reiseliv. Norsk kulturhistorie b.1, 1938)

Stiens oppgave var å frakte vandringsmannen fram på den letteste og tryggeste måte, stien ligger der de første vandringsmenn av erfaring har gått i århundrer.

I Magnus Lagabøters landslov fra 1274 står det: *Allmannveg, Sæterveg (Setergata) og alle Feveger (rekstar), (drifteveger eller sankeveger) skal være således som de har været fra gammel tid.*

Slik var det helt fram til det ble kjøreveger, da måtte andre traseér velges. I 1625-30 ble den første kjørevegen for hjultransport bygget mellom Hokksund og Kongsberg. Her måtte det sigdølinger til, de leverte ikke tømmer og ved til byen og ble pålagt vegarbeidet i stedet.

Fra gårdene til det stier til setrene, det var stier mellom setrene, de kunne besøke hverandre i ledige stunder. Det gikk stier til fiskevann og jaktområder. Stiene gikk om setrene, her skulle det være ved og kanskje litt mat som ferdamannen kunne trenge om han kom ut i dårlig vær. Da det ble slutt på seterdrifta ble setrene liggende ubrukte, stiene grodde igjen. I dag er de vanskelige å finne mange steder.

### 5.1 Rideveger

Mellom Numedal og Sigdal har det vært flere viktige rideveger fra gammelt av, dette var veger som bandt øst og vest sammen. Vi kan bygge dette på gamle kart og nedtegnelser som beskriver de viktigste vegene mellom dalene. Kaptein Dietrich tegnet i sin beskrivelse av *Det Numedalske kompanidistrikt* i 1805 et kart med de viktigste vegene.

Den viktigste vegen gikk nok mellom Rollag og Strand. Vegen er beskrevet allerede på 1100-tallet.

Ved Traaen har det vært en historisk “stor rundkjøring”. Her møttes de viktige vegene, Nordmannsslepa, Allmannvegen, vegen som lovmessig skulle gå fra kyst til vidde i følge de gamle lovene, og en viktig veg som kom fra Skien over Hovin, Allmannbui ved Sørkje og ned til Fekjan (Numedal Idrettsskole), til vadet ved Traaen. Når det var for mye vann i Lågen kunne de komme over med ferje litt lenger sør, ved Bjørgesund (Rollag sentrum). Vegen var viktig. Numedal lå under Skienssysla, og etter denne vegen ferdes både kongens og kirkens menn. Skien var tidlig en viktig havn og handelssted, hit kunne varer som bein, horn, jern og

pelsverk fra Numedal bli frakta. Vegen gikk videre fra Traaen eller Rollag opp Lidgrenda om Bufjelltjønn til Fjøslien (kalt Numedalsvegen), herfra over Grytelva til Nåsåset og ned til Strand i Sigdal. (Siste del fra Fjøslien ble den kalt Sigdalsveien). Denne vegen var til og med 1914 beskrevet som rideveg i en oversikt over vegnettet i Buskerud. **(Denne vegen anbefaler vi at blir restaurert til rideveg/sykkelveg.)**

## 5.2 Andre viktige veger var:

I Rollag var det ferjested ved Prestmoen også, reisende som kom etter Nordmannsslepa eller fra Telemark og skulle østover, kunne krysse Lågen her.

Vegen til Sigdal gikk opp litt lengre nord ved Kongsjorden, denne vegen deler seg. En går om Låkåset gjennom Gamleseterdalen til Nerdalen. Den andre delen går forbi Sagstua, oset mellom Myklevatn og Låkåset. Vegen er tydelig og lett å gå både over Nyset, og hvis man vil om Åset og Nerdalen.

Fra Kirkebygda i Eggedal går det en veg om Storhovden gjennom Vestmannskard om Barlindos, Kravik langseter ned til Kravik. (*“Dette var Vestmannvegen, telemarkingene ble kalt Vestmenn. Skulle de så til Tinn i Telemark, tok de over Lågen ved Rustand i Nore.”*)  
*A.Mørch*

Det går også en veg fra Kopseng denne vegen. Denne vegen gikk om Trilla seter, gjennom Trilledalen forbi Vinnordsetra, Danmark, langs Buvatn og ut i Verjedalen.

Vi finner også nyere veger. Tømmerkjøringen har krevd at det ble bygd tømmerveger mange steder. Det er lagt ned stort arbeid i disse vegene.

## Den gamle hesteveien i Juvet (reg.nr.20149)

Dette er en gammel tømmervei som stopper i ei sidegrein til Søre Åe. Den kommer ned ved Prestegården i Rollag, men vi har bare registrert den delen av den som ligger inntil elva, en strekning på ca 200 meter.

Vegen er 1,5 meter bred, akkurat så bred at man kunne komme fram med hest og redskap. "Bukk og geit" er 1,20m bred. I de bratte partiene er det bygd opp forstøtningsmur i sida. Ingen vet når den er laget, men det er åpenbart i forbindelse med tømmerhogst.

De siste delene av den (innerst i gjuvet) er mye ødelagt av vannet som har rent. Det er også mye vindfall over den.



### **Veien gjennom Lefselie (reg.nr.20032)**

Opparbeidet vei til Rollagstjønn. Veien er oppbygd i bruddstein som er stablet 3-4 i høyden. Bredden på veien er 1,5 meter. Den møter ei myr for så å fortsette opp ei skråning. Vegen er gravd ut i skråningen, og er ca 0,5 meter dyp.



### **Vei i lia ved Tjønnssetertjønn (reg.nr. 20241)**

I lia vest for Tjønnssetertjønn ble det gravd ut en vei på 1950-tallet. Det var Ola K. Skuggerud på Vasedokk som skulle ha den til tømmervei. Veien går til Gamleset (Torsrud og Lie si heimseter) og ned til Torsrudsaga og Skuggerud. (Kilde: Narve Lid)

Veien er 1,5 meter bred.

### **5.3 Varder**

Det er registrert 10 varder i prosjektet. Det er helt klart mange flere i dette store området, men det har ikke vært mulig å registrere alle nå.

- **Langsetervarden (reg.nr.20025)**

Et landemerke på Langseterfjellet, ca 600 m sør for Tråen Langseter. Varden er 2,5 m høy og 1,5 m i diam. Den er bygd av store stein og heller. Det er et gammelt trig.punkt øst for varden. Den ligger 859 moh.



**Knut Halvor Traaen ved Langsetervarden en sommerdag 2010. I det fjerne ser vi Gaustadtoppen (til venstre i bildet).**

- **Varden på Mehovsåta (reg.nr.20058)**

Varden ligger på karakteristiske Hovsåta (Mehovsåta på folkemunne), 827 moh. Hovsåta har en steil fjellvegg mot sør og varden ligger bare 3 meter fra stupet. Den er 1,80 m høy og 1,5 m i diam. Gammelt trig.punkt like ved.

- **Valan (reg.nr.20068)**

Dette er 3 varder som ligger i et "veikryss" langs Numedalsveien sør for Fjøslien og nordøst for Bufjell. Det er et knutepunkt og et flott utsiktspunkt. I retning øst går vinterveien til Fjøslien og veien til Sølset.

- **Rausteinsvarden (reg.nr.20079)**

Denne ligger på høyden 897 moh like nord for Bufjellsetra. Varden er 1,60 m høy og 1,5 m i diam. Den skal være bygd av Statens geografiske oppmåling på slutten av 1700-tallet. (Kilde: Kjell Hongset) Det er flott utsikt herfra, man ser Jonsknuten, Gaustadtoppen og alle fjella nordover i reservatet.



- **Bufjellvarden (reg.nr.20133)**

Ligger på 865 moh på Bufjellnatten. Varden er 0,8 m høy og 1,5 m i omkrets i bunnen. Den er bygd av hellestein, og smalner mot toppen (0,5 i toppen).

- **Varden på Trillefjell (reg.nr.20148)**

Denne ligger på toppen av Trillefjell, 1010 moh. Den har et kraftig fundament, 1x1 m, og oppå dette er det ei helle med 3 store stein oppå hverandre. Øverst ligger en stor, hvit kvartsitt.

- **Varden på Vardefjell (reg.nr.20196)**

Et landemerke, beliggende 956 moh, og synlig fra mange kanter. Varden er 2,20 m høy og ca 1,50 m i diam. Den er rund. Veldig fint murt.





**Gunnar Båsen ved varden på Vardefjell.**

- **Varden ved Løkjeset (reg.nr.20198)**

Denne varden står oppå noen berg øst for Løkjeset. Det er mulig dens funksjon var å lede på rett vei til Vardefjellsetra? Varden er kvadratisk og smalner mot toppen. Den er 1,70 m høy.



## Kapittel 6 Øvrige kulturminner

Her beskrives øvrige kulturminner som ikke har blitt nevnt under de foregående tema.

- **Gundersenhula** (reg.nr.20002) Hule beliggende i det bratte partiet på østsiden av Søre Geiteskalltjønn. Har fått navnet sitt etter Gundersen fra Rollag som holdt til her på 1920-tallet. Hula er et innsmett under store flyttblokker, den er 4,5 m på det bredeste og 2,2 på det høyeste. Det ligger fortsatt en del kanner stukket inn i hyller i berget.
- **Krok i berg** (reg.nr.20056) I sørvestenden av N.Geiteskalltjønn er det festet en krok i berget. Kroken er 7 cm høy, og har et hull i toppen som er 2,5 cm. Har trolig vært et hengslefeste i forbindelse med tømmerfløting.



- **Fiskebu ved Rollagstjønn** I sørenden av Rollagstjønn er det ei gammel fiskebu (reg.nr.20034). Denne ble i følge Even Tråen fraktet hit på slede i 1908. Den er i svært dårlig forfatning. På bordplata innvendig er det skåret inn en ørret 5,8 kg "*Lystret i Myklevann 26/9-35*"



**Fiskebua ved Rollagstjønn, fra 1908.**

Ved fiskebua er det også et laftet uthus (reg.nr.20035) og en stall (reg.nr.20036).



**Uthus, Rollagstjønn. Steikepannene er klare til bruk.**

- **Plog** (reg.nr.20021) Ved stien sør for Vesle Øy tjønn står en gammel plog oppetter en busklegg. Plogen var i bruk i forbindelse med ei tømmerdrift i 1929 og har siden stått der.
- **Kullgrop** (reg.nr.20039) Ligger i lia nordvest for Låkåset. Den er 6m i diameter. Størrelsen gjør at jeg mistenker at den kan være av yngre dato. Kullgropene fra vikingtid/middelalder er som regel ikke så store.
- **Kullmile** (reg.nr.20055) Stien fra Skarpmoseter til Gamlesetervollen går tvers over denne kullmila. Den er 8 m i diam., og har grøft hele veien rundt. Den ligger på en liten flate i et ellers skrånende terreng.
- **Kastet i Tjonnseterdæla** (reg.nr.20071) Ligger langs setervegen fra Bergangrenda til langsetrene (Nyset, Repeset, Løkjeset, Sølset, Bergset). Kastet er ei stor røys, 5 m lang og 1,5 m bred. Den er 0,80 m høy, og består av små og mellomstore stein som har blitt lagt der av de veifarende. Narve Lid skriver i bloggen sin, okt.2010: *“Som gutunge hugsar eg så vel far sa at me måtte plukke med oss kvar vår stein og kaste den på denne røysa når me gikk forbi. Kvifor det? Frå ei skuleinnsamling av stadnavn i 1930-åra finns fleire sagn, blant anna om dette kastet: “På denne staden som heiter Kaste, er det sagt at ein mann som drog høyr frå setra, sette seg ned for å kvile. Så sovna han og fraus i hel. Når folk gjeng forbi så kastar dei gjerne ein stein bortpå. Solein er det no ei heil røys her.” I følge Narve Lid er det flere sagn om denne røysa: “-at dette var kvileplass ein gong dei bar eit lik heim frå setra - eller at ei jente eingong skal ha fått eit dødfødt barn her. Ja, dei kan alle vera sanne – kven veit? I alle fall var dette ein naturleg kvileplass når dei drog heim høyr frå setrane på kjelke, for her var dei akkurat ferdige med dei lengste motbakkane.”*



- **“St.Olavs nakkehøl”** (reg.nr. 20132) Ei lita jettegryte på Fagerliåsen. Narve Lid gjengir sagnet slik mor hans, Gunhild, fortalte det: *“Det hadde seg slik, at St. Olav ein*

*gong kom med hæren sin austante landet, over Sigdal. Da dei kom frampå Fagerliåsen fekk han sjå ned i Rollagsbygda. Dette synet var så fint, at han i pure glede sto på hovudet utpå kanten. Og sia har det vori eit søkk etter hovudet hans i fjellet, som har fått namnet “Sankt Olavs nakkehøl”. Narve Lids blogg “Lokalt frå Numedal”, 2008.”*



**“St.Olavs nakkehøl” ligger på kanten av den stupbratte Fagerliåsen med utsikt mot Bergangrenda og Rollagsbygda.**

- **Fiskebu Buvatn** (reg.nr. 20179) Ligger på en tange i Buvatnet.



- **Torvstrøhytte** (reg.nr.20246) Ligger på Marta Skreddarud sin eiendom i Båsemarka, og ble brukt av hennes far og kanskje også bestefar. Ligger på en bergknaus like inntil et myrområde. De skar torv på sommeren og la til tork inni torvstrøhytta. På sen vinteren kjørte de torva ned til gården med hest og slede. Torva ble malt opp og brukt til strø i fjøset. Det skal ha vært mange flere sånne i området tidligere, men dette er den eneste bevarte vi kjenner til.



Solveig Tonby ved torvstrøhytta i Båsemarka, nov. 2011

- **Kastet ved Båsumsetra** (reg.nr. 20247) Like ved seterveien til Båsumsetra ligger det et rundt kast oppå et berg. Det er 1,5m i diam. og ca 1 m høyt.
- **Kullgrop** (reg.nr.20168) I Lauvåsen, sør for Kraviklangstulen, ligger det ei kullgrop. Den ligger på en flate i ellers skrånende terreng. Traktorveien ligger 4 meter nord for kullgropa.





## **Etterord**

### **Kulturminnene i Trillemarka-Rollagsfjell - Kilde til kunnskap, kilde til opplevelse**

Trillemarka-Rollagsfjell naturreservat har et variert kulturminnebilde og det store antallet setre gjør også at det er tett mellom kulturminnene. Det vi ser i dette området er utmarkas historie, og hvor viktig utmarka var i tidligere tider.

Kulturminnene forteller områdets historie, og gir sin egen opplevelsesverdi.

Naturmiljø og kulturmiljø er vevd tett sammen, og det er direkte historieløst å kalle dette området for “urskog”, et begrep som tidligere har vært brukt i forhold til naturressursene i området.

Kulturminnene er både en kilde til kunnskap og en kilde til opplevelse, og det er viktig med kartlegging, tilrettelegging og formidling i et videre perspektiv.

Mandatet til dette prosjektet har kun vært å kartlegge kulturminnene, men det er sterkt ønskelig at det lages en skjøtselsplan i etterkant der det blir gitt konkrete forslag for rydding, skilting og merking av stier og kulturminner. Mange av setervollene er i ferd med å gro igjen, noe som er sørgelig fra et kulturminnesynspunkt da både synligheten og opplevelsen av kulturminnene da reduseres.

I dette prosjektet har vi kun redegjort for allerede kjente kulturminner. Det har ikke vært ressurser til å lete etter ikke kjente kulturminner. Det er trolig mange flere kulturminner under bakken som ikke er kjent i dag. Dette gjelder bl.a. steinalderboplasser ved flere av de store vannene, Låkåset, Myklevatn, Flåvann, Buvann, Vinnordvannet og Bufjell.

Det er registrert bare 2 kullgroper i området, noe som er overraskende lite da det i de fleste utmarksområder blir funnet spor etter jernframstilling. Jernframstillingen var selvfølgelig avhengig av om det var jernmalm i myrene. Det er mulig det ikke er det her.

Det er også trolig spor etter flere setre i området. Helt konkret kjenner vi til to, dette er Sølset som lå ikke så langt fra Åset, samt den gamle setervollen til Tråen Langseter, som lå nærmere Tråennatten. Det skal også ligge rester etter en setervoll på “heimsida” av Geiteryggen, i følge Rollag bygdebok.

Det er mange stedsnavn i området. Bare i Rollagsmørkje er det i følge Even Tråen 90 stedsnavn. Da kan man bare forestille seg hvor mange det er i hele naturreservatet. Stedsnavna burde vært samla inn og nedtegnet. De er viktige bidragsytere for å forstå den historiske bruken av området.

### **Takk til**

Mange har bidratt til at dette arbeidet kunne fullføres, både ved at de har hjulpet meg med kart, med å finne fram i terrenget, med å skaffe fram bomnøkler og med billedmateriale m.m.

Nerid Kongsjorden skal ha stor takk for sine bidrag omkring historia i Gamleseterdalen og også for velvillig utlån av bomnøkkel til skogsbilveien.

Tor Fulsås skal ha takk for å ha vært med til Åset og beskrevet og levendegjort historia her. Det samme gjelder Knut Halvor Traaen som var med som kjentmann i områdene rundt Tråennatten og Minneskleiv.

Takk også til Åsmund Pålerud som var til stor hjelp omkring historiske fakta og kartopplysninger rundt Mesetre.

Takk til Gunnar Båsen for fine turer til setrene i den nordligste delen av naturreservatet samt til Vardefjellseter.

Stor takk til Narve Lid som har vært med på befaringer i området rundt Bufjell og Fjøslien, og som også har hjulpet til med å finne fram gamle foto fra området.

Takk til Even Tråen som har påvist kulturminner i Rollagsmørkje, og som også har gitt opplysninger om stedsnavn i området.

En stor takk også til Håvard Kjontvedt, som har vært til stor hjelp med å finne kulturminner i terrenget, og som har bidratt med opplysninger om både dette og hint.

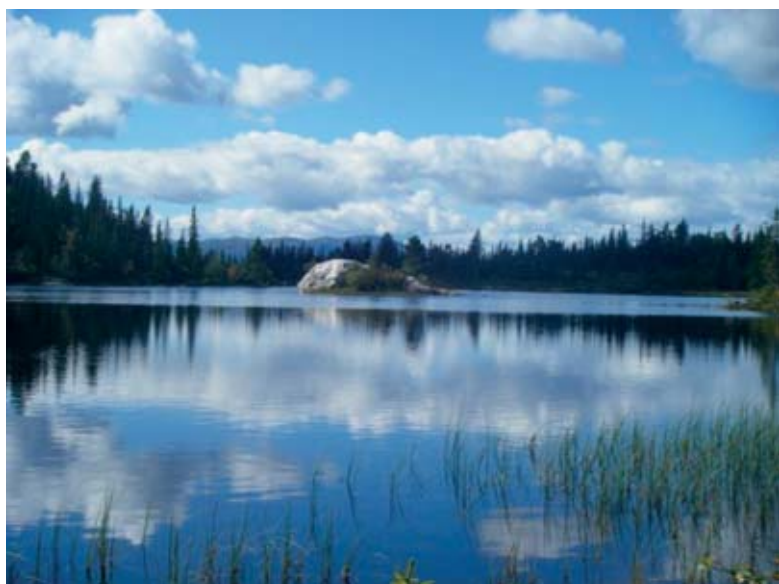
Knut Aabø kom inn helt på tampen av prosjektet med opplysninger om setrene ved Vinnordvannet, og skal ha stor takk for det. Det samme gjelder Sigrid Kvisle som hjalp til med å finne gamle foto i Sigdal Museums arkiv.

Dette har vært en jobb fylt av mange fine natur- og kulturhistoriske opplevelser. Jeg håper rapporten vil bli til glede for mange, og at den vil inspirere til å ta turen til Trillemarka-Rollagsfjell naturreservat. De mange kulturminnene i området, og den rike kulturhistorien, er både en kilde til kunnskap og en kilde til opplevelse. Kulturminnene gir området en ekstra verdi, og vi ser tydelig hvordan natur- og kulturmiljø har vært vevd sammen. Jeg håper kulturminnene og kulturhistoria blir ivaretatt gjennom skjøtsel og formidling slik at framtidige generasjoner også kan få ta del i Trillemarka-Rollagsfjells kulturhistorie.

Prestfoss, 23.april 2012

Hilde Roland

Lomesteinen i Bufjellvann



## LITTERATURLISTE

Berg, Bjørn Ivar 1982: Sølvdaler på sledeføre.

1999: Kongsberg Sølvverks fløtningsdammer i Lågenvassdraget.

Bergstøl, Tore 1964: Numedalslågens historie.

Bjørvik, Tor 2001: Livet langs Numedalslågen.

Flatin, Tov 1938: Gamalt frå Numedal.

Friis, Nils 1994: Tradisjon og produksjon av tretak.

Grønset, Jan (ansv.red) 2001: Livet langs Numedalslågen.

Isachsen, Fridtjov 1953: Natur og gamle veier. Norske bygder: Numedal.

Kvisle, Ola 1950: I ring om Fjøsli. Slekthistorie fra Numedal, Sigdal og U.S.A.

Lid, Narve: "Lokalt frå Numedal". Blogg.

Lid, Narve H. 1950: Fjøsli – stadnamn m.m. Fra "I ring om Fjøsli".

Mørch, Andreas 1932: Frå gamle dagar. Folkeminne frå Sigdal og Eggedal.

1964: Sigdal og Eggedal bygdehistorie, bind IV og V.

Skatvedt, Thormod: Sigdal og Eggedal, bind I.

Steen, Sverre 1938: Veier og reiseliv, i Norsk Kulturhistorie bind I.

Taranger, Absalon 1915: Magnus Lagabøtes landslov.

Toeneiet, Målfrid 2004: Historisk bruk av Trillemarka-Rollagsfjell Østfjell, med vekt på Mørkje med Låkåset og Langevatn. Ås.

Tråen, Even 2001: Livet langs Numedalslågen.

Yri, Gjertrud Pedersdtr. Enderud 1987: Under Norefjell, nr. 2/1987

### Øvrig litteratur

Ragnvald Bødtker: Norsk fløtningshistorie.

Alexander Bugge: Den norske trelasthandels historie.

Sigdal og Eggedal bygdebok, revidert utgave 2007

Rollag bygdebok



## Oversikt over registreringer

20001	Dam		Nedenfor Geiteskallen
20002	Gundersenhula		Øst for S.Geiteskalltjønn
20003	Dam		Øvre Geiteskalltjønn
20004	Glimmerbrudd		Minneskleiv
20005	Tuft		Gamlesetervollen
20006	Tuft		Gamlesetervollen
20007	Tuft		Gamlesetervollen
20008	Tuft		Øst for Bjørnhølseter
20009	Sammenrast tømmerkoie		Øst for Bjørnhølseter
20010	Klopp	5 synlige stokker	I Seterveien mellom Bjørnhøle og Bergestulen
20011	Klopp	Overgrodd m 15 cm torv	I Seterveien
20012	Kullmile	Kalles "Kølbrennarhaugen"	Øst for Bjørnhølseter
20013	Tuft		Ved 20012
20014	Peis	Tuft sør for peisen	NØ for Rollagstjønn
20015	Geitestall		Bergestulen
20016	Sammenrast fjøs		Bergestulen
20017	Sammenrast fjøs		Bergestulen
20018	Skogshusvære	Flyttet fra Tråen L.s.	S for Øytjønn
20019	Fjøs		Øytjønnseter
20020	Seterbu	Benyttes som hytte	Øytjønnseter
20021	Plog	Tømmerdrift 1929	Sør for Øytjønn
20022	Tuft etter seterbu	Brant ned 1912	Tråen Langseter
20023	Sammenrast fjøs		Tråen Langseter
20024	Tuft etter løe		Tråen Langseter
20025	Varde	Langsetervarden	På Langseterfjellet
20026	Tuft	Seterbu	Grønliseter
20027	Tuft	Fjøs	Grønliseter
20028	Grønlistein	Også kalt Tjyv-Tronstein	Grønliseter
20029	Tuft	Seterbu (tilhørende Me-Tråen)	Minneskleiv
20030	Seterbu		Minneskleiv
20031	Fjøs		Minneskleiv
20032	Opparbeidet vei		Lefselie
20033			
20034	Fiskebu		Rollagstjønn
20035	Uthus		Rollagstjønn
20036	Stall		Rollagstjønn
20037	Dam	Rollagstjønnndammen	Rollagstjønn
20038	Dam	Bygd 1760-tallet	Låsåset
20039	Kullgrop		NV for Låsåset
20040	Tuft	Ant. etter seterbu	Gamleseterdalen
20041	Fjøs, sammenrast	Tilh. Øvstrud	Gamleseterdalen

20042	Fjøs		Gamleseterdalen
20043	Tuft		Gamleseterdalen
20044	Uthus		Gamleseterdalen
20045	Dam		Bufjelltjønn
20046	Seterbu	Tilh.N.Bjørge	Øvre Bufjell
20047	Låve, sammenrast	Tilh.N.Bjørge	Øvre Bufjell
20048	Fjøs, sammenrast		Øvre Bufjell
20049	Dam		Damtjønn
20050	Peis	Tuft like inntil peisen	Svartetjønn
20051	Fjøs, sammenrast		Nedre Bufjell
20052	Fjøs, sammenrast	3 m N for 20052	Nedre Bufjell
20053	Fangstgrop		Bufjell
20054	Seterbu	Tilh. S.Bjørge	Nedre Bufjell
20055	Kullmile	Stien til Gamlesetervollen går rett gjennom	Skarpmoseter
20056	Krok i berg	Hengslefeste?	Geiteskalltjønn
20057	Dam		Langevatn
20058	Varde		På Mehovsåta
20059			
20060	Dam		Myklevatn
20061	Tuft	Etter seterbu, 42/6	Åset
20062	Skogskoie, sammenrast	Var i bruk 1920-t.	Ved Tjenndalstjenn
20063	Stall, sammenrast		Ved Tjenndalstjenn
20064	Dam		Store Øytjønn
20065	Lededam		I bekken mel. S.Øytjønn og Tråenvatna
20066	Tuft	Etter seterbu	Stakkeli
20067	Tuft	Etter fjøs	Stakkeli
20068	Varder	3 varder i "veikryss"	Valan
20069	Dam		Svartetjønn
20070	Dam		Tjønnsetertjønn
20071	Kast	"Kastet"	I Tjønnseterdæla
20072	Tuft	Etter fjøs	Nåsåsete
20073	Tuft	Etter seterbu	Nåsåsete
20074	Tuft	Etter løe/uthus	Nåsåsete
20075	Tuft		Øvre Bufjell
20076	Tuft	Etter fjøs	Øvre Bufjell
20077	Tuft	Etter fjøs	Hølsetra
20078	Tuft	Etter seterbu	Hølsetra
20079	Varde	Rausteinsvarden	N for Bufjellsetra
20080	Fjøs	Taket er rast ned	Trilla seter
20081	Seterbu		Trilla seter
20082	Løe, sammenrast		Trilla seter
20083	Dam	Vinnorddammen	Vinnordvannet
20084	Dam	En eldre dam, nærmere utoset	Vinnordvannet
20085	Fiskehytte	Tilh. Guttormsen	Østenden Vinnordvannet
20086	Skogshusvære		Grunntjennsetra
20087	Stall		Grunntjennsetra

20088	Dam	Lislevassdammen	Lislevatn
20089	Seterbu, sammenrast	Tilh. Mellom-Båse	Båsumsetra
20090	Tuft	Fjøs?	Båsumsetra
20091	Slipestein	Tilh. Mellom-Båse	Båsumsetra
20092	Seterbu	Tilh.Truls Myhre	Båsumsetra
20093	Seterbu, sammenrast	Tilh. Jon Låg	Båsumsetra
20094	Tuft	Tilh. Jon Låg	Båsumsetra
20095	Tuft	Sauefjøs	Båsumsetra
20096	Tuft	Fjøs?	Båsumsetra
20097	Tuft	Etter fjøs, tilh.109/4	Båsumsetra
20098	Seterbu	Tilh. Skreddarud	Båsumsetra
20099	Stall	Tilh. 109/4	Båsumsetra
20100	Seterbu	Tilh. 109/4	Båsumsetra
20101	Seterbu	Jakt-og fiskeforening	Skår Langseter
20102	Tuft	Fjøs	Skår Langseter
20103	Seterbu	Tilh. Hvammen	N.Mesetre
20104	Fjøs	Tilh. Hvammen	N.Mesetre
20105	Geitestall	Tilh. Hvammen	N.Mesetre
20106	Fjøs	Taket er rast ned, tilh. N.Toen	N.Mesetre
20107	Seterbu	1700-t. , N.Toen	N.Mesetre
20108	Tuft	N.Toen	N.Mesetre
20109	Geitestall	Tilh. Lykkja	Ø.Mesetre
20110	Stall	Tilh. Lykkja	Ø.Mesetre
20111	Seterbu	Satt opp like etter 1849, tilh. Lykkja	Ø.Mesetre
20112	Fjøs	Taket er rast ned, tilh. Lykkja	Ø.Mesetre
20113	Tuft	Etter stall, Lykkja	Ø.Mesetre
20114	Tuft	Etter den gamle seterbua, Lykkja	Ø.Mesetre
20115	Seterbu	Restaurert	Båsetra
20116	Fjøs		Båsetra
20117	Løe	Lesseskjul	Båsetra
20118	Seterbu		Røislandsetra
20119	Fjøs		Røislandsetra
20120	Seterbu		Kampenhaug
20121	Fjøs		Kampenhaug
20122	Seterbu	Evt. hytte?	Gaulen
20123	Seterbu		Gaulen
20124	Seterbu	Evt. hytte?	Gaulen
20125	Løe	Taket er rast ned, har spontak	Gaulen
20126	Tuft	Etter fjøs	Gaulen
20127	Bjønnegard	Rester etter "Bjønnegard", 9 fundamenter	Gaulen
20128	Løe	Har lesseskjul	Skålasetra
20129	Seterbu	"Lurenhol"	Skålasetra
20130	Fjøs		Skålasetra

20131	Fjøs	3m N for 20130	Skålasetra
20132	Jettegryte	“St.Olavs nakkegrop”	Fagerliåsen
20133	Varde		På Bufjellnatten
20134	Skogshusvære	Jakt-og fiskeforening	Skoddøl
20135	Uthus	Gammel stall	Skoddøl
20136	Tuft		Skoddøl
20137	Lededam		V for Skoddøl
20138	Dam	Skoddøldammen	I Skoddøl
20139	Dam	Haslidammen, er bru i dag	Haslitjenn
20140	Skogshusvære	Bygd på 1930-t.	Gamlesetra (Grønhovd)
20141	Stall		Gamlesetra (Grønhovd)
20142	Tuft	Etter seterbu	Gamlesetra (Grønhovd)
20143	Fiskebu	Laftet, er opprinnelig ei gml seterbu	Vestenden Vinnordvannet
20144	Skogshusvære	Vinnordbrakkka (Tyskerbrakkka)	Vinnordvannet
20145	Tuft		Ertesprangsetra?
20146	Fjøs	Taket er rast ned	Vinnordvollane
20147	Tuft	Seterbu	Vinnordvollane
20148	Varde		Trillefjell
20149	Oppbygd vei		Juvel
20150	Klopp		V for Snårsetra
20151	Fjøs	Taket er rast ned	Kattenberg
20152	Tuft	Seterbu, stor grue i S-vegg	Kattenberg
20153	Steinstruktur	Eise, i flg A.Mørchs fotoarkiv	Kattenberg
20154	Tuft		Heimsetra
20155	Grop		Heimsetra
20156	Tuft		Heimsetra
20157	Tuft	Etter fjøs	Heimsetra
20158	Tuft	Kjeller	Kraviklangsetra
20159	Seterbu	1818 risset inn i døra	Kraviklangsetra
20160	Fjøs	Har sultak, taket er rast ned	Kraviklangsetra
20161	Fjøs	Har sultak, taket er rast ned	Kraviklangsetra
20162	Løe	Har sultak, taket er rast ned, nummererte stokker	Kraviklangsetra
20163	Seterbu		Barlindos
20164	Stall		Barlindos
20165	Tuft	4 m N for 20164	Barlindos
20166	Tuft	Etter løe?	Barlindos
20167	Tuft	Etter fjøs	Barlindos
20168	Kullgrop		Lauvåsen
20169	Dam	Storvassdammen	Lauvtjønn
20170	Skogshusvære	“Damstua”	Lauvtjønn
20171	Stall	3 m N for 20170	Lauvtjønn



20172	Seterbu		Nord-Gaulen
20173	Uthus		Nord-Gaulen
20174	Vedbod	Sultak	Nord-Gaulen
20175	Fjøs	Høytrevet er tatt ned	Nord-Gaulen
20176	Tuft	Etter fjøs	Øyasetra
20177	Tuft	Etter seterbu	Øyasetra
20178	Tuft	Etter løe	Øyasetra
20179	Fiskebu		Buvatn
20180	Tuft	“Den gamle fiskebua”	Buvatn
20181	Båthus	Laftet, tilh. Snaret seter	Buvatn
20182	Seterbu		Snaret seter
20183	Tuft	Fjøs/løe, har låvebru	Snaret seter
20184	Tuft	Etter stall, nummererte stokker	Snaret seter
20185	Løe		Snårsetra
20186	Geitestall		Snårsetra
20187	Seterbu	Påbygd i N-ende	Snårsetra
20188	Fjøs		Snårsetra
20189	Tuft		Snårsetra
20190	Seterbu	Nattestad	Vardefjellseter
20191	Løe	Nattestad	Vardefjellseter
20192	Fjøs	Har sultak, taket er rast ned. Helle, sør	Vardefjellseter
20193	Seterbu	Helle, sør	Vardefjellseter
20194	Seterbu	Tilh. 6/31	Vardefjellseter
20195	Fjøs	Tilh. 6/31	Vardefjellseter
20196	Varde		Vardefjell
20197	Dam		Damtjønn
20198	Varde		Løkjeset
20199	Tuft	Etter kjellarbu	Ø.Fjøslien
20200	Tuft	Huset er synlig på bilde 1899	Ø.Fjøslien
20201	Bolighus		Ø.Fjøslien
20202	Stabbur		Ø.Fjøslien
20203	Fjøs		Ø.Fjøslien
20204	Tuft	Etter fjøs, er vegg i vegg med 20203	Ø.Fjøslien
20205	Uthus	Leikarstue/sommerstue	Ø.Fjøslien
20206	Tuft	Etter løe, låvebru	Ø.Fjøslien
20207	Steingjerde	Langs Østmannvegens vestsida	Ø.Fjøslien
20208	Tuft		Ø.Fjøslien
20209	Oppbygd vei	Del av Østmannvegen	Ø.Fjøslien
20210	Tuft	Inntil Østmannvegen	Ø.Fjøslien
20211	Steinstruktur	Bågåstalle?	Ø.Fjøslien
20212	Tuft	Etter eldhus, 10m V for stabburet, på bilde 1899	Ø.Fjøslien
20213	Tuft	Etter smie	Ø.Fjøslien
20214	Stige	I stien til Minneskleiv	Ovafor Fjøslien

20215	Tuft	Etter badstaug	N.Fjøslien
20216	Stabbur		N.Fjøslien
20217	Bolighus	Bestemorstugu	N.Fjøslien
20218	Uthus		N.Fjøslien
20219	Tuft	Smie, bak Bestemorstugu	N.Fjøslien
20220	Dam	SV for Bestemorstugu	N.Fjøslien
20221	Vannrenne	Uthulet stokk, steinsatt kulp	N.Fjøslien
20222	Steinbru	3 store heller	N.Fjøslien
20223	Bru	Nytt dekke, gml brukar	N.Fjøslien
20224	Bru	Nytt dekke, gml brukar	N.Fjøslien
20225	Tuft	Brukes som kjkhage	N.Fjøslien
20226	Bolighus		N.Fjøslien
20227	Oppbygd vei		V for N.Fjøslien
20228	Eldhus		N.Fjøslien
20229	Låve		N.Fjøslien
20230	Stall	Inntil 20229	N.Fjøslien
20231	Hellelagt bekk	25 m	N.Fjøslien
20232	Tuft	Etter fjøs	N.Fjøslien
20233	Oppbygd vei	På nedsiden av tunet	N.Fjøslien
20234	Oppbygd vei	Fra tunet nedom Bestemorstugu	N.Fjøslien
20235			
20236	Tuft	Etter fjøs	Storliseter
20237	Tuft	Etter seterbu	Storliseter
20238	Tuft	Langs stien til Storli	Ø for Storliseter
20239	Røyser	Minst 9 røyser, ved 20238	Ø for Storliseter
20240	Dam		Ø for Storliseter
20241	Vei		Tjønnetertjønn
20242	Tuft	Ved "Køitehaugen"	Tjønnetertjønn
20243	Seterbu	Stort hull i taket	Skårsheimseter
20244	Tuft	Stor mur i tuftas NV-hjørne	Skårsheimseter
20245	Tuft	Etter fjøs	Skårsheimseter
20246	Torvstrøhytte	Tilh. Skreddarud	I Båsemarka
20247	Kast		Ved seterveien til Båsumsetra
20248	Dam		Danmark
20249	Kullmile	Delvis ødelagt	
20250	Kullmile		
20251	Kullmile		
20252	Tuft	Skogshusvære	"Lusheim"
20253	Fjøs	11m langt	Nyset
20254	Fjøs		Nyset
20255	Seterbu		Nyset
20256	Stall		Åset, 42/6
20257	Fjøs		Åset, 42/6
20258	Fjøs		Åset, 42/3
20259	Fjøs		Åset, 43/1

---

20260	Gjestehytte		Åset, 42/5
20261	Stall		Åset, 42/5
20262	Løe		Åset, 42/5
20263	Seterbu		Åset, 42/3
20264	Kokehytte		Åset, 42/5
20265	Seterbu		Åset, 42/5



## Stedsnavn Trillemarka Rollagsfjell naturreservat.

Lokalitetens Nr:	Navn:	Merknader	Koordinat	Kilde:
1.1	Smiuåkeren	Øvre Fjøsliia;		
1.2	Harpeåkeren	Øvre Fjøsliia; En av de beste åkrene		
1.3	Øvre og nedre Smiurøan	Øvre Fjøsliia		
1.4	Kjellaråkeren	Øvre Fjøsliia		
1.5	Kalleåkeren	Øvre Fjøsliia; Første gang kunsteng ble dyrka i dette området. Siljukallene der har gitt navnene til denne åkeren		
1.6	Skigardekrun	Øvre Fjøsliia;		
1.7	Haugåkeren	Øvre Fjøsliia;		
1.8	Langvonna	Øvre Fjøsliia;		
1.9	Tonekra	Øvre Fjøsliia; Nytt til tørkeplass		
1.10	Skruekra	Øvre Fjøsliia;		
1.10	Almeveigen	Øvre Fjøsliia; Sommerveien mellom Fjøsliigårdene		
1.11	Vårfjøssekrun	Øvre Fjøsliia;		
1.12	Østmannbakken	Øvre Fjøsliia; Veien fra Sigdal kom opp, østmannen.		
1.13	Østmannveien	Øvre Fjøsliia; Veien fra Sigdal		
1.14	Nommedalsveien	Øvre Fjøsliia; Veien til Nummedal går ut fra tunet.		
1.15	Ormeulin	Øvre Fjøsliia;		
1.16	Dugurdsvollen	Øvre Fjøsliia; Passe ålag for slåttekaren etter dugurd		
1.17	Øvre og Nedre Dokken	Øvre Fjøsliia;		
1.18	Bekkeslätten	Øvre Fjøsliia;		

1.19	Øvre og nedre Bakkan	Øvre Fjøsli;				
1.20	Loftsåkeren	Nedre Fjøsli;				
1.21	Bastuguåkeren	Nedre Fjøsli;				
1.22	Svenskbrøtningen	Nedre Fjøsli; Ekre av nyere dato				
1.23	Flata	Nedre Fjøsli;				
1.24	Kvennebakken	Nedre Fjøsli				
1.25	Storåkeren	Nedre Fjøsli				
1.26	Spellemannsberget	Nedre Fjøsli				
1.27	Køsaekrun	Nedre Fjøsli				
1.28	Køsabekken (Gamlevollbekken)	Nedre Fjøsli; Bekken på vestsiden av tunet.				
1.29	Køsaåsen	Nedre Fjøsli;				
1.30	Tangan	Nedre Fjøsli;				
<i>Kilde: I ring om Fjøsli; O. Kvisle. + Narve Lie</i>						
2	Vinterveigen	Stien mellom Kalveløkan og Minneskleiv, der høyet blei kjørt hjem til Søre Tråen om vinteren.			Kilde: Olav Traaen	
3	Skålåvatn					
4	Skålåvassoset					
5	Håråsen					
6	Store Lonin					
7	Vesle Lonin					
8	Dagfiske					
9	Dagfiskeåsen					
10	Øybjønnhallin					
11	Trænnattin					
12	Langseterfjellet					
13	Langsetre	Bestemor til Even Tråen fortale at setra lå lenger nord, men blei flutt lenger sør pga haugety.				
14	Skogshytta	Blei satt opp etter at Langsetra brann opp i 1911				

15	Brennåsen								
16	Brennåskardet(Brennskardet)								
17	Bergestulbordet			Flat myr					
18	Bergestulrova								
19	Raukleiv								
20	Kløvveigen			Kløvveigen til Øytjønnsetre					
21	Bergestulen								
22	Gråndalen, den nørste								
23	Ristjønn								
24	Ristjønnhøgde								
25	Ristjønnndalen								
26	Kløvdalsbordet			Flat myr					
27	Kløvdalen								
28	Klæøvdalsbekken								
29	Jenteberget			Jente som datt utover dette berrget. Står i Kjørkjebokje.					
30	Bjønnhøllie								
31	Fugleleiken								
32	Lefselie			Palm = Norsk ord lefds, =håndsbredd Måling av tømmer blitt til lefselie.					
33	Lefselihøgde								
34	Lefselikøllen								
35	Kølledokkje								
36	Trytetjønnhøgstan								
37	Brenne								
38	Vesle Røllagstjønn								
39	Molsteinen			Betyr myr					
40	Geitskallin								
41	Geiteryggen			Så lenge ryggen er snau					
42	Geiterova			Går helt ned til bekken					
43	Gråndalen, den søre								
44	Kalveløken								

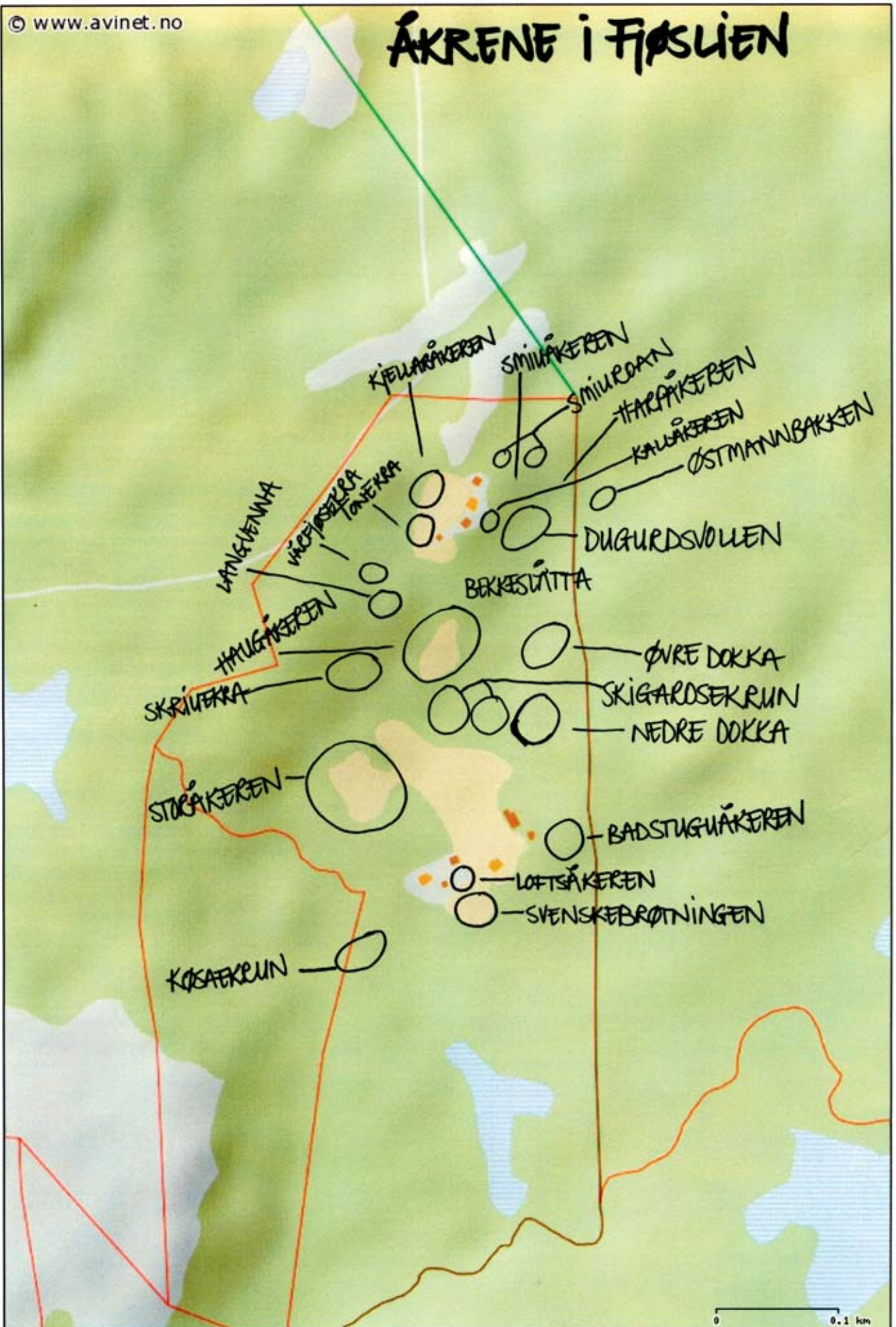
45	Skavrelie								
46	Kalvehølun								
47	Hølseter								
48	Høvda								
49	Vesle Høvda								
50	Gamlevøllen				Egen fortelling ang. haugety –Olav				
51	Gamlevølldæla								
52	Breiva								
53	Øvre Donhøl								
54	Nedre Donhøl								
55	Skåpe				Terrenformasjon				
56	Skåphallin								
57	Stakkeli								
58	Ånestjønn								
59	Bjønnelaugje								
60	Sant Olavs nakkegrup								
61	Huldrekosten				Spesiell furutopp				
62	Geiteskaliypa								
63	Fuglesangvåsan				Fiskeplass				
64	Knekta								
65	Danielssonsåte				Fiskeplass				
66	Knivetjønnhallin								
67	SigdaIsposten				Gammel eigpost				
68	TjuvTrondsteinen				Fredlaus, hadde tjuvgods under steinen				
69	Gronntjønnlie								
70	Møllbakken				Kølmile.				
71	Juvsmyran								
72	Donketuva				Igjenngrodd maurtuve. Donke er kallenavn til Anne Helliksdatter fra Lyngdal.				
73	Gohaug								



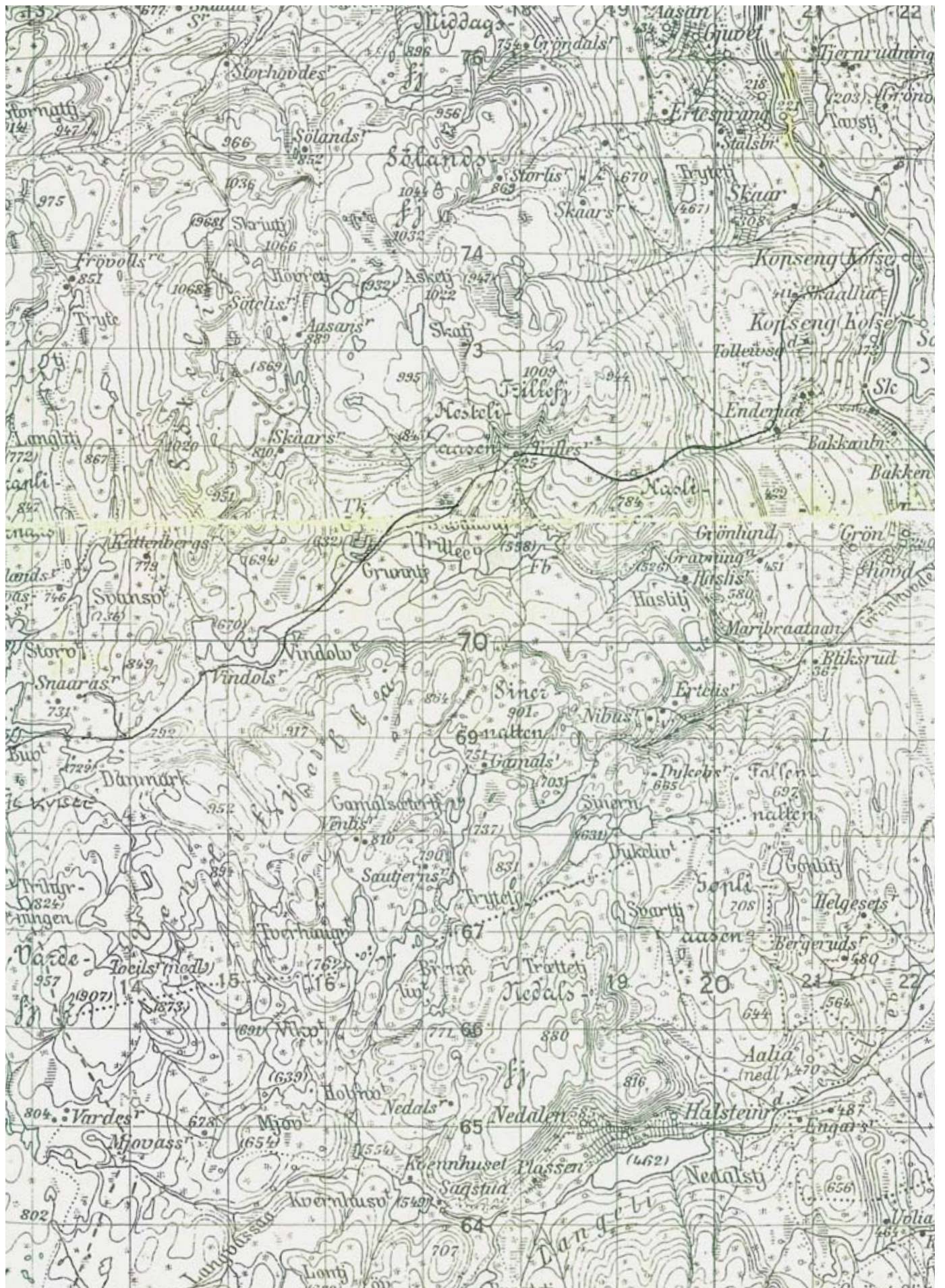


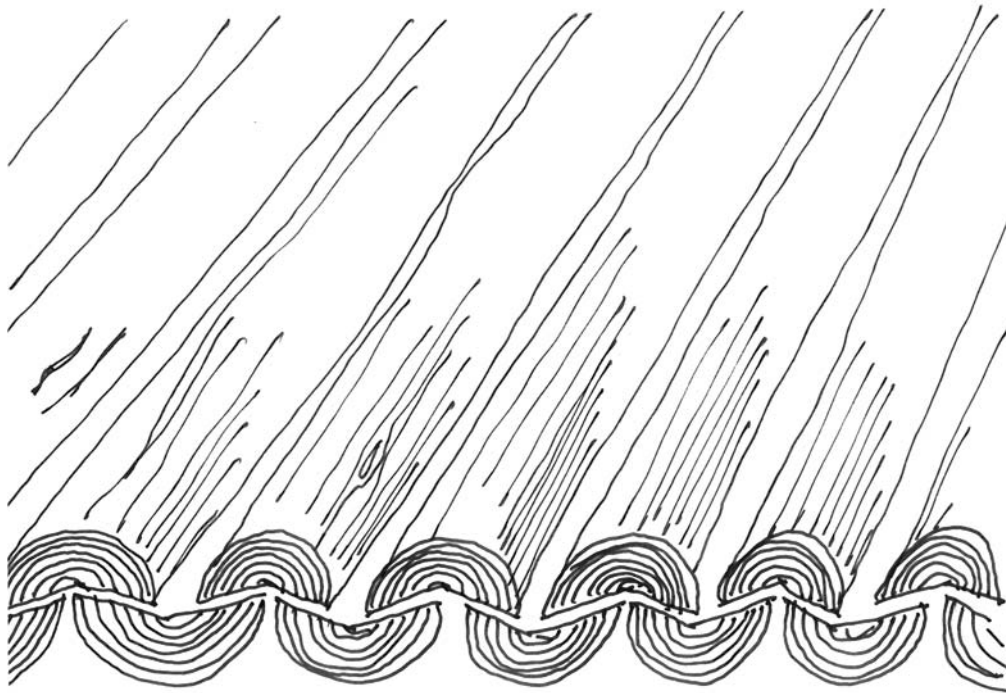


# ÅKRENE I FJØSLIEN



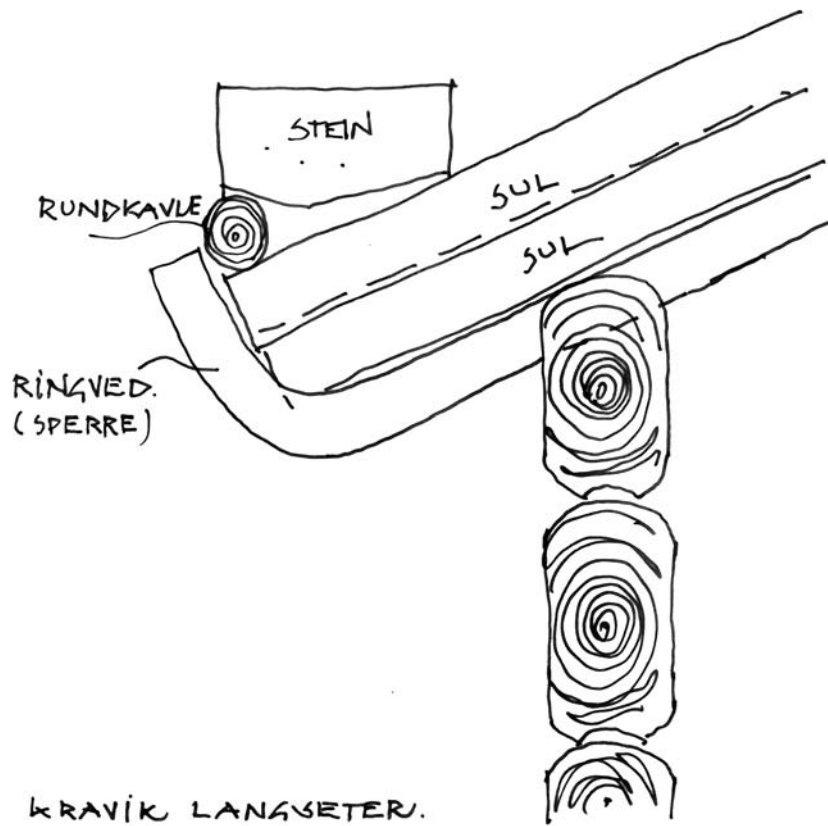






*Sultak.*

Illustrasjon Nils Friis.



*Detaljer fra sultak.*

Illustrasjon Nils Friis.



*Kløyving av stukk.*

Dette er sluttrapporten for prosjektet "Kulturminner og kulturhistorie i Trillemarka-Rollagsfjell naturreservat". Prosjektet ble påbegynt i januar 2010 og avsluttet i mai 2012.

Det er registrert i alt 265 kulturminner, det er alt fra kullgroper, løer, tufter og klopper til glimmerbrudd, jettegryte, seterbuer m.m.

I tillegg er det gjort registreringer av sagn og tradisjoner knyttet til huldra og de underjordiske.

Trillemarka-Rollagsfjell naturreservat er Norges største naturreservat for barskogvern, og det ligger i kommunene Rollag, Sigdal og Nore Uvdal. Det er 148 kvadratkilometer stort.



Rollag  
kommune



Nore og Uvdal  
kommune



Sigdal  
kommune

